

ISSN 1508-6410

MEDIATOR POLSKIEGO CENTRUM MEDIACJI

MEDIATOR

Numer 60 (1/2012) • KWARTALNIK •

Marzec 2012

POLSKIE CENTRUM MEDIACJI

KWARTALNIK "MEDIATOR POLSKIEGO CENTRUM MEDIACJI"
PRENUMERATA

Wyd. Polskie Centrum Mediacji (od 1996 r.)

Aby zaprenumerować kwartalnik należy przesłać pieniądze na rachunek:

Polskie Centrum Mediacji

Nazwa banku: VOLKSWAGEN BANK
Nr rachunku 87 2130 0004 2001 0389 0019 0002

KOSZT WYSYŁKI:

Pojedyncze numery ..... 9.00 zł
Prenumerata półroczna ..... 17.00 zł
Prenumerata roczna ..... 31.50 zł

Można również zamówić numery z roku 2010 (komplety w cenie 30 zł).

Starsze numery z lat 1995–2009 do przejrzania na stronie internetowej: www.mediator.org.pl

Po przesłaniu potwierdzenia wpłaty oraz adresu do wysłania prenumeraty na adres
Polskiego Centrum Mediacji lub nr faksu 22 - 692 48 16, kwartalnik prześlemy pocztą.

POLSKIE CENTRUM MEDIACJI

© Wszelkie prawa zastrzeżone łącznie z prawem
do reprodukcji części lub całości kwartalnika

ISSN 1508-6410

Redakcja:
Agnieszka Majewska-Siwiek

Magdalena Grudziecka i Jerzy Książek – odpowiedzialni za wydanie
niniejszego numeru

WYDAWCA:
POLSKIE CENTRUM MEDIACJI

Adres redakcji:
ul. Jagiellońska 58 lok. 122, 03-468 Warszawa
tel.: 22 826 06 63, fax: 22 692 48 16
e-mail: publikacje@mediator.org.pl

Opracowanie i druk:
Medgraf Sp. z o.o.

Spis treści

Informacja o prenumeracie "Mediatora"	2
Małgorzata Kozik <i>Porównanie kosztów arbitrażu i kosztów mediacji w przypadku sporów gospodarczych w Polsce 2006-2010</i>	4
Katarzyna Kazanowska <i>Mediacja w medycynie na przykładzie sporów dotyczących błędów lekarskich</i>	15
Prace konkursowe "Zalety mediacji karnej"	
Karol Pachnik	24
Piotr Przybyłowski	31
Grzegorz Socha	45
Beata Joanna Lipińska	54
Szkolenia PCM	
Szkolenie podstawowe z zakresu mediacji	59
Szkolenie z mediacji cywilnych - gospodarczych z elementami mediacji pracowniczych	60
Szkolenie z mediacji rodzinnych	61
Szkolenie uzupełniające z mediacji cywilnych - gospodarczych z elementami mediacji pracowniczych	62
Szkolenie uzupełniające z zakresu mediacji rodzinnych	63

Porównanie kosztów arbitrażu i kosztów mediacji w przypadku sporów gospodarczych w Polsce 2006 – 2010

Opis Hipotezy:

Cel tej pracy była próba wyjaśnienia, dlaczego w Polsce mediatorzy z neutralnych Instytucji Mediacyjnych niezwiązanych z Sądami Arbitrażowymi nie otrzymują sądowych zleceń na wykonanie mediacji gospodarczej lub otrzymują je w znikomej ilości. Badanie dotyczyło ustalenia przyczyn tego zjawiska i próbę znalezienia rozwiązania.

Opis metodologiczny:

Podstawą wyjaśnienia były dla mnie statystyki sądownictwa zamieszczone na stronach Ministerstwa Sprawiedliwości oraz informacje zawarte na stronach internetowych Sądów Arbitrażowych działających przy Regionalnych Izbach Gospodarczych. W mojej analizie uwzględniłam dane dotyczące opłat za arbitraż i mediację określone w Taryfie opłat, której istnienie określa Regulamin Sądów Arbitrażowych w Katowicach, Poznaniu, Warszawie, Gdańsku. Przeanalizowałam dostępne dane statystyczne dotyczące sądów gospodarczych i ich skłonności do przekazywania spraw mediatorom od 2006 do 2010 roku. Przeanalizowałam akty prawne dotyczące działania sądów arbitrażowych i mediacji, by określić zgodność ustawodawczą z treścią regulaminów Sądów Arbitrażowych.

Arbitraż

Alternatywą dla sądownictwa powszechnego są sądy polubowne nazywane sądami arbitrażowymi. Sądownictwo arbitrażowe jest jedną z metod alternatywnego rozstrzygnięcia sporów. Arbitraż pozwala stronom na wpływanie na proces powołania arbitra. Kolejną istotną cechą arbitrażu jest jednoinstancyjność. Nie ma możliwości apelacji od decyzji Sądu Polubownego (Arbitrażowego), ale strona porażona wyrokiem może wnieść powództwo o uchylenie wyroku, co powoduje ponowny arbitraż. Strony konfliktu mogą skorzystać z zalet Sądu Arbitrażowego pod warunkiem, że łącząca ich współpracę umowa zawiera klauzulę arbitrażową lub strony zawarły odrębną umowę o arbitraż, w której mogą podać odpowiednie dane Sądu Arbitrażowego. Arbitraż może prowadzić jeden arbiter, ale może być ich kilku np. trzech, pięciu. Niestety wielość arbitrów podnosi opłatę za arbitraż. Istotną cechą arbitrażu jest poufność.

Mediacja

Mediacja jest alternatywną metodą rozwiązywania sporu w obecności osoby mediatora. W trakcie mediacji strony zapoznają się z zasadami mediacji. Poprzez wspólne rozmowy i negocjacje próbują rozwiązać zaistniały problem

całkowicie wpływając od początku do końca na treści zawarte w ugodzie. Mediatorem mogą być osoby współpracujące z Instytucjami godnymi zaufania oraz będącymi osobami godnymi zaufania, zgodnie z kryteriami określonymi w Kodeksie Etyki Mediatora. Podstawowe zasady mediacji i pracy mediatora to dobrowolność, poufność, bezstronność, neutralność i akceptowalność.

Dobrowolność – przystąpienie do mediacji jest dobrowolne, dobrowolna zgoda stron na mediację wyrażana jest na początku procesu mediacji, dobrowolność pozwala również na rezygnację na każdym etapie mediacji.

Poufność – wszystko, co dzieje się w procesie mediacji jest poufne i nie można przekazywać informacji żadnej innej osobie i instytucji. Dokumentacja z mediacji powinna być zabezpieczona przed niepowołanymi osobami.

Bezstronność – strony w mediacji są równo cenne dla mediatora, mają te same prawa i powinny być traktowane jednakowo, mediator nie może wyróżniać żadne ze stron.

Neutralność – mediatora obowiązuje neutralność wobec przedmiotu sporu i nie może narzucać stronom żadnych rozwiązań sporu.

Akceptowalność – strony akceptują osobę mediatora i zasady mediacji, dzięki czemu mediacja może mieć miejsce. Jedna ze stron nie może narzucić mediatora drugiej stronie. Reguły mediacji strony akceptują wspólnie na początku procesu mediacji.

Historia obejmująca wszystkie rodzaje mediacji i arbitraż

(Polska) W dniu 26 października 1982 r. weszła w życie ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich uwzględniająca mediację, jako jedną z dróg rozwiązywania sporu.

(Europa) W 1992 Europejski Komitet Problemów Przystępczości (CDPC) wykazuje wzrost zainteresowania mediacją w sprawach karnych i proponuje powołanie komitetu eks-

pertów w zakresie mediacji w sprawach karnych. W 1993 roku Komitet Ministrów zaaprobował tą propozycję. W roku 1995 Europejski Komitet Problemów Przystępczości przyjął ostateczny mandat Komitetu Ekspertów w zakresie mediacji karnych, zobowiązując w ten sposób Komitet Ekspertów do sporządzenia opinii i oceny różnych modeli i programów mediacji w Europie.

(Polska) W dniu 6 czerwca 1997 roku zatwierdzono ustawę uwzględniającą mediację w kodeksie postępowania karnego oraz szczegóły z nią związane a także kodeks karny wykonawczy.

(Europa) W dniu 21 stycznia 1998 roku Komitet Ministrów Rady Europy przyjął Rekomendację No R (98) 1 o mediacji rodzinnej, która wyjaśnia zalety mediacji rodzinnej i zapoznaje z zasadami rozwiązywania konfliktów rodzinnych. Komitet Ekspertów Prawa Rodzinnego (CJ-FA), pod nadzorem Europejskiego Komitetu ds. Współpracy Prawnej (CDCJ), został poproszony do sporządzenia raportu na temat zasad mediacji i innych metod rozwiązywania konfliktów rodzinnych oraz przedstawienie wniosków przez CDCJ dotyczących ewentualnego opracowania narzędzi prawa międzynarodowego w tym zakresie. W celu wykonania tego zadania CJ-FA powołała Grupę Roboczą ds. Mediacji i Innych Metod Rozwiązywania Konfliktów (CJ-FA-GT2). Wyniki tych prac obejmuje Rekomendacja No R (98) 1.

(Europa) W dniu 15 września 1999 roku Komitet Ministrów Rady Europy przyjął Rekomendację Nr R (99) 19 w sprawie mediacji w sprawach karnych i zaaprobował opublikowanie Memorandum wyjaśniającego do niej, dzięki materiałom przygotowanym przez Komitet Ekspertów.

(Europa) W dniu 15 i 16 października 1999 roku na posiedzeniu Rady Europejskiej w Temperze wezwano wszystkie państwa członkowskie do stworzenia alternatywnych, pozasądowych procedur.

(Europa) W maju 2000 roku Rada przyjęła konkluzje na temat alternatywnych metod rozwiązywania sporów w sprawach cywilnych i handlowych, których celem miało być uproszczenie i usprawnienie dostępu do wymiaru sprawiedliwości.

(Europa) W dniu 8 i 9 czerwca 2000 roku na Konferencji w Londynie szczególną uwagę poświęcono Rezolucji Nr 1 "Wymierzanie sprawiedliwości w XXI w." oraz nad opracowaniem we współpracy z Unią Europejską programu zawierającego sposoby zachęcania do korzystania z pozasądowych procedur rozwiązywania sporów.

(Europa) W roku 2001 przyjęto rekomendację Rec (2001) 9 w sprawie alternatyw do sporów sądowych między organami administracji a osobami prywatnymi, jak również wyniki innych przedsięwzięć i badań rady Europy oraz wprowadzonych na szczeblach krajowych.

(Polska) W dniu 18 maja 2001 roku weszło w życie Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości dotyczące standardów szkolenia dla mediatorów, którzy prowadzą mediacje pokrzywdzonego z nieletnim sprawcą czynu karalnego oraz w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach nieletnich (Dz. U. Nr 56, poz. 591 z późn. zm.), będące rozszerzeniem ustawy z dnia 26 października 1982 r. a w szczególności art. 3a § 3 tej ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. Nr 35, poz. 228, z 1992 r. Nr 24, poz. 101, z 1995 r. Nr 89, poz. 443, z 1998 r. Nr 106, poz. 668, z 1999 r. Nr 83, poz. 931 oraz z 2000 r. Nr 12, poz. 136 i Nr 91, poz. 1010).

(Polska) W dniu 14 sierpnia 2001 r. weszło w życie Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie wysokości i szczegółowych zasad ustalania kosztów postępowania w sprawach nieletnich oraz rozporządzenie w sprawie warunków, jakimi powinny odpowiadać instytucje i osoby uprawnione do przeprowadzenia mediacji, zakresu i warunków udostępniania im akt sprawy oraz zasad i trybu sporzą-

dzenia sprawozdania z przebiegu i wyników postępowania mediacyjnego (Dz. U. Nr 111, poz. 701), które traci moc z dniem wejścia w życie niniejszego rozporządzenia.

(Europa) W kwietniu 2002 roku Komisja przedstawiła zieloną księgę w sprawie metod alternatywnego rozwiązywania sporów w sprawach cywilnych i handlowych, w której opisano obecną sytuację w tej sprawie oraz zainteresowanie innych państw do współpracy w tej kwestii.

(Europa) W dniu 18 września 2002 r. Rekomendacja Rec (2002) 10 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w prawie mediacji w sprawach cywilnych.

(Polska) W dniu 13 czerwca 2003 roku ogłoszono Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych, które weszło w życie 1 lipca 2003 roku. Na podstawie art. 23a § 5 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm: Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 1999 r. Nr 83, poz. 931, z 2000 r. Nr 50, poz. 580, Nr 62, poz. 717, Nr 73, poz. 852 i Nr 93, poz. 1027, z 2001 r. Nr 98, poz. 1071 i Nr 106, poz. 1149, z 2002 r. Nr 74, poz. 676 oraz z 2003 r. Nr 17, poz. 155.)

(Polska) W dniu 18 czerwca 2003 roku zatwierdzono Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie wysokości i sposobu obliczania wydatków Skarbu Państwa w postępowaniu Karnym (Dz. U. z dnia 26 czerwca 2003 r.) Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 1999 r. Nr 83, poz. 931, z 2000 r. Nr 50, poz. 580, Nr 62, poz. 717, Nr 73, poz. 852 i Nr 93, poz. 1027, z 2001 r. Nr 98, poz. 1071 i Nr 106, poz. 1149, z 2002 r. Nr 74, poz. 676 oraz z 2003 r. Nr 17, poz. 155.. Rozporządzenie weszło w życie z dniem 1 lipca 2003 r. Niniejsze rozporządzenie było poprzedzone rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 sierpnia 1998 r. w sprawie wysokości i sposobu obliczania wydatków Skarbu Pań-

stwa w postępowaniu karnym (Dz. U. Nr 111, poz. 705), które traci moc z dniem wejścia w życie niniejszego rozporządzenia.

(Europa) W 2004 roku został przyjęty Europejski Kodeks Postępowania Mediatorów nieformalnie przyjęty na konferencji w Brukseli 2 lipca 2004 roku przez Komisję Europejską.

(Polska) W dniu 28 lipca 2005 roku zatwierdzono Rozporządzenie Rady Ministrów o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego, która weszła w życie 17 października 2005 roku normując rozwiązania sporów przed sądem polubownym dostosowując polskie prawo do przepisów Unii Europejskiej.

(Polska) W dniu 30 listopada 2005 r. zatwierdzono Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie wysokości wynagrodzenia i podlegających zwrotowi wydatków mediatora w postępowaniu cywilnym. Opracowano na podstawie art. 981 § 4 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, z późn. zm.) Rozporządzenie weszło w życie 10 grudnia 2005 roku.

(Polska) W 26 czerwca 2006 roku uchwalone zostały "Standardy prowadzenia mediacji i postępowania mediatora" przez Społeczną Radę ds. Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości.

(Polska-Niemcy) W dniu 8 października 2007 roku Deklaracja Wrocławska dotycząca mediacji dwunarodowościowych. Biuro Mediacji przy Parlamencie Europejskim (Bruksela) zwróciło się do Dolnośląskiego Ośrodka Mediacji (DOM) we Wrocławiu z propozycją utworzenia polsko-niemieckiej grupy mediatorów i sędziów rodzinnych.

(Polska) W dniu 29 października 2007 roku uchwalono "Standardy szkolenia Mediatorów" przygotowane i zatwierdzone przez członków Społecznej Rady do spraw Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości.

(Polska) W dniu 19 maja 2008 roku powstaje Kodeks Etyczny Mediatorów polskich uchwalony przez Społeczną Radę ds. Alternatywnych Metod Rozwiązywania konfliktów i Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości.

(Europa) W dniu 21 maja 2008 roku Parlament Europejski oraz Rada Unii Europejskiej zatwierdziła Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/WE w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych (Dz. U. UE L z dnia 24 maja 2008 r.)

(Polska i pozostałe kraje członkowskie) Dnia 21 maja 2011 roku Państwa członkowskie wprowadzają w życie przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne niezbędne do wykonania Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/WE z dnia 21 maja 2008 roku w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych (Dz. U. UE L z dnia 24 maja 2008r.) przed dniem 21 maja 2011 roku, z wyjątkiem art. 10, w przypadku, którego wykonanie musi nastąpić najpóźniej do dnia 21 listopada 2010 roku, w którym Państwa członkowskie informują Komisję, które sądy lub inne organy są właściwe do przyjmowania wniosków zgodnie z ust. 1 i 2.

Opis zjawiska ekonomiczno – prawniczego w sferze arbitrażu i mediacji

W mojej analizie ekonomiczno-prawnej zajmę się zjawiskiem ekonomicznej mediacji w sprawach gospodarczych.

Mediacja gospodarcza dotyczy różnych sytuacji konfliktowych, które mogą zdarzyć się w firmach. Problemy konfliktowe można rozwiązać na kilka sposobów. Najprostsza droga do rozwiązania sporu i jednocześnie najtańsza to możliwość skorzystania z mediacji, podczas której strony próbują wspólnie rozwiązać problem w obecności mediatora. Inna droga to standardowe rozwiązanie poprzez Sąd Gospodarczy lub poprzez Sąd Polubowny, pod wa-

runkiem, że strony mają to zapisane w kontrakcie pomiędzy sobą. Koszty Sądowe są znacznie wyższe od kosztów związanych z mediacją. W przypadku tych trzech opcji strony konfliktu nie mają żadnego wpływu na wyrok Sądu Gospodarczego, w przypadku Sądu Polubownego strony mogą decydować o doborze Arbitrów oraz mogą wpływać na treść ugody arbitrażowej, ale treść wyroku sądu arbitrażowego jest decyzją arbitra, a w przypadku Mediacji strony mają wpływ na wybór Mediatora oraz na treść zawartej ugody od początku do końca.

Koszty Arbitrażu mogą być ustalane przez Sądy Polubowne zgodnie z art. 1179 §2 Ustawy z dnia 28 lipca 2005 r o zmianie ustawy – Kodeks Postępowania Cywilnego (Dz. U. Nr 178 Poz. 1478) lub poprzez wzajemnym porozumieniem z arbitrem zgodnie z art. 1179 §1 tej ustawy. W praktyce stosuje się Regulaminy w Sądach Arbitrażowych, które określają wyso-

kości opłaty arbitrażowej i mediacyjnej, co nie znaczy, że nie stosuje się w regulaminach Sądów Arbitrażowych treści o wzajemnym porozumieniu z arbitrem, za przykład może posłużyć tu Sąd Arbitrażowy w Poznaniu.

Koszty Mediacji określone są w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 listopada 2005 roku.

Na przykładzie Regulaminu opłat obowiązujących w Sądzie Arbitrażowym w Katowicach, Warszawie i Gdańsku sporządziłam porównanie opłat za arbitraż i mediację. Z tabeli wynika, że Sąd Arbitrażowy w odniesieniu do mediacji stosuje własne opłaty, które reguluje Regulamin danego Sądu Arbitrażowego. Opłaty za mediację w Sądzie Polubownym (Arbitrażowym) są dużo wyższe w porównaniu z opłatami wynikającymi z ustawy z dnia 30 listopada 2005 roku.

Tabela 1. Analiza opłat arbitrażowych i mediacyjnych w Sądzie Arbitrażowym w Katowicach

Progi	Zakres wartości sporu [PLN]	Opłata Arbitrażowa wg tabeli opłat Sądu Arbitrażowego w Katowicach brutto[PLN]	Opłata za mediację według stawek Sądu Arbitrażowego w Katowicach brutto[PLN]	Opłata za mediację zgodnie z ustawą z dnia 30 listopada 2005 r netto[PLN]	Opłata za mediację zgodnie z ustawą z dnia 30 listopada 2005 r brutto [PLN] 23 VAT
I próg	do 6 000	450	270	30-60	36,90-73,80
II próg	6 000,01-30 000	450-1800	270-1080	60-300	73,80-369
III próg	30 000,01-90 000	1900-4300	1080-2150	300-900	369-1107
IV próg	90 000,01-150 000	3400-5200	1700-2600	900-1000	1107-1230
V próg	150 000,01-500 000	5200-15200	2600-7600	1000	1230
VI próg	500 000,01-1 000 000	16000-26000	8000-13000	1000	1230
VII próg	1 000 000,01 - 4 500 000	25000-95000	12500-47500	1000	1230
VIII próg	powyżej 4 500 000	95000 (stała)	47500 (stała)	1000	1230

Porównanie kosztów arbitrażu i kosztów mediacji

Tabela 2. Analiza opłat arbitrażowych i mediacyjnych w Sądzie Arbitrażowym w Warszawie

Progi	Zakres wartości sporu [PLN]	Opłata Arbitrażowa wg opłat Regulaminu Sądu Arbitrażowego w Warszawie netto[PLN]	Opłata za mediację według opłat Sądu Arbitrażowego w Warszawie netto[PLN] (1/5 opł.arb.) bez wyroku sądu	Opłata za mediację według opłat Sądu Arbitrażowego w Warszawie netto[PLN] (1/3 opł.arb.) z nadaniem przez sąd wyroku	Opłata za mediację zgodnie z ustawą z dnia 30 listopada 2005 r netto [PLN]
I próg	do 40 000	3000	600	1000	30-400
II próg	40 000,01-100 000	3 000 - 7 800	600 - 1560	1000-2600	400-1000
III próg	100 000,01 - 1 000 000	8200 - 62 200	1640-12440	2733 - 20733	1000
IV próg	1 000 000,01-10 000 000	62 200 - 143 200	12440 - 28 640	20 733 - 47 733	1000
V próg	10 000 000,01-100 000 000	143 200 - 683 200	28 640 - 136 640	47 733 - 227 733, 33	1000
VI próg	Powyżej 100 000 000	Powyżej 683 200 +0,3 % od nadwyżki	Powyżej 136 640 + nadwyżka	Powyżej 227 733,33	1000

Tabela 3. Analiza opłat arbitrażowych i mediacyjnych w Sądzie Arbitrażowym w Gdańsku

Progi	Zakres wartości sporu [PLN]	Opłata Arbitrażowa wg opłat Regulaminu Sądu Arbitrażowego w Gdańsku netto[PLN]	Opłata za mediację według opłat Sądu Arbitrażowego w Gdańsku netto[PLN] (1/4 opł.arb.) bez wyroku sądu	Opłata za mediację według opłat Sądu Arbitrażowego w Gdańsku netto[PLN] (1/2 opł.arb.) z nadaniem przez sąd wyroku	Opłata za mediację zgodnie z ustawą z dnia 30 listopada 2005 r netto [PLN]
I próg	do 50 000	500-2 500	125 - 625	250 - 1 250	30 - 500
II próg	50 001 - 100 000	2 500 - 4 500	625 - 1 125	1 250 - 2 250	500,01-1000
III próg	100 001,00 - 1 000 000	4 500 - 31 500	1 125-7 875	2 250 - 15 750	1000
IV próg	1 000 001,00 - 5 000 000	31 500 - 71 500	7 875 - 17 875	15 750 - 35 750	1000
V próg	5 000 001,00 - 10 000 000	71 500 - 101 500	17 875 - 25 375	35 750 - 50 750	1000
VI próg	Powyżej 10 000 001	101 500 + 0,3% od nadwyżki	25 375 + część nadwyżki	50 750 + część nadwyżki	1000

Tabela Nr 4. Oplaty za mediacje gospodarcze prowadzone przez mediatorów Polskiego Centrum Mediacji I Oddział im. dr Janiny Waluk w Warszawie.

	Spotkanie Informacyjne osobno z każdą ze stron NETTO	Kontynuacja mediacji po spotkaniach informacyjnych NETTO
Wartość sporu do 50 000zł	80zł od strony	650zł (2 posiedzenia informacyjne i 2 wspólne płacone po ½ przez strony)
Wartość sporu powyżej 50 000zł	80zł od strony	1% wartości sporu nie więcej niż 1000zł plus 70zł za każde wspólne posiedzenie płacone po ½ przez strony
Jeśli nie można określić wartości sporu (mediacje gospodarcze, cywilne i rodzinne)	60zł od strony	180zł (po ½ od strony) za każde wspólne spotkanie

Z Tabeli 1, 2 i 3 wynika, że Sądy Arbitrażowe prowadzą mediacje mimo, że zupełnie nie ma regulacji prawnej zezwalającej Sądowi Arbitrażowemu na prowadzenie mediacji w ramach własnych kosztów poprzez Mediatorów, którzy jednocześnie są Arbitrami. Nie ma żadnego zapisu regulującego to zjawisko. W ustawie z dnia 28 lipca 2005 roku zatwierdzono Rozporządzenie Rady Ministrów o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego, która weszła w życie 17 października 2005 roku normując rozwiązania sporów przed sądem polubownym dostosowując polskie prawo do przepisów Unii Europejskiej. Mało tego, że Sądy Arbitrażowe wykonują mediację bez ustawowego prawomocnictwa to wykonują ten proces według opłat indywidualnych dla danego Sądu Arbitrażowego łamiąc ustawę zatwierdzoną w dniu 30 listopada 2005 r. Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości w sprawie wysokości wynagrodzenia i podlegających zwrotowi wydatków mediatora w postępowaniu cywilnym. Opracowano na podstawie art. 981 § 4 ustawy z dnia 17 listopada 1964r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, z późn. zm.) Rozporządzenie weszło w życie 10 grudnia 2005 roku. Dokładne wycliczenia wynikające

z tej ustawy znajdują się w powyższych tabelach. Polskie Sądy Arbitrażowe są sądami prywatnymi a nie państwowymi, co zwalnia je z obowiązku korzystania z zapisu w ustawie z dnia 30 listopada 2005 r. Słowo "Sąd" wskazuje na państwowość tej instytucji a taką nie jest. Mylące używanie słowa "sąd" w przypadku arbitrażu wprowadza w błąd i automatycznie kieruje myślenie na państwowość tej instytucji. Analogicznie powinien istnieć Sąd Mediacyjny albo arbitraż powinien przestać się ukrywać pod hasłem Sąd Polubowny i istnieć odrębnie jako arbitraż podobnie jak mediacja.

Mając na uwadze wartości zawarte w tabeli Nr 1, 2 i 3 dochodzimy do wniosku, że najtańszym sposobem na rozwiązanie sporu jest proces mediacyjny. Zaletą procesu mediacyjnego jest krótki czas postępowania. Proces mediacyjny będący wynikiem skierowania stron do mediacji postanowieniem sądu powszechnego ma ustawowy czas wykonania mediacji w ciągu 30 dni od chwili poinformowania o tym Instytucji godnej zaufania zajmującej się mediacjami. W przypadku mediacji pozasądowych czas przebiegu procesu mediacyjnego nie jest regulowany i może przebiegać dowolnie z opłatami za każde spotkanie według indywidualnych

Tabela 5. Analiza ilości spraw kierowanych decyzją sądu gospodarczego do mediacji w latach 2006-2010.

Lata	Ilość spraw jakie zostały wniesione do Sądu Gospodarczego	Liczba spraw jakie zostały skierowane przez sąd do mediacji (Art. 1838 § 1 KPC)	% udział spraw skierowanych do mediacji w odniesieniu do całkowitej ilości wszystkich spraw wniesionych w danym roku	Liczba spraw które zakończyły się ugodą mediacyjną przed osobą mediatora (Art. 183 14 § 1 KPC)	% udział spraw zakończonych ugodą mediacyjną w odniesieniu do całkowitej ilości spraw wniesionych w danym roku	Liczba ugód unieważnionych decyzją sądu (Art. 183 14 § KPC)	% udział unieważnionych ugód w odniesieniu do całkowitej ilości spraw wniesionych do sądu w danym roku
Sądy Okręgowe							
2006	40087	116	0,29	23	0,057	-	-
2007	35124	101	0,29	24	0,068	2	0,006
2008	35109	77	0,22	7	0,019	5	0,014
2009	...	141	...	29	...	1	...
2010	41199	192	0,47	27	0,066	1	0,002
Sądy Rejonowe							
2006	903846	140	0,015	28	0,003	-	-
2007	863675	157	0,018	40	0,005	-	-
2008	819019	133	0,016	36	0,004	-	-
2009	...	399	...	69	...	-	-
2010	973654	656	0,067	142	0,015	17	0,002

stawek godzinowych danego mediatora związanych z czasem poświęconym danej sprawie. Ugody sporządzone w wyniku mediacji pozasądowych mogą być zatwierdzone przez sąd wyrokiem sądu z klauzulą wykonalności zgodnie z art. 18314§2 kpc. Jest to bardzo szybki proces rozwiązania sporu jednak mało popularny, co wynika ze społecznej niewiedzy na ten temat.

Porównując wartości opłat za mediację zawarte w tabelach 1,2,3 i 4 wnioski nasuwają się bardzo szybko. Opłaty w Polskim Centrum Mediacji są dużo niższe niż opłaty za mediację w Sądach Polubownych (Arbitrażowych). Polskie Centrum Mediacji kształtuje swoje opłaty za mediację gospodarczą w ramach ustawy określającej możliwe opłaty za mediację a Sąd Polubowny nie. A mimo to do Polskiego Centrum Mediacji nie napływa wiele zgłoszeń sporów gospodarczych. Zbyt niska świadomość społeczna połączona z pasywną postawą sędziów sądów gospodarczych w odniesieniu do rozwiązań sporów poprzez mediację oraz dualizm zawodowy arbitra i mediator w jednym jest głównym powodem obserwowanego zjawiska. Proponowany przez arbitra i mediatora jednocześnie prof. Pieckowskiego arbitraż połączony z mediacją, co 15 minut z udziałem czuwającego mediatora poza pomieszczeniem Sądu Arbitrażowego jest hybrydą trochę niewłaściwą, lepszym rozwiązaniem byłoby współpracowanie równoległe arbitra z mediatorem w trakcie jednego postępowania, co skróciłoby spotkania o czas wprowadzania mediatora w tok przebiegu sprawy w danym momencie. Jest to pomysł godny rozważenia i wprowadzenia w praktykę, a koszty takiej współpracy mediatora i arbitra musiałyby zostać określone odrębnym regulaminem lub ustawą.

Z Tabeli 5 wynika, że ilość mediacji będących następstwem postanowienia sądu w sprawach gospodarczych sięga wielkościom procentowym mniejszym od 1%. Jest to wynik

bardzo niski aż tak bardzo, że Polska może powiedzieć, że nie prowadzi mediacji gospodarczych, ponieważ wszystkie spory w tej kwestii rozstrzyga sąd. Niepokojący jest trend dotyczący Sądów Rejonowych z 2010 roku, w którym sąd nie zatwierdził 0.002% podpisanych ugód mediacyjnych, co wcześniej nie miało miejsca w tych sądach. Obawiam się przyczyn tego zjawiska i należałoby zbadać, czy błędy wynikały z braku kompetencji mediatora, czy przeważał czynnik konieczności koniunkturalnej wynikającej z rywalizacji konkurencyjnej pomiędzy zawodem sędziego a mediatorem i koniecznym stało się kreowanie wad mediacji, dla osłabienia walorów tego zawodu.

Wnioski:

Sąd Gospodarczy w Polsce nie wykazuje tendencji do korzystania z neutralnych Instytucji mediacji. W odniesieniu do wszystkich spraw wnoszonych do Sądu Gospodarczego w danym roku Sądy Rejonowe przekazały do mediacji w roku 2006 tylko 0,015% ogółu spraw a Sądy Okręgowe tylko 0,29%. Odnośnie roku 2010 zaobserwowano bardzo niewielką poprawę, która dla Sądu Rejonowego wynosi 0,067% a dla Sądu Okręgowego 0,47%. Prywatny Sąd Arbitrażowy ustala opłatę za mediację według swoich zasad mimo, że istnieje ustawa, wydana Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości, która reguluje bardzo dokładnie wysokość zarobku mediatora za pracę mediacyjną. Niestety bardzo niski poziom zarobków mediatorów działających zgodnie z ustawą w porównaniu z opłatami Sądu Arbitrażowego za mediację nie zachęca mediatorów Sądu Arbitrażowego do pracy za tak niskie pieniądze.

Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r (Dz. U. 178 Poz. 1478) nie wspomina o mediacji prowadzonej przez Sądy Arbitrażowe a jedynie o ugodzie zawartej przed Sądem Arbitrażowym. Sądy Arbitrażowe swoim wewnętrznym regulaminem zaistnienie ugody regulują po-

przez proces mediacyjny (Sąd Arbitrażowy w Warszawie, Gdańsku, Katowicach tylko Sąd Arbitrażowy w Poznaniu mówi w Regulaminie opłat o ugodzie zawartej w trakcie trwania arbitrażu). Cennik opłat za mediację określony w Taryfie Opłat Sądu Arbitrażowego nie uwzględnia ustawy o opłatach za mediację (Dz. U. Nr 43, poz. 296, z późn. zm.). Biorąc pod uwagę art. 1214 §3 pkt. 2 kpc, gdyby Sąd Arbitrażowy był państwowym to: należałoby anulować wszystkie pobierane opłaty za mediację w sądach arbitrażowych od momentu wejścia w życie ustawy określającej wysokość zarobku mediatora oraz wszystkie przeprowadzone od 2006 roku mediacje przez Sąd Arbitrażowy a nie przez neutralną pozasądową instytucję skupiającą mediatorów. Regulaminy i Taryfy Opłat są różne w zależności od danego Sądu Arbitrażowego, co powinno być ujednolicone łącznie z opłatami w ustawie o Sądach Polubownych-Arbitrażowych albo mediacja powinna być wykluczona z sądów arbitrażowych, tak by sędzia-arbiter nie mógł być mediatorem podobnie, jak obecnie sędzia nie może być mediatorem. Wykluczenie mediacji z sądów arbitrażowych pozwoliłoby istnieć mediacji na neutralnym gruncie mediacyjnym daleko od sądowniczych zwyczajów. Mediacja prowadzona przez Sądy Arbitrażowe skłania do stwierdzenia, że mamy do czynienia ze zjawiskiem Sądu Mediacyjnego albo z Mediacją Arbitrażową pod patronatem Sądu Arbitrażowego.

Na stronach Polskiego Ministerstwa Sprawiedliwości odnośnie kosztów za mediację cywilną (obejmującą spory materialne i niematerialne) mamy zapis: "Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst pierwotny: Dz. U. 2005 r. Nr 167 poz. 1398) (tekst jednolity: Dz. U. 2010 r. Nr 90 poz. 594, z późn. zmianami) Art. 6. Koszty mediacji nie stanowią wydatków." Nie ma odrębnych informacji o kosztach mediacji gospodarczych.

Istotny absurdem Sądu Arbitrażowego jest atr. 1190 §2 kpc pozwalający na prowadzenie postępowania arbitrażowego bez odpowiedzi pozwanego na pozew wytoczony przez powoda, co powinno zamknąć postępowanie skoro nie ma odpowiedzi ze strony pozwanego, która byłaby podstawą do zaistnienia porozumienia pomiędzy stronami i arbitrem/arbitrami zwłaszcza w obliczu treści art. 1194§1 i 2 kpc.

Kolejny absurdalny art. 1190 §3 kpc pozwala na wydanie wyroku przez sąd arbitrażowy bez stawienia się strony pozwanego i bez jego materiału dowodowego, czyli pomijając nieobecność pozwanego może zapaść wyrok na zupełnie nie zrównoważonych dowodach. Obecny stan prawny pozwala na zaistnienie arbitrażu bez zgody drugiej strony, bez jej obecności i bez jej materiału dowodowego a w przypadku kosztów za arbitraż sąd może orzec zgodnie z atr. 1184 §2 kpc, że za arbitraż zapłaci powód i w ten sposób mamy zjawisko umożliwiające zaistnienie bezprawia w obliczu mocnego oparcia w prawie.

Sąd Arbitrażowy w Poznaniu w swoim regulaminie nie podaje opłat za arbitraż wykorzystując art. 1179§1 kpc wyraźnie wskazujący na porozumienie pomiędzy stronami a arbitrem. Mając na uwadze ogromne sumy za arbitraż i to, że decyzją sądu może za arbitraż płacić tylko powód, mamy tu zjawisko anormalności sądowej i jawnego przekupstwa sędziego-arbitra. Zjawisko jest tak niepokojące, że wskazuje na ustawodawcze udogodnienia dla działań no fair play przychylnych stronie ponoszącej opłaty i wnoszącej sprawę do sądu arbitrażowego.

W przypadku mediacji koszty ponoszone są po połowie, przez obie strony. A brak zgody jednej strony na mediację wyklucza zaistnienie mediacji.

W obliczu tylu błędów legislacyjnych wyjaśnienie postawionej na wstępie tezy, jest łatwiejsze. Blokada w przekazywaniu mediacji gospodarczych do neutralnych instytucji mediacyjnych tkwi w Sądach Arbitrażowych, któ-

re przejęły możliwość wykonywania mediacji gospodarczych. Nie ma w Polsce jasnego prawa mówiącego o mediacji prowadzonej przez sąd arbitrażowy. Ustawa o sądach polubownych zawiera treść o ugodzie przed Sądem Arbitrażowym a nie zawiera treści o mediacji (typu mediacja arbitrażowa razem w jednym procesie). Obecne prawo w Polsce nie łączy tych dwu odrębnych sposobów rozwiązywania sporów. Ugoda przed Sądem Arbitrażowym to ugoda zawarta w trakcie trwania procesu arbitrażu. Ugoda mediacyjna zawarta przed mediatorem to ugoda niezwiązana z Sądem Arbitrażowym. Potwierdzeniem tego faktu jest zapis art. 23 pkt. 3 Regulaminu Sądu Arbitrażowego w Poznaniu.

Poufność arbitrażu wiąże się z możliwością ograniczania materiału dowodowego zawartego w aktach sprawy arbitrażowej. Strony mają prawo okazywać dowody arbitrom tylko do wglądu bez pozostawiania ich w aktach sprawy. Taka sytuacja znacząco wpływa na sąd powszechny, który kontroluje decyzję sądu arbitrażowego. Zasada poufności arbitrażu ogranicza organ kontroli, jakim jest sąd powszechny, który może nie znać całego materiału dowodowego na podstawie, którego arbiter/arbitrzy podejmował/li decyzję. Brak dowodów w aktach wpływa również na odpowiedzialność arbitra/arbitrów za podjętą decyzję. Ustawa o sądach polubownych powinna zawierać podobny element dyscyplinujący arbitrow, jaki zawiera

ustawa o sądach powszechnych, gdzie błąd sędziego rozpatruje Rzecznik Dyscyplinarny. Uważam, że podobnie powinno być w przypadku arbitrażu. Poufność arbitrażu w połączeniu z niepełnym materiałem dowodowym akt obniża wiarygodność i zaufanie do sądu arbitrażowego. Uważam, że Sądy Arbitrażowe powinny być państwowe o neutralnych cechach a jeśli to nie jest możliwe powinny, jako prywatne mieć wiarygodność wyroku, bez konieczności uwierzytelnienia go w sądzie powszechnym, ale z organem kontroli państwowej ponad sądem arbitrażowym. Obecna forma organizacji może być źródłem wystąpienia spekulacji a w konsekwencji może wpływać na obniżenie autorytetu sądownictwa w Polsce. Obecnie każda firma może zorganizować sobie swój własny sąd arbitrażowy ze swoją listą arbitrow i mediatorów, co z góry może wskazywać stronniczość tych osób.

Zauważone luki prawne oraz wynikające z nich konsekwencje nasuwają wniosek, że brak doprecyzowania wskazanych luk prawnych może być celowy, ponieważ istnieje możliwość wystąpienia nadużywania prawa i czerpania z tego zysków na ogromną skalę. A przy stanie prawnym pozwalającym na istnienie prywatnych sądów arbitrażowych mediatorzy z neutralnych instytucji zupełnie nie są brani pod uwagę, stąd tak niskie wyniki, jakie w Polsce osiąga mediacja związana z sądami powszechnymi.

Bibliografia:

1. www.ms.gov.pl Ministerstwo Sprawiedliwości
2. www.mediator.org.pl Kodeks Etyki Mediatora, PCM,
3. www.sakig.pl Sąd Arbitrażowy Warszawa
4. www.rig.katowice.pl Sąd Arbitrażowy Katowice
5. www.oirp.gda.pl Sąd Arbitrażowy Gdańsk
6. www.wiph.pl/content/view/69/53/ Sąd Arbitrażowy Poznań
7. Pieckowski S., "Mediacja w sprawach gospodarczych", Wyd. Ministerstwo Sprawiedliwości, W-wa 2011

Mediacja w medycynie na przykładzie sporów dotyczących błędów lekarskich

Mediacja jako jedna z tzw. Alternatywnych Metod Rozwiązywania Sporów (ADR) została uregulowana w polskim prawie cywilnym w 2005 r. w Kodeksie Postępowania Cywilnego- Dział II. Postępowanie Przed Sądami Pierwszej Instancji. Rozdział 1. Mediacja i postępowanie pojednawcze, art. 183- 18315). W Polsce jest wykorzystywana przede wszystkim w sprawach rodzinnych, gospodarczych, pracowniczych, karnych, nieletnich i oświatowych. Brakuje jej w najważniejszej dziedzinie życia społecznego, a mianowicie w medycynie. Problem rozwiązywania konfliktów w służbie zdrowia jest niedoceniany. W świadomości społeczeństwa pokutuje konieczność dochodzenia swoich praw w sądzie lub w trybie skargowo-administracyjnym. O tym, jak często zdarzają się przypadki wystąpienia błędów medycznych, zaniedbań lub złej komunikacji między pracownikami służby zdrowia a tzw. managementem placówek ochrony zdrowia możemy się przekonać czytając coraz bardziej dramatyczne opisy spraw w prasie, czy w telewizji. Internet wręcz kipi od historii osób, które mają za sobą przykre doświadczenia związane z nieprawidłową diagnostyką i leczeniem swoich konkretnych przypadłości. Przy okazji można się dowiedzieć, jakie były roszczenia finansowe tych osób wobec winnych ich stanu zdrowia. Celem rozważań będą: analiza mediacji na przykładzie badań przeprowadzonych w Nowym Jorku, sens alternatywnego rozwiązywania sporów w polskiej służbie zdrowia oraz

propozycja przykładowego modelu mediacji w konflikcie na linii pacjent – lekarz. W podsumowaniu spróbuję odpowiedzieć na pytanie: czy zastosowanie mediacji w medycynie ma więcej plusów niż minusów oraz czy warto wprowadzić ją do polskich standardów.

Krótką analiza mediacji medycznych w USA

Mediacja sięga swą historią do czasów starożytnej Grecji i Rzymu. Pierwsza literatura naukowa na ten temat pojawiła się w 1680 r., kiedy Johann Wolfgang Textor opisał międzynarodowe standardy mediacji¹. Prawdziwy rozkwit nastąpił w latach 70. XX wieku w Stanach Zjednoczonych, kiedy sądy były przeciążone sprawami, a procesy stały się zbyt kosztowne². Ponadto działający w tym okresie ruch hippisowski i głoszone przez jego członków hasła 'miłości i pokoju' (głównie w związku z wojną Amerykanów w Wietnamie) sprzyjały polubownemu załatwianiu sporów. Prekursorem zastosowania mediacji w medycynie jest dr Chris Stern Hyman, która w latach 1980-1995 była głównym konsultantem w biurze prowadzącym profesjonalne postępowanie medyczne w nowojorskim Departamencie Zdrowia. W 1998 roku założyła Medyczną Grupę Mediacyjną (Medical Mediation Group³), która z powodzeniem działa do dziś.

Dr Hyman została jednym z głównych koordynatorów projektu badawczego w 2004r. znanego jako New York City Project for Mediating Malpractice Cases⁴.

Na udział w badaniu zgodziły się 3 ośrodki: New York City Health and Hospital Corporation, New York Law Department oraz New York City Office of the Comptroller. Skupiono się na przypadkach błędów lekarskich w latach 2001-2003 oraz 3 sprawach z lat 90. XX w. W sumie zgromadzono 29 przypadków. Główny mediator otrzymał listę spraw, a następnie zadzwonił do wszystkich powodów z propozycją wzięcia udziału w mediacji. 24 na 29 powodów przystało na ofertę, przy czym ostatecznie przeprowadzono mediacje w 19 przypadkach⁵. Spotkania odbyły się między 5 maja i 15 października 2004 r⁶. W każdym z nich wziął udział główny mediator, trzech mediatorów wspomagających, powód wraz z prawnikiem i czasami członkowie rodziny oraz przyjaciele powoda. 13 spotkań mediacyjnych zakończyło się powodzeniem. W 11 zaoferowano przeprosiny ze strony pozwanego i wzięcie na siebie odpowiedzialności za popełniony błąd jako element ugody i 10 sporów zakończyło się sukcesem. Całkowity czas poświęcony mediacjom wyniósł od 1 do 4,5 godzin na każdy przypadek, czyli średnio 2 godziny i 34 minuty.

Mediacje były przeprowadzane w dwóch stylach⁷. W pierwszym, tzw. evaluative, kładziono nacisk na wychwycenie mocnych i słabych stron propozycji powoda i pozwanego co do rozwiązania ich konfliktu, rangi sprawy, umiejętności przewidzenia wyroku sądu. Spotkania wspólne trwały krótko i więcej czasu wymagały spotkania indywidualne ze stronami. Drugi styl, tzw. facilitative, był ukierunkowany na bezpośrednie negocjacje stron na spotkaniach wspólnych i skupiano się na dyskusjach o uczuciach i faktach, co w mniejszym stopniu przyczyniało się do kładzenia nacisku na roszczeniach finansowych ze strony powoda. Najlepsze jest połączenie obu stylów, przy czym styl facilitative powinien być dominujący, dlatego, iż rozmowa ma oczyścić niezdrowe emocje i pozwoli racjonalnie spojrzeć na całość kształtu konfliktu.

Powodowie, pozwani, ich prawnicy i rodziny czuli się usatysfakcjonowani wynikami mediacji. Inaczej wygląda przygotowanie do procesu przed sędzią, a inaczej przed mediatorem. Na sali sądowej idealnym zachowaniem byłoby podejście z dystansem do problemu, u mediatora strony nie muszą się wyzywać emocji, bo to często one są bardzo ważne. Istotny był także aspekt finansowy, koszty mediacji były niższe niż w przypadku procesu sądowego. Na końcu należy podkreślić, iż za sprawą mediacji między skonfliktowanymi osobami doszło do przeprosin, o które chodziło w 1/3 przypadków.

W czym tkwi sukces mediacji w przypadku sporu o popełnienie błędu lekarskiego w USA? Przede wszystkim Amerykanie wiedzą o tym, że jest skuteczna. Sędziowie chętnie kierują sprawy do mediatorów, bo wiedzą, iż jest to oszczędność czasu i pracy dla nich samych.

Po drugie: pokrzywdzeni pacjenci i ich rodziny nie ukrywają swoich prawdziwych uczuć, w sądzie wymagana jest powaga zachowania, stosowna do miejsca, w którym rządzi Temida z zasłoniętymi opaską oczami i wagą w rękę. W trakcie mediacji można sobie pozwolić na krzyki, płacz i oburzenie, które często oczyszczają atmosferę. Oczywiście mediator musi nieco łagodzić napięcie między stronami, stosując odpowiednie techniki np. 'wyjście na galerię' - czyli wyciszenie lub zrobienie przerwy w dyskusji. Nie jest to łatwe zadanie, bo często w rozmowie jest cienka linia między niewinnym docinaniem i dogryzaniem a walką na słowa z użyciem obelg.

Po trzecie: mediacja jest korzystna dla lekarza, który ma możliwość przeprosić za krzywdę jaką wyrządził pacjentowi, niespecjalnie, bo w końcu każdy ma prawo do pomyłki. Jest to też pewnego rodzaju motywacja, aby nadal się kształcić, zdobywać wiedzę, aby w przyszłości nie popełnić tego samego błędu. To także szansa udowodnienia pacjentowi, że potraktował go jak człowieka, a nie "przypadek" i chciał wykonać swoją pracę jak najlepiej i zgodnie z za-

sadami etycznymi. Taką bezduszość zarzuca się często lekarzom, czasem na wyrost, ale jednak nie da się ukryć, że jest to dość powszechne zjawisko.

Reasumując, mediacja stosowana w medycynie ma ogromne znaczenie jako alternatywna metoda rozwiązywania sporów i pozwala odbudować niekiedy utracone przez pacjentów zaufanie do lekarzy.

Szkolenie mediatora medycznego

Jest to szersze zagadnienie i powinno pozostać przedmiotem osobnych rozważań. Pozwolę sobie jedynie zasygnalizować zakres tematyki takiego szkolenia i wymagania dla mediatorów, którzy chcieliby się zajmować tematyką błędów lekarskich.

Pierwszą kwestią jest poznanie podziału błędów i umiejętności odróżniania ich od siebie. Przykładowo: u pacjenta z powiększonymi węzłami chłonnoymi został zdiagnozowany chłoniak złośliwy (pierwotny nowotwór z układu limfatycznego), po zastosowaniu leczenia farmakologicznego nie uzyskano poprawy i dopiero ponowna ocena materiału tkankowego wykazała, że wcześniejsze rozpoznanie nie było poprawne, a w powiększonych węzłach chłonnych występowały przerzuty innego nowotworu. W tym przypadku można stwierdzić, iż lekarze dopuścili się błędu zarówno diagnostycznego i w konsekwencji terapeutycznego (narażenie chorego na niepożądane działania uboczne chemioterapii).

Kolejny temat to etyka lekarska. Uważam, że dyskusja na temat Kodeksu Etyki Lekarskiej jest potrzebna, zwłaszcza w kontekście przykrych zjawisk, jakimi jest łapownictwo i nepotyzm. Przyszły mediator powinien poznać podstawowe przymioty cechujące lekarza i na tej podstawie w późniejszym czasie "diagnozować" go w konkretnej sprawie.

Możliwość zaspokojenia roszczeń pacjenta są następnym istotnym zagadnieniem. Należy

poznać, najlepiej na przykładach, w jakich sytuacjach i jakie warunki powinny być spełnione, aby pokrzywdzony mógł się ubiegać o zadośćuczynienie, odszkodowanie i rentę. Wymagana jest niewątpliwie wiedza prawnicza i dzięki niej można dokonać odpowiednich kwalifikacji roszczeń "po błędzie". Warto też poznać warunki, na jakich odpowiada lekarz, a na jakich dyrekcja publicznego i niepublicznego zakładu opieki zdrowotnej.

Niezbędnym warsztatem dla przyszłego mediatora jest poznanie odpowiednich technik prowadzenia rozmowy ze stronami lub raczej jej "moderowania". Najbardziej przydatne z punktu widzenia specyfiki spraw są:

1. Parafraza: jest to przekształcenie wypowiedzi rozmówcy, zachowujące jej sens, ale pozwalające wychwycić istotne dla sprawy detale. Pozwala zrozumieć mediatorowi oraz odbiorcy komunikat.

2. Dowartościowanie: jest to docenienie przez mediatora starań rozmówcy. Pozwala zbudować atmosferę zaufania, wzmocnić słabą osobę i wyrazić zadowolenie z jej chęci do pogodzenia się z drugą stroną, np.: "To ważne co Pan powiedział..", "Jest to istotne z pańskiego punktu widzenia...", "Doceniam Pana zaangażowanie w sprawę...".

3. Odzwierciedlenie uczuć: to neutralne nazywanie uczuć rozmówcy. Stosując tę metodę, mediator wycisza emocje drugiej osoby i sprawia, że czuje się ona wysłuchana oraz zrozumiana, np. "Słyszę wyraźny żal w Pani głosie...". "Wnioskuje, że martwi się Pani tą sytuacją... ", "Zdenerwowała się Pani wypowiedzią Pana X...".

4. Podsumowanie: jest zebraniem dotychczasowych wypowiedzi rozmówców i powtórzenia ich tak, aby nie straciły sensu (można jednocześnie zastosować parafrazę, gdyż nie niemożliwe powtórzenie słowo w słowo), np. "Podsumujmy to, co zostało dotychczas przez Państwa powiedziane...", "Zatem doszliśmy Państwo do następujących ustaleń...".

Ostatnim punktem szkoleń powinno być teoretyczne przedstawienie etapów mediacji w sprawach dotyczących błędów w sztuce medycznej, a następnie praktyczne zastosowanie w kilku przykładowych sytuacjach w ramach symulacji.

Natomiast co do kwalifikacji mediatorów, uważam, że niezmiennie powinny być założenia z KPC (art. 183² §1), jedyna zmiana jaka musiałaby nastąpić to wykształcenie. Nie można ukrywać, że pedagogowi zagadnienia prawne mogą się wydać kompletnie obce, ale już prawnikowi będzie łatwiej poruszać się po przepisach z kodeksu prawa cywilnego dotyczących np. zadośćuczynienia. Osoba mająca wykształcenie prawnicze, medyczne lub z dziedziny zdrowia publicznego będzie najcenniejszym kandydatem na przyszłego mediatora medycznego.

Rzecznik Praw Pacjenta

Biorąc pod uwagę niechęć dyrektorów polskich placówek służby zdrowia do tzw. osób trzecich, warto zastanowić się, czy roli mediatora nie mógłby sprawować Rzecznik Praw Pacjenta. Jednym z jego zadań jest analiza skarg pacjentów w celu określenia zagrożeń i obszarów w systemie ochrony zdrowia wymagających naprawy⁸. Może wszcząć postępowanie wyjaśniające, jeżeli zostaną zachowane wymogi formalne⁹, aczkolwiek każde jego działanie ma formę pisemną. Raczej się nie zdarza, żeby Rzecznik osobiście uczestniczył w rozmowie pomiędzy dyrektorem szpitala a pokrzywdzonym pacjentem.

Ale nie ma rzeczy niemożliwych. Gdyby doszło do rozprawy sądowej, wówczas strony – pozwana i powodowa – mogłyby zgłosić wniosek o skierowanie do mediacji i poprosić o RPP jako mediatora. Rzecznik jest osobą kompetentną, znającą świetnie nie tylko teorię prawa medycznego, ale też praktykę zastosowania przepisów. Nie jest wykluczone, że dzięki te-

mu konkretne przypadki błędów lekarskich nie ciągnęłyby się latami w murach sądowych, ale w miejscu neutralnym i w nieco mniej formalnej atmosferze.

Różnice w systemach ubezpieczeń zdrowotnych w Polsce i w USA

W amerykańskim systemie ubezpieczeń zdrowotnych istnieją 3 rodzaje ubezpieczeń:

1) Preferred Provider Organization (PPO) – zapewnia wybór szerokiej kadry lekarzy specjalistów i leczenie w wielu szpitalach zrzeszonych w tzw. sieci. Jeśli pacjent chce być leczony poza siecią, to wówczas płaci o wiele wyższą kwotę niż w ramach PPO.

2) Health Maintenance Organization (HMO) – pacjent musi korzystać z usług lekarzy i szpitali wyłącznie w ramach sieci HMO. Najpierw udaje się do lekarza pierwszego kontaktu (obowiązkowo), a ten przekierowuje go do lekarza specjalisty.

3) Point Of Service (POS) – podobnie jak w przypadku HMO, pacjent musi udać się najpierw do lekarza pierwszego kontaktu, ale może wybrać lekarza spoza sieci. POS zawiera cechy zarówno PPO jak i HMO.

Ubezpieczenia zdrowotne w Polsce prezentują się nieco inaczej. Powszechny system ubezpieczeń polega na opłacaniu corocznych składek, które najpierw trafiają do ZUS-u, a następnie do Narodowego Funduszu Zdrowia. Obowiązek skorzystania z ubezpieczenia zdrowotnego mają m. in. pracownicy, emeryci, osoby zatrudnione na podstawie umowy cywilno-prawnej, bezrobotni, osoby korzystające z pomocy społecznej. Do członkostwa zgłaszają pracodawcy, ZUS, KRUS, urząd pracy czy pomoc społeczna. W ramach prywatnych ubezpieczeń zdrowotnych można wybrać polisę zdrowotną lub abonament medyczny. Wysokość składki w przypadku polisy zależy od stanu zdrowia pacjenta, może korzystać z usług wielu szpitali, natomiast w okresie karencji nie

przysługują mu żadne świadczenia. Jeśli chodzi o abonament, to pacjent ma do wyboru ograniczoną ilość placówek zdrowotnych, płaci określoną składkę niezależnie od stanu zdrowia i można od razu korzystać ze świadczeń. W ramach ubezpieczenia zdrowotnego trzeba wybrać, czy ma ono zapewniać usługi medyczne, zwrot kosztów leczenia czy wypłatę pieniędzy w przypadku pobytu w szpitalu. Termin opłacenia składki wynosi 14 dni od zawarcia ubezpieczenia.

W mediacjach medycznych w USA ubezpieczyciele często są zapraszani jako strony, wówczas są w stanie wypowiedzieć się na temat kwot, jakie wypłacili lub wypłacą pacjentom. Ma to ogromne znaczenie dla placówki zdrowotnej, również ubezpieczonej i mającej przeznaczoną określoną kwotę na wypłatę odszkodowań dla pacjentów, którzy doświadczyli błędów lekarskich. Przedstawiciele szpitala oraz ubezpieczyciele odpowiedzieli na 4 pytania dotyczące ich wrażeń z przeprowadzonych mediacji. Wagę pytań obliczono na podstawie skali Cronbacha alfa, 0,66 średnia wartość odpowiedzi wyniosła 0,66 (1- najbardziej zadowoleni i 5- najmniej zadowoleni), czyli łącznie 2,5¹⁰. Taki wynik pozwala stwierdzić, że rezultaty mediacji są zadowalające i będzie polecana przyszłości innym osobom.

W Polsce pacjent ma prawo do otrzymania zadośćuczynienia z tytułu doznanego uszczerbku na zdrowiu w wyniku błędu medycznego¹¹. Poszkodowany zwraca się do firmy ubezpieczającej szpital lub inną placówkę zdrowotną z pełną dokumentacją historii choroby i skutkami leczenia, na nim też spoczywa obowiązek udowodnienia winy w działaniu szpitala. To, czy uda mu się uzyskać zadowalającą go kwotę, zależy od tego, czy w trakcie kompletowania poszczególnych dokumentów, wyników badań, wskazań do dalszego sposobu leczenia, itp. niczego istotnego nie pominie.

Modelowy przykład mediacji w sprawie dotyczącej błędu lekarskiego

Mediacja jest procesem, który odbywa się między pozwanym a powodem, w tym przypadku między pokrzywdzonym, a lekarzem, który dopuścił się błędu lub dyrekcją placówki medycznej odpowiedzialną za szkodę pacjenta przy udziale osoby trzeciej, czyli mediatora. Ten model jest najprostszy i niestety, niewystarczający. W projekcie New York City's Pilot Project w mediacji brali udział prawnicy stron, a także członkowie rodziny pokrzywdzonego. Nie jest jednak powiedziane, że to, co się sprawdza za granicą, odniesie sukces w Polsce.

Etap 1 – rozmowy indywidualne z powodem i pozwanym

Z reguły proces mediacji rozpoczyna się od spotkań indywidualnych ze stronami.

W przypadku mediacji skierowanej z sądu rozmowa indywidualna odbywa się z powodem. Jeżeli mamy do czynienia z tzw. mediacją z ulicy, to również inicjator mediacji ma pierwszeństwo w rozmowie z mediatorem.

W trakcie spotkania indywidualnego pacjent powinien przedstawić swoją sytuację: co się wydarzyło, jaki jest rezultat działania lekarza lub szpitala (ważne jest określenie rodzaju błędu: diagnostycznego, terapeutycznego czy zaniedbania) i czego oczekuje po mediacji. Ostatni punkt jest kluczowym momentem do oceny przez mediatora, czy pacjentowi kieruje się pobudkami czysto materialnymi, czy chodzi mu o przeprosiny ze strony dyrekcji lub lekarza, a tym samym – przyznanie się do popełnionego błędu.

Drugi w kolejności rozmówca indywidualny: lekarz lub dyrektor placówki leczniczej powinni przedstawić zdarzenie ze swojej perspektywy, jak oceniają swoje postępowanie, czy były według nich prawidłowe (w zakresie diagnostyki i leczenia pacjenta) oraz określić

swoje oczekiwania rezultatu mediacji z pacjentem.

Udana rozmowa indywidualna, to 70% sukcesu. Najważniejsze w pracy mediatora jest ustalenie punktów spornych konfliktu i w którym momencie między stronami brakuje dobrej komunikacji.

Kwestią dyskusyjną pozostaje udział prawników stron. Otóż uważa się, że mecenasowie reprezentujący swoich klientów zbyt mocno skupiają się na własnych gratyfikacjach finansowych, licząc na to, że im więcej uda się wywalczyć w sądzie, tym wyższy rachunek będzie musiał zapłacić ich klient za dokonane usługi. Kwoty odszkodowań często są zawyżone i nieadekwatne do stopnia uszczerbku na zdrowiu pacjenta. Sądy także nie są chętne do przyznawania wysokich sum tytułem odszkodowania i/lub zadośćuczynienia. Dlatego należy się zastanowić, czy powód nie będzie pod zbyt dużym wpływem adwokata i jeżeli będzie on obecny na spotkaniu wspólnym, to czy będzie umiał określić SWOJE, a nie mecenasza roszczenia. Jest to na pewno kwestia indywidualnego przypadku, uważam, że adwokata lub radcę prawnego (zarówno jednej, jak i drugiej strony) można dopuścić do udziału na ostatnim spotkaniu, aby ocenił warunki ugody (zakładając, że do niej dojdzie) i przedstawił ją w sądzie w stanie niezmienionym. Wszak mediator ma obowiązek poinformować strony o tym, że mogą skorzystać z porad i wiedzy specjalistów¹², ale ich uczestnictwo w procesie mediacji nie jest obowiązkowe. Ponadto współpraca mediatora ze specjalistami nie narusza zasady poufności¹³.

Etap 2 – spotkanie wspólne stron

Po uzyskaniu przez mediatora informacji od stron dotyczących ich oczekiwań, kolejnym etapem mediacji jest "konfrontacja", czyli spotkanie wspólne. Jest to najważniejszy moment zarówno dla stron, jak i dla samego mediatora, którego rolą jest takie pokierowanie rozmową,

tak, aby pozwany i powód sami starali się dojść do porozumienia.

Na początku obie strony powinny wypowiedzieć się co do oczekiwań, jakie ma przynieść mediacja. Zazwyczaj w trakcie spotkań indywidualnych powód i pozwany mówią o swoich prawdziwych odczuciach oraz o tym, co chcą osiągnąć. Kiedy powiedzą o tym mediatorowi, później znikają opory, aby przyznać się do swoich zamierzeń przed drugą stroną. W grę zawsze wchodzi duże emocje. Pacjent ma prawo czuć się rozgoryczony, zwłaszcza, jeśli upłynęło niewiele czasu od doznanego uszczerbku na zdrowiu za sprawą lekarza. Ten ostatni również powinien wyrazić swoją skruchę i w tym miejscu przyznać się do tego, że z jego winy pacjent został pokrzywdzony. W przypadku dyrektora szpitala odpowiedzialnego za lekarza, musi wskazać czy jego pracownik postąpił zgodnie z procedurami i aktualną wiedzą medyczną.

Gdy strony wzajemnie się wysłuchają co do sytuacji w jakiej się znalazły, dopiero wtedy można rozpocząć pracę nad ugodą. Oczywiście to strony zadecydują, czy podtrzymają swoje roszczenia, o których powiedziały mediatorowi w czasie indywidualnych spotkań, czy coś się w tej kwestii zmieni. Można powiedzieć, że ta faza rozmów przechodzi z poziomu mediacji do negocjacji: powód i pozwany mogą dojść do konsensu albo wręcz przeciwnie – będą się twardo upierać przy swoich kwotach roszczeń i żadne z nich nie odpuści. W takim przypadku mediator może zarządzić tzw. "spotkanie na osobności" - wyjść z jedną stroną poza pokój mediacyjny i zapytać o minimum swoich oczekiwań, po czym to samo ustalić ze stroną przeciwną. Ustalenie punktu wyjścia stanowi swoje zabezpieczenie: jeśli nie uda się wywalczyć więcej przez pokrzywdzonego, to przynajmniej zyska pewność co do otrzymania zaproponowanej przez siebie najmniejszej kwoty, przy jednoczesnej zgodzie pozwanego.

Etap 3 – ugoda/brak ugody

To, czy dojdzie do ugody zależy wyłącznie od stron. Należy na wstępie zaznaczyć, że brak ugody nie jest traktowany jako porażka odniesiona przez mediatora. Sukcesem jest już fakt, że powód i pozwany spotkali się w neutralnym miejscu, a nie na sali sądowej. Nieprzymuszona chęć osiągnięcia porozumienia jest kluczem do odnalezienia rozwiązania najlepszego dla obu stron.

Ugoda powinna zawierać zobowiązanie powoda do wykonania zapłaty określonej kwoty pieniężnej na konto pozwanego w ustalonym terminie po zatwierdzeniu ugody przez sąd. Jeżeli rozwiązaniem konfliktu mają być przeprosiny lub publiczne przyznanie się do błędu medycznego, to muszą zostać zawarte na piśmie. Pod ugodą podpisują się strony oraz mediator.

Jeżeli uczestnicy mediacji nie osiągną porozumienia, to mogą dochodzić swoich roszczeń na drodze sądowej, warto jednak zaznaczyć, że procesy w sprawach oskarżenia o popełnienie błędów w sztuce lekarskiej trwają dość długo (ok. 3 lata¹⁴), są kosztowne i wyczerpujące emocjonalnie. Pożądane byłoby zastanowienie się, czy jest sens toczenia walki tak długo, tracąc przy tym zdrowie i pieniądze. Decyzja należy wyłącznie do stron. Mediator nie może niczego narzucać, ani sugerować, również po mediacji nie zakończony porozumieniem.

Podsumowanie

Mediacja jako alternatywna dla sądowej ścieżka rozwiązania sporu świetnie sprawdza się w krajach anglosaskich, gdzie sędziowie kierują sprawy do mediatorów, zwłaszcza, gdy widzą chęć szybkiego zakończenia waśni między powodem, a pozwanym. W Polsce jest nową metodą i po 6 latach od wprowadzenia jej do Kodeksu Postępowania Cywilnego ma szersze zastosowanie w sprawach karnych, nieletnich i rodzinnych (w Warszawie) oraz gospodarczych (Katowice). Pomimo prowadzonych szkoleń i wykładów

w sądach okręgowych i rejonowych, sędziowie nadal są nieufni co do powodzenia mediacji.

Mediacja medyczna jest szczególnie za względu na jej przedmiot. W powyższych rozważaniach starałam się wskazać korzyści zarówno dla pokrzywdzonych pacjentów, jak i dla lekarzy i dyrektorów szpitali wzorując się na rozwiązaniu nowojorskim. Biorąc pod uwagę polskie realia, czas mediacji wynosi ok. pół roku, zaś koszt mediacji to 1% wartości sporu, w sporach niematerialnych wynosi nie więcej niż 1000 zł. Pozwala na bezpośredni kontakt stron skonfliktowanych, bez konieczności korzystania z biurokratycznej maszyny sądowej. Jedynym jej minusem jest to, że najpierw należy zainteresować mediacją większą liczbę prawników, lekarzy, osób zajmujących się tematyką zdrowia publicznego i funkcjonowania służby zdrowia, a to wymaga czasu, odpowiednich wykładów otwartych, szkoleń i ciekawych (trudnych) przypadków błędów lekarskich, które można analizować i rozwiązywać. Oczywiście drogą ugodową.

Mediacja ma niewątpliwie dużo plusów: jest szybka, tańsza niż rozstrzygnięcie konfliktu drogą sądową i odbywa się w sposób nieformalny z jednoczesnym zachowaniem wszelkich standardów prowadzenia mediacji. Kolejnym minusem jest rzadkość w stosowaniu, zwłaszcza na kanwie błędów w sztuce medycznej. Tę wadę można zneutralizować, gdyby Rzecznik Praw Pacjenta brałby czynny udział w rozwiązywaniu konfliktów. Nie można się też nie oprzeć wrażeniu, że na przykładzie badań przeprowadzanych przez dr Stern Hyman ukazane mediacje przekształcają się w negocjacje. Choć te formy są zbliżone i obie mają na celu pokojowe rozwiązanie problemu, to nie można ich ze sobą mylić. W mediacji biorą udział skonfliktowane strony oraz osoba neutralna i bezstronna jaką jest mediator, natomiast negocjacje są dwustronnym procesem komunikowania się. W modelu amerykańskim nie widać wyraźnej granicy w tych dwóch rodzajach ADR-ów.

Mam nadzieję, że w związku z rosnącą liczbą konfliktów na linii pacjent – lekarz, można będzie wskazać mediację jako podstawową, nie zaś alternatywną drogę dojścia do porozumienia. Obecnie, gdy pokrzywdzony pacjent i dyrektor placówki medycznej widzą szansę na porozumienie, to prowadzą między sobą negocjacje przy udziale swoich adwokatów lub radców prawnych. Warto przekonać się, że każda rozmowa, choćby była ostrą walką na argumenty przekonujące o słuszności każdej ze

stron, będzie zwycięska dla nich już na początku. W końcu to nie umiejętność krycia się za plecami prawnika decyduje o korzystnym rozstrzygnięciu problemu, ale bezpośredniego stanięcia twarzą w twarz dwóch przeciwników świadczy o odwadze i chęci dojścia do ugody.

Aneks.

Tabela przedstawia 29 spraw związanych z popełnionym błędem w sztuce medycznej, które postanowiono rozwiązać używając mediacji.

Table 1. Key Elements and Outcomes of Cases

Case No.	Allegations	Year Law-suit Com-menced	Discovery	Apology at Mediation	Outcome
1	Failure to diagnose depression	2003	None	None	Not settled
2	Surgical error/foreign object/wrongful death	2003	None	N/A	Settled before mediation
3	Failure to treat/sexual dysfunction	2001	Completed	N/A	Not able to schedule
4	Failure to diagnose/infection/wrongful death	2002	Completed	Apology of sympathy	Settled at mediation
5	Failure to diagnose/IV infiltrate	2003	None	Apology of sympathy	Settled at mediation
6	Equipment failure/IV equipment fell	2003	After plaintiff's EBT*	None	Settled at mediation
7	Equipment failure/burn	2003	After plaintiff's EBT	None	Settled at mediation
8	Failure to administer medication/wrongful death	2003	After plaintiff's EBT	None	Not settled
9	Failure to diagnose/IV infiltrate	2003	None	None	Not settled
10	Failure to treat/decubitus ulcers	2002	After plaintiff's EBT	N/A	Declined mediation
11	Surgical error/scarring	2002	Completed	None	Settled at mediation
12	Failure to properly medicate/wrongful death	2002	None	N/A	Settled before mediation
13	Surgical error/foreign object	2003	None	Apology of sympathy	Settled at mediation
14	Inadequate nursing care	2003	None	Apology of sympathy	Settled at mediation
15	NG tube insertion error/wrongful death	2001	During defendant's EBTs	Apology of sympathy	Not settled
16	Surgical error/nerve damage	2003	After plaintiff's EBT	Apology of responsibility	Settled at mediation
17	Failure to diagnose/ruptured appendix	2001	None	None	Not settled
18	Surgical error/penis injured	2003	After plaintiff's EBT	N/A	Not able to schedule
19	Surgical error/amputation	2003	After plaintiff's EBT	N/A	Not able to schedule
20	Medication error/contraindicated medication	2003	After plaintiff's EBT	Apology of responsibility	Settled after mediation
21	Failure to diagnose/congestive heart failure/wrongful death	2003	After plaintiff's EBT	None	Not settled
22	Inadequate care/mishandled stillborn delivery	2003	After plaintiff's and defendant's EBTs	Apology of sympathy	Settled at mediation
23	Surgical error/ureter severed	2002	After plaintiff's EBT	Apology of sympathy	Settled at mediation
24	Failure to treat/asthma/wrongful death	1995	After plaintiff's EBT	Apology of responsibility	Settled at mediation
25	Surgical error/shortened leg	2003	After plaintiff's EBT	Apology of sympathy	Settled at mediation
26	Surgical error/bladder lacerated	2003	Completed	N/A	Declined mediation
27	Improper treatment/deformed finger	1991	Completed	N/A	Declined mediation
28	Inadequate care/head injury	1993	Completed	N/A	Declined mediation
29	Failure to treat/scarring	2001	Completed	N/A	Declined mediation

* EBT refers to Examination Before Trial.

- 1 D. Lind, 'On the Theory and Practice of Mediation: The Contribution of Seventeenth Century Jurisprudence', w: [10 Mediation Q. 119], 1992
- 2 <http://pcm.szczecin.eu.interia.pl/mediacijahist.html>
- 3 <http://cshmediation.com/MedicalMediationGroup.shtml>
- 4 Przedruk z Health Affairs. The Policy Journal of the Health Sphere, published by Project HOPE, September/October 2006, Volume 25, Number 5
- 5 Health Affairs. The Policy Journal of the Health Sphere, published by Project HOPE, September/October 2006, Volume 25, Number 5, page 1395
- 6 Health Affairs. The Policy Journal of the Health Sphere, published by Project HOPE, September/October 2006, Volume 25, Number 5, page 1395
- 7 Health Affairs. The Policy Journal of the Health Sphere, published by Project HOPE, September/October 2006, Volume 25, Number 5, page 1397
- 8 Art. 47 pkt. 10, ustawa o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta z dnia 6.11.2008r.
- 9 Art. 50 pkt 1-3, ustawa o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta z dnia 6.11.2008r.
- 10 C. Stern Hyman, C. B. Liebman, C. B. Schechter, W. M. Sage, Interest - Based Mediation In Medical Malpractice Lawsuits: A Route to Improved Patient Safety w: Journal of Health Politics, Policy and Law, Vol. 35, No. 5, October 2010
- 11 Art. 445 §1 Kodeksu cywilnego (Dz. U. z dnia 18 maja 1964 r.)
- 12 Standard V punkt C w: Standardy prowadzenia mediacji i postępowania mediatora, uchwalone 26.06.2006 roku przez Społeczną Radę ds. Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości
- 13 Standard VII punkt C. w: Standardy prowadzenia mediacji i postępowania mediatora, uchwalone 26.06.2006 roku przez Społeczną Radę ds. Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości
- 14 Badanie statystyczne przeprowadzone przez autorkę jako materiał wykorzystany w pracy magisterskiej

Zalety mediacji karnej

"Zalety mediacji karnej" jako tytuł konkursu zorganizowanego z okazji Międzynarodowego Dnia Mediacji przez Prokuratora Generalnego już w swoim tytule wyraża podświadomy pean dla tej instytucji polubownego rozwiązywania sporów.

Mediacja jest próbą doprowadzenia do ugodowego załatwienia sprawy, satysfakcjonujące obie strony konfliktu, w drodze negocjacji prowadzonych przy udziale trzeciej osoby, czyli mediatora, który czuwa nad przebiegiem negocjacji, łagodzi powstające napięcia i pomaga w wypracowaniu porozumienia. Mediator ułatwia stronom dojście do porozumienia przez tworzenie bezpiecznej i poufnej atmosfery, jest neutralny – nie narzuca swojego punktu widzenia i swoich rozwiązań, jest bezstronny – dba o równowagę (równorzędność) stron w trakcie całego procesu¹.

W wyniku spotkania mediacyjnego pokrzywdzony i sprawca mają szansę rozwiązać swój spór samodzielnie, nie zrywając relacji między sobą. Mogą sami decydować o swoim życiu, bez udziału sądu, który rozstrzygnie ich konflikt. Wypracować warunki ugody, która będzie satysfakcjonowała obie strony. Daje to pewność, że ugoda będzie wykonana przez sprawcę szybko i bez zbędnych kosztów².

Pokrzywdzony może otrzymać naprawienie szkody, zadośćuczynienie swojej krzywdzie zgodnie ze swoimi potrzebami i oczekiwaniami. Sprawca, jeśli zadośćuczyni pokrzywdzonemu ma szansę na łagodniejsze potraktowanie przez sąd³.

Podejście takie nie jest pozbawione racji, jednak obiektywizm ujęcia problemu nie po-

zwala na przyjęcie go ze znacznymi zastrzeżeniami w stosunku do przyjętego modelu postępowania mediacyjnego w polskim procesie karnym.

Odnosząc się do pojęcia kary na gruncie doktryny prawa karnego trzeba, zauważyć, że instytucja kary kryminalnej, czyli celowej dolegliwości, pewnego cierpienia, nakładanego na człowieka, który dopuścił się popełnienia przestępstwa, funkcjonowała i funkcjonuje w każdej społeczności, w każdym zakątku świata i na każdym etapie rozwoju cywilizacyjnego. Kara kryminalna jest taką reakcją społeczności, która najmocniej i najboleśniej ingeruje w życie człowieka, w sferę jego wolności i często naturalnych, przyrodzonych mu praw⁴.

Karę kryminalną można zatem zdefiniować w sposób następujący: jest to "osobista dolegliwość ponoszona przez sprawcę jako odpłata za popełnione przestępstwo, wyrażająca potępienie popełnionego przez niego czynu, i wymierzana w imieniu państwa przez sąd"⁵.

Patrząc przez pryzmat "odpłaty za popełnione przestępstwo" jako założenia polityki karnej państwa dostrzec można istotny dysonans funkcji postępowania mediacyjnego w stosunku do zakresu realizacji nakreślonych założeń polityki karnej, które w wyniku przeprowadzenia postępowania mediacyjnego – jeśli ono doprowadziłoby do odstąpienia od ukarania sprawcy – nie zostałyby zrealizowane.

Zgodnie z zasadą wyrażoną w Konstytucji RP odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto dopuścił się czynu zabronionego pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia⁶. Zrealizowane skutecznie

postępowanie mediacyjne może prowadzić do sytuacji, w której sprawca nie będzie ponosił odpowiedzialności karnej⁷.

Tak więc w odniesieniu do zasad polityki kryminalnej państwa nie są dostrzegalne zalety mediacji karnej.

Do zgola odmiennych wniosków dojdzie się analizując instytucję mediacji karnej w kontekście ekonomicznej analizy prawa⁸.

Jeżeli miernikami skuteczności instytucji prawnej będzie jej ekonomiczne uzasadnienie, oszczędność czasu, czy zmniejszenie ponoszonych kosztów w odniesieniu do podstawowej formy rozwiązywania sporów w sprawach karnych, zalety mediacji uwidocznia się w całej pełni.

Wyróżnić można trzy główne argumenty wpływające na uznanie mediacji karnej jako instytucji pozytywnej i przydatnej w odniesieniu do kryteriów ekonomicznej analizy prawa.

Pierwszym elementem jest szybkość postępowania mediacyjnego. Zgodnie z wymogami normatywnymi postępowanie takie nie powinno trwać dłużej niż miesiąc⁹. Jest to termin niewątpliwie krótszy niż okres oczekiwania na rozstrzygnięcie w procesach karnych prowadzonych w "normalnym" trybie¹⁰.

Atutem jest także koszt mediacji¹¹, który jest wyraźnie konkurencyjny w stosunku do kosztów procesu karnego. Nie można jednak w tym miejscu nie zgłosić zastrzeżenia, że swoista "opłacalność" ekonomiczna mediacji zachodzi wyłącznie w sytuacji jej pomyślnego zakończenia i nie przeprowadzania procesu. W innym wypadku koszty mediacji powiększają jedynie koszty sądowe w sprawach karnych.

Wreszcie nie można nie zauważyć efektywniejszej możliwości zaspokojenia się pokrzywdzonego w sposób przez siebie wybrany i w uzgodnionym zakresie. Jest to szczególnie istotne w przypadku, gdy w "normalnym" trybie konieczny byłby proces odszkodowawczy albo dodatkowe powództwo adhezyjne.

Ze względu na obwarowania prawne i brak dostatecznej ochrony prawnej tak zawartego

porozumienia istotne dla pokrzywdzonego jest zawarcie takiej ugody, która zostałaby wykonana jeszcze przed podjęciem wiążącego orzeczenia w przedmiocie losów postępowania karnego, będącego podstawą skierowania sprawy do mediacji.

Ugoda mediacyjna jest dokumentem wypracowanym przez strony w obecności i przy pomocy mediatora. Pisemne porozumienie stron zawarte przed mediatorem wiąże strony jak każda umowa prywatna i jako wspólnie wypracowana ugoda, ta w praktyce jest często wykonywana w czasie krótkim od jej zawarcia. Ugoda mediacyjna nie ma jednak takiej mocy jak ugoda zawarta przed sądem. Z tego powodu sąd nie może jej nadać klauzuli wykonalności. Ugoda zawarta przed mediatorem jest natomiast dla sądu propozycją wskazującą, jak strony widzą rozwiązanie swojego konfliktu. Postanowienia ugody mediacyjnej sąd może włączyć do treści orzeczenia i wtedy, po jego uprawomocnieniu, można domagać się wykonania tych postanowień w drodze egzekucji komorniczej (po nadaniu orzeczeniu sądu klauzuli wykonalności)¹².

Treść ugody mediacyjnej nie jest dla sądu wiążąca. Oznacza to, że sąd może uwzględnić wypracowane przez strony porozumienie i przenieść je do treści orzeczenia, ale nie ma takiego obowiązku. W każdym jednak przypadku sąd wydając rozstrzygnięcie i decydując o rodzaju kary i jej wysokości lub środka wychowawczym (poprawczym), orzekając w sprawie musi wziąć pod uwagę fakt zawarcia przez strony porozumienia¹³.

Poczynione spostrzeżenia pozwalają niewątpliwie dostrzec zalety mediacji karnej w odniesieniu do zasad ekonomicznej analizy prawa, jednak dostrzeżone zalety nie zawsze pozbawione są wad, o czym też rzetelnie należało nadmienić.

Zalety mediacji karnej – o ile ta zostanie skutecznie zakończona, a więc porozumieniem stron mediacji – są niewątpliwie dla urzędu prokuratora.

Efektom pozytywnych wyników mediacji może być warunkowe umorzenie postępowania. Wniosek o takie umorzenie może na etapie postępowania przygotowawczego skierować do sądu prokurator, proponując we wniosku m. in. obowiązki, jakie należałoby nałożyć na oskarżonego¹⁴.

Korzystniejsze potraktowanie sprawcy w razie sukcesu mediacji może również nastąpić w formie umieszczenia przez prokuratora w akcie oskarżenia – w oparciu o art. 335 k. p. k. – wniosku o wydanie wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionych z nim kary lub środka karnego¹⁵.

Dla urzędu prokuratora zaletą mediacji karnej pozytywnie zakończonej jest możliwość zmniejszenia obciążenia pracą, szybszego zakończenia prowadzonego postępowania, czy skrócenia trwania przewodu sądowego, w którym urząd prokuratora winien brać udział. Samo wydłużenie czasu postępowania przygotowawczego o dodatkowy miesiąc nie jest szczególnie wadą i uciążliwością, jeśli weźmie się pod uwagę czas trwania takich postępowań w Polsce.

Podobne zalety dostrzec można w przypadku rozważania zalet postępowania mediacyjnego w sprawach karnych w odniesieniu do działalności sądów.

Skorzestanie w wyniku mediacji przez sąd z instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego¹⁶ wpływa na ekonomikę prowadzonych spraw, choć kontrastuje z omawianymi na wstępie zasadami polityki karnej. Takich zastrzeżeń nie można natomiast zgłaszać w przypadku wyrażenia przez sąd zgody na dobrowolne poddanie się karze¹⁷, czy przychylenie się do wniosku o wydanie wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionych z oskarżonym kary lub środka karnego bez przeprowadzenia rozprawy¹⁸.

W piśmiennictwie można dostrzec ocenę, że oczywistą korzyścią uwzględnienia wniosku o dobrowolne poddanie się karze przez sąd jest

uniknięcie przez pokrzywdzonego często długotrwałego i wyczerpującego psychicznie postępowania dowodowego. Wielokrotne rozprawy, a przez to styczność na sali sądowej ze sprawcą i konieczność poświęcania czasu na stawiennictwo, mogą niepotrzebnie narażać pokrzywdzonego na niepotrzebne stresy, a w rezultacie prowadzić do wiktyimizacji wtórnej¹⁹.

Pogląd taki wydaje się być zbyt zgeneralizowany i odnoszący się przede wszystkim do przestępstw pospolitych popełnianych z użyciem przemocy, lecz niewątpliwie zarysowuje on istotę problemu.

Rozważenia wymaga ocena ewentualnych zalet mediacji karnej z perspektywy pokrzywdzonego.

Jeżeli działalność pokrzywdzonego nakierowana będzie na doprowadzenie do jak najsurowszego ukarania sprawcy przestępstwa, a możliwe do uzyskania w wyniku ugody zawartej w mediacji środki kompensujące krzywdę (przede wszystkim kwoty pieniężne) będą miały dla pokrzywdzonego drugorzędne znaczenie, perspektywa mediacji nie będzie jawić się korzystnie a pokrzywdzony nie będzie dostrzegał istnienia dla niego zalet tej instytucji prawnej. Dążenie do surowej przykładowej odpłaty za popełniony czyn przede wszystkim może wystąpić przy przestępstwach trwale odbijających się na psychice pokrzywdzonego, a więc ciężkim okaleczeniu, porwaniu i przetrzymywaniu ze szczególnym udrczeniem, zgwałceniu, zabójstwie osoby bliskiej, usiłowaniu zabójstwa pokrzywdzonego itp. W takich okolicznościach przeprowadzenie mediacji mogłoby wpłynąć na dyrektywy wymiaru kary obniżając jej wymiar²⁰, co klóciłoby się z celami postępowania karnego założonymi przez pokrzywdzonego.

W przypadku przestępstw mniejszej wagi albo przestępstw dotyczących mienia, powodujących szkodę mediacja karna ma tę zaletę, że pozwala na szybki sposób, w niedługim czasie

uzgodnić zasady naprawienia szkody, które będą akceptowalne dla obu stron mediacji.

Przede wszystkim zalety takie będą dostrzegalne w przypadku małych roszczeń ze strony pokrzywdzonego – adekwatnych do możliwości finansowych podejrzanego/oskarżonego, a to z tego względu, że jak to było już opisywane wyżej, ugoda zawarta przed mediatorem nie ma dostatecznego umocowania prawnego pozwalającego na szybkie wszczęcie postępowania egzekucyjnego w przypadku niedochowania jej warunków.

Dlatego pokrzywdzony może mieć interes przede wszystkim w naprawieniu szkody i ewentualnym zadośćuczynieniu, które zostanie dokonane w niedługim czasie po zawarciu ugody i wykonanie, którego będzie można zweryfikować do czasu podjęcia przez sąd albo urząd prokuratora wiążących decyzji co do losów postępowania, czy to przygotowawczego, czy to karnego. W przeciwnym razie – skoro ugoda mediacyjna nie może uzyskać statusu ugody sądowej – pokrzywdzony pozostawałby "z niczym"²¹.

W przypadku kiedy jest wątpliwym zaspokojenie całych roszczeń pokrzywdzonego albo chce on być lepiej zabezpieczony, czy wreszcie w przypadku, gdy całe jego roszczenia mogą zostać zaspokojone w trybie wniosku o orzeczenie obowiązku wyrządzonej szkody, a z zebranego materiału dowodowego i palety dostępnych i uzasadnionych do przeprowadzenia środków dowodowych nie wynika, że proces będzie długi, a orzeczenie jest kwestią odległą i co więcej jego treść nie musi zgadzać się z oczekiwaniem pokrzywdzonego, przeprowadzenie mediacji może być potraktowane przez niego jako czynność dodatkowo wydłużająca postępowanie, a wręcz zbędna.

W przypadku przestępstw formalnych, czy spraw nieskomplikowanych dowodowo oraz spraw, gdzie naprawienie szkody przewyższa możliwości majątkowe sprawcy, korzystniejsze dla ochrony interesów prawnych pokrzywdzo-

nego może okazać się zrezygnowanie z postępowania mediacyjnego na rzecz procesu.

Mediacje w sprawach karnych pozwalają pokrzywdzonemu uzyskać zakładaną korzyść w krótszym czasie niż gdyby doszło do procesu karnego. Jednak nie zawsze i nie w każdych warunkach. To czy pokrzywdzony uzna mediację karłą za instytucję posiadającą określone zalety zależy w dużej mierze od celów jakie chce osiągnąć w procesie karnym i oceny szans na realizację ewentualnie zawartej ugody.

Wreszcie nie sposób nie dokonać rozważań nad zaletami mediacji karnych w stosunku do podejrzanego, a w dalszej kolejności do oskarżonego. Prima facie za taką zaletę można by uznać szansę na uzgodnienie z urzędem prokuratora wniosku o wydanie wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionej kary.

Jak słusznie zauważono przeprowadzenie skutecznej mediacji nie jest wiążące dla prokuratora i nie warunkuje umieszczenia wniosku w treści aktu oskarżenia²².

Innym dotychczas niedostatecznie nagłaśnianym problemem jest okoliczność, że podejrzanym – mimo odmiennych optymistycznych twierdzeń w piśmiennictwie²³ – nie ma w istocie znaczącego interesu w uzgodnieniu kary i doprowadzeniu do złożenia przez urząd prokuratora wniosku w trybie art. 335 k. p. k. Stosowny "bonus" w odniesieniu do wysokości kary – jak wynika z badań – możliwy jest do otrzymania w warunkach amerykańskich, gdzie oskarżony może uzyskać nawet 30-40% mniejszy wyrok w stosunku do średniej orzekanej w podobnych sprawach²⁴. Jeśli jednak wziąć by pod uwagę sytuację w odniesieniu do niemieckiego procesu spostrzec można, że orzekane kary są takie same lub jedynie nieznacznie niższe (najwyżej krótsze od trzech do czterech miesięcy, w przypadku kary pozbawienia wolności²⁵) niż kary, które zapadają po przeprowadzeniu procesu w podobnych sprawach. Jeszcze ciekawsze wnioski przynosi obserwacja polskiej praktyki procesowej. Wedle

przeprowadzonych badań oskarżony w Polsce może często otrzymać wyrok wyższy poddając się karze bez rozprawy, niż broniąc swoich praw w procesie²⁶.

Gdyby nie stosowne badania przeprowadzane na tę okoliczność takie spostrzeżenie mogłoby być odrzucane jako niewiarygodne. Obecny jest bowiem pogląd, że możliwość skazania bez przeprowadzania żmudnego procesu jest pewnego rodzaju bonusem dla podejrzanego/oskarżonego.

Jednak jak to było już podnoszone wcześniej jest to swoista premia przede wszystkim dla sądu i urzędu prokuratora, pozwalająca na skrócenie czasu prowadzenia sprawy, żmudnego uzasadniania i przeprowadzania całości przewodu sądowego.

Podejrzany nie ma też interesu w przeprowadzeniu mediacji w sytuacji kiedy nie jest winny zarzucanego przestępstwa (jest niewinny albo przyznaje się do czynu, ale nie do zarzucanego przestępstwa).

Również konieczność szybkiego naprawienia szkody w wyniku zawartej w mediacji ugody nie jest okolicznością sprzyjającą chęci poddawania się postępowaniu mediacyjnemu w sprawach karnych. Niedostateczny czy źle zebrany materiał dowodowy przemawia również za odrzuceniem udziału w mediacji.

Wreszcie podejrzany winny zarzucanego przestępstwa i poinformowany o możliwości zastosowania warunkowego umorzenia kary musi dokonać oceny "sily" zebranego materiału dowodowego. Jeżeli nie jest on przekonujący poddawanie się mediacji – czyli w istocie przyznanie się do winy – może spowodować ujemne konsekwencje procesowe. Ugoda pozasądowa i pojednanie stron może wpłynąć na rodzaj i wysokość orzeczonej kary lub środka karnego, zgodnie z art. 53 § 3 k.k., art. 56 k.k., art. 59 k.k., art. 60 § 2 pkt. 1 i 2 k.k., art. 66 § 3 k.k., art. 69 § 2 k.k., a także na sposób rozpoznania sprawy w myśl art. 335 k.p.k., art. 387 k.p.k.²⁷. Sąd jedynie może, a nie musi wa-

runkowo umarzać postępowanie karne i to nawet w przypadku zaistnienia wszystkich okoliczności wymienionych w art. 66 k.k. Decyzja należy do dyskrecjonalnej władzy sędziego i leży w gestii uznania sądowego.

Interes podejrzanego nie jest w takich okolicznościach dostatecznie chroniony i nie sprzyja rozwojowi mediacji.

Kluczowe znaczenie dla mediacji mają właściwości osobiste i zachowania każdej z jej stron²⁸. Mediacja jest procesem dobrowolnym. Dlatego jeśli strona nie wyraziła zgody na mediację lub cofnęła wcześniej wyrażoną zgodę albo jeśli nie przystąpiła do mediacji, nie pociąga to dla stron żadnych negatywnych skutków, a sprawa wraca do sądu do dalszego prowadzenia²⁹.

Podsumowując, trzeba wyraźnie pozytywnie odebrać samą instytucję mediacji karnej. Jednakże jej szczegółowe uregulowania nie pozwalają na pełny optymizm, a obiektywne spojrzenie ujawnia szereg wad przyjętego rozwiązania. Pojawiające się w piśmiennictwie prawniczym stwierdzenia, że skuteczność mediacji potwierdzają wszystkie statystyki z jej zastosowania, w tym w USA, Unii Europejskiej oraz w wielu innych krajach³⁰, jest daleko nad wyrost. Dodatkowo, ocena taka nie została poparta przytoczeniem żadnej statystyki.

Co więcej popularność mediacji maleje. W 2007 roku w postępowaniu przygotowawczym skierowano 1912 spraw do postępowania mediacyjnego, od tego roku liczba ta sukcesywnie spada – w roku 2010 takich spraw było 121731. W postępowaniu sądowym najwięcej spraw kierowanych było do mediacji w roku 2006 – 5052 sprawy – w roku 2010 liczba spraw kierowanych do mediacji zmalała do 3480³². Rok 2010 był natomiast rekordowy pod względem odsetka procentowego zawartych ugód mediacji karnej – liczba ta wyniosła 89,5% zawartych ugód w stosunku do przeprowadzonych postępowań mediacyjnych³³.

Instytucja mediacji może pomóc uzyskać szybsze naprawienie szkody przez poszkod-

wanego, może też skrócić czas postępowania karnych, a także "nagradzać" sprawcę, który chce pojednać się z pokrzywdzonym.

Ale obowiązujące rozwiązania prawne nie realizują takich założeń. Zastany stan prawny oraz praktyka wymiaru sprawiedliwości – pomimo niektórych wysoce pozytywnych głosów i jak się wydaje sformułowanych znacznie nad

wyrost – pozwalają na spostrzeżenie, że mediacja karna jest w obecnym kształcie instytucją dostateczną pozbawioną wskutek przyjęcia określonego stanu prawnego szeregu zalet, które mogłyby uczynić ten środek koncyliacyjny bardziej popularnym.

- 1 A. Tombek-Knigawka, W. Kotowski Dlaczego kieruję sprawy do postępowania mediacyjnego? Prokuratura i Prawo 2011 nr 3 s. 120;
- 2 Czy tylko sąd rozstrzygnie w sporze? mediacja i sądownictwo polubowne Informator o alternatywnych sposobach rozwiązywania sporów (red.) A. Rękas Warszawa 2010 s. 49;
- 3 Czy tylko sąd rozstrzygnie w sporze? mediacja i sądownictwo polubowne Informator o alternatywnych sposobach rozwiązywania sporów (red.) A. Rękas Warszawa 2010 s. 49;
- 4 F. Ciepły Kara kryminalna i jej wykonanie w świetle nauczania Jana Pawła II [w:] Instytucje prawa karnego na tle nauczania Jana Pawła II, red. A. Grześkowiak, Lublin 2006, s. 235;
- 5 L. Gardocki.: Prawo karne. Warszawa 2000 s. 150;
- 6 Art. 42 Konstytucji RP – rozdział II Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela, część Wolności i prawa osobiste;
- 7 Choć trzeba zauważyć, że jest to przede wszystkim możliwe wyłącznie w przypadkach dotyczących postępowania prywatnoskargowego gdzie pokrzywdzony może odstąpić od oskarżenia w wyniku wynegocjowanym porozumieniu;
- 8 Por. R. Cooter, T. Ulen Ekonomiczna analiza prawa Warszawa 2011;
- 9 art. 23a § 2 k. p. k.
- 10 Z założenia szybsze rozstrzygnięcia niż w przypadku mediacji winny zapadać w postępowaniu przyspieszonym;
- 11 Wysokość ryczałtu dla instytucji lub osoby przeprowadzającej postępowanie mediacyjne: określa § 4 w zw. z § 1 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2003 r. w sprawie wysokości i sposobu obliczania wydatków Skarbu Państwa w postępowaniu karnym (Dz. U. Nr 108, poz. 1026 z późn. zm.) – obecnie jest to kwota 120 zł. za postępowanie mediacyjne oraz 20 zł ryczałtu za doręczenia.
- 12 Czy tylko sąd rozstrzygnie w sporze? mediacja i sądownictwo polubowne Informator o alternatywnych sposobach rozwiązywania sporów (red.) A. Rękas Warszawa 2010 s. 51;
- 13 Czy tylko sąd rozstrzygnie w sporze? mediacja i sądownictwo polubowne Informator o alternatywnych sposobach rozwiązywania sporów (red.) A. Rękas Warszawa 2010 s. 49;
- 14 C. Kąkol Dlaczego kieruję sprawy do mediacji Prokuratura i Prawo 2011 nr 1 s. 140;
- 15 C. Kąkol Dlaczego kieruję sprawy do mediacji Prokuratura i Prawo 2011 nr 1 s. 141;
- 16 Art. 66 kodeksu karnego;
- 17 Stosownie do art. 387 §2 kodeksu postępowania karnego sąd może uwzględnić wniosek oskarżonego o wydanie wyroku skazującego, gdy okoliczności popełnienia przestępstwa nie budzą wątpliwości i cele postępowania zostaną osiągnięte mimo nieprzeprowadzenia rozprawy w całości; uwzględnienie takiego wniosku jest możliwe jedynie wówczas, gdy nie sprzeciwią się temu prokurator, a także pokrzywdzony należyce powiadomiony o terminie rozprawy oraz pouczony o możliwości zgłoszenia przez oskarżonego tego wniosku;
- 18 O ile stosownie do treści art. 335 kodeksu postępowania karnego zarzucany występku zagrożony karą nieprzekraczającą 10 lat pozbawienia wolności, a okoliczności popełnienia przestępstwa nie budzą wątpliwości i postawa oskarżonego wskazuje, że cele postępowania zostaną osiągnięte;

- 19 C. Kąkol Dlaczego kieruję sprawy do mediacji Prokuratura i Prawo 2011 nr 1 s. 142;
- 20 Por. art. 53 §3 kodeksu karnego;
- 21 Por. B. Bieńkowska Mediacja w sprawach karnych Stan prawny na 1 lipca 2009 roku Warszawa 2009 s. 11;
- 22 C. Kąkol Dlaczego kieruję sprawy do mediacji Prokuratura i Prawo 2011 nr 1 s. 141;
- 23 Por. np. A. Malicka Koncepcja porozumienia w polskim postępowaniu karnym Wrocławskie Studia Erazmiańskie. Zeszyty Studenckie Wrocław 2008 s. 194;
- 24 Por. K. Kurowska Instytucje konsensusu z perspektywy pozycji oskarżonego. Analiza badań nad praktycznym wykorzystaniem art. 335 i 387 k. p. k. Studia Iuridica 2004 nr XLIII s. 96 i przytoczona tam literatura;
- 25 Por. M. Rogacka-Rzewnicka Oportunizm i legalizm ścigania przestępstw w świetle współczesnych przeobrażeń procesu karnego s. 102 z przywołaniem dalszej literatury;
- 26 Por. K. Kurowska Instytucje konsensusu z perspektywy pozycji oskarżonego. Analiza badań nad praktycznym wykorzystaniem art. 335 i 387 k. p. k. Studia Iuridica 2004 nr XLIII s. 100;
- 27 A. Rękas Mediacja w polskim prawie karnym Warszawa 2004 s. 13;
- 28 J. Karaźniewicz Mediacja jako przejaw konsensualizmu w postępowaniu karnym Studia Prawnoustrojowe zeszyt 10 2009 rok s. 89;
- 29 Czy tylko sąd rozstrzygnie w sporze? mediacja i sądownictwo polubowne Informator o alternatywnych sposobach rozwiązywania sporów (red.) A. Rękas Warszawa 2010 s. 51;
- 30 M. Wysocka-Fronczek Dlaczego kieruję sprawy do postępowania mediacyjnego? Prokuratura i Prawo 2011 nr 2 s 149;
- 31 Postępowanie mediacyjne na podstawie art. 23a k. p. k. w powszechnych jednostkach organizacyjnych prokuratury 1998 – 2010 <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/download,1264,6.html> dostępne na 30 września 2011 roku;
- 32 Postępowania w sprawach karnych w sądach powszechnych zakończone w wyniku postępowania mediacyjnego w latach 1998 – 2010 <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/download,1264,2.html> dostępne na 30 września 2011 roku;
- 33 Statystyki mediacji do 2010 r. – procentowe ujęcie wyników mediacji. doc <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/download,192,0.html> dostępne na 30 września 2011

Zalety mediacji karnej

Sprawiedliwość w karaniu a nie surowość uświęca siłę prawa.
Charles Louis de Montesquieu (Monteskiusz)

Wstęp

Sprawiedliwość jest koncepcją filozoficzną określającą właściwe ułożenie dobra i zła. Jest to jedno z zasadniczych pojęć etycznych i prawnych, oznaczające cechę przypisywaną jednostkom (osoba sprawiedliwa), działaniom (sprawiedliwe postępowanie) czy instytucjom społecznym (sprawiedliwe prawa, sprawiedliwy urząd, sprawiedliwy wyrok), wiązaną najczęściej z odpowiednim rozdziałem dóbr lub bezstronnością.¹ Sprawiedliwość jest uważana za normę logicznie najpotężniejszą w etyce. Wyrasta ona z istoty moralności. W tle dziejów, jej istota zawsze była pojmowana w sposób podobny. Wartość ta w każdym ze swych przejawów dąży do zmniejszenia dysproporcji konfliktu między jedną a drugą stroną. Z koncepcją tą ściśle związane jest pojęcie sprawiedliwości społecznej, definiowane jako przyznanie każdemu należnych mu praw. Treść pojęcia sprawiedliwości społecznej zmieniała się w toku dziejów.² Wraz z postępem cywilizacyjnym, wydarzeniami i rozwojem nauk prawnych, psychologicznych, pedagogicznych i socjologicznych pojawiały się nowe koncepcje rozszerzające pojęcie sprawiedliwości społecznej. Zasady i normy sprawiedliwości społecznej regulowane są przez prawo, czyli przyjęty przez ogół społeczeństwa system reguł, norm wyznaczających to, co dozwolone i co zakazane, który określa także kary za wykroczenia, spowodowane złamaniem owych reguł.³ Przez

długi okres czasu prawo koncentrowało się wyłącznie na sprawcy łamania przyjętych reguł i norm nakładając na niego określone sankcje karne za popełnione czyny, pomijając lub spychając na "drugi plan" wszystko to, co dotyczy ofiar owych poczynań (szkody materialne, krzywdy cielesne i moralne, zmiany w psychice, odczucia, potrzeby itp.). Ta sytuacja wynikająca z istniejącej praktyki stosowania prawa wpłynęła na pojawienie się w latach 70. i 80. ubiegłego wieku nowej koncepcji zwanej sprawiedliwością naprawczą. W ujęciu tej koncepcji w system prawa należy wprowadzić procedury, które są nastawione na rozwiązanie konfliktu między ofiarą i sprawcą przestępstwa w taki sposób, aby sprawca usatysfakcjonował ofiarę swoim działaniem rekompensującym jej wszystkie doznane krzywdy i szkody w zamian za co jest łagodniej traktowany. Zatem sprawiedliwość naprawcza w zakresie polityki karnej oferuje alternatywne wobec bezwzględnej retribucji (*Punitur quia peccatum est*) sposoby rozwiązania konfliktu wywołanego przestępstwem.

Koncepcja ta opiera się zatem na dwóch zasadniczych celach: naprawieniu szkody przez sprawcę i ugodzie. Pierwszoplanową zaś rolę odgrywa w tym względzie właśnie **mediacja** jako ta instytucja, która pozwala stronom konfliktu bezpiecznie, bowiem w obecności i przy pomocy trzeciej neutralnej osoby, jaką jest mediator, dyskutować o spornych kwestiach oraz osiągnąć kompromis.⁴

W niniejszym opracowaniu starałem się przedstawić ogólną problematykę związaną z funkcjonowaniem mediacji w polskim prawie karnym, wyjaśnić pojęcie, cele, zasady i etapy oraz ukazać korzyści płynące ze stosowania tej instytucji, która niewątpliwie, w sposób znaczący, wspomaga polskie procedury prawne i system wymiaru sprawiedliwości, przyczyniając się do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.

1. Mediacja karna: pojęcie, cele, zasady i etapy.

Mediacja karna (inaczej nazywana mediacją ofiara-sprawca) jest jedną z możliwych dróg postępowania wobec konfliktów, które regulowane są przez kodeks prawa karnego (np. kradzież, napad, rabunek, pobicie, uszkodzenie mienia). Opiera się na spotkaniach trzech stron – ofiary, sprawcy oraz mediatora. Centralnym punktem w mediacji karnej jest osoba poszkodowana, jej uczucia (tj. złość, smutek, strach, upokorzenie, wstyd), obawy, potrzeby i oczekiwania wobec dalszego zachowania sprawcy tj. rekompensaty czy zadośćuczynienia (np. publiczne przeprosiny, odszkodowanie finansowe, naprawa zniszczonej rzeczy). Dlatego też mediacja pozwala pokrzywdzonemu na wyrażenie jego uczuć i odczuć, oczekiwań i potrzeb. Sprawcy zaś umożliwiła poniesienie odpowiedzialności za skutki przestępstwa oraz podjęcie związanych z nią działań. Sprzyja

trwałemu zakończeniu konfliktu między stronami lub jego złagodzeniu. W mediacji strony zachowują kontrolę nad tym procesem. Ofiara może uzmysłowić sprawcy, jaką wyrządził krzywdę i przebaczyć mu, jeśli będzie chciał. Tylko jedynie w postępowaniu mediacyjnym ofiara może swobodnie i bez ograniczeń wypowiedzieć się i zadać dowolną ilość pytań, które jej zdaniem będą konieczne, aby dojść do porozumienia i aby dowiedzieć się, dlaczego działania sprawcy zostały skierowane na nią.

Celem mediacji karnej jest stworzenie warunków do bezpośrednich rozmów między ofiarą i sprawcą, wypracowanie ich własnego, wspólnie akceptowalnego porozumienia, ugody, a często pojednania. Strony bez udziału władczego organu np. prokuratury czy sądu dążą do rozwiązania sporu, bądź przynajmniej do niedopuszczenia do dalszej antagonizacji i eskalacji stosunków pomiędzy nimi. Szczegółowe wyjaśnienie i rozważenie okoliczności natury faktycznej i prawnej sprawy nie jest względnie wymagane w postępowaniu mediacyjnym. W przeciwieństwie do przedstawicieli organów ścigania czy wymiaru sprawiedliwości zadaniem mediatora nie jest ustalenie prawdy obiektywnej, lecz pojednanie stron (w myśl zasady "pojednać, a nie sądzić") oraz stworzenie warunków sprzyjającym zadośćuczynieniu i naprawieniu szkody wyrządzonej przez sprawcę poszkodowanemu.

Podstawowe cele mediacji karnej

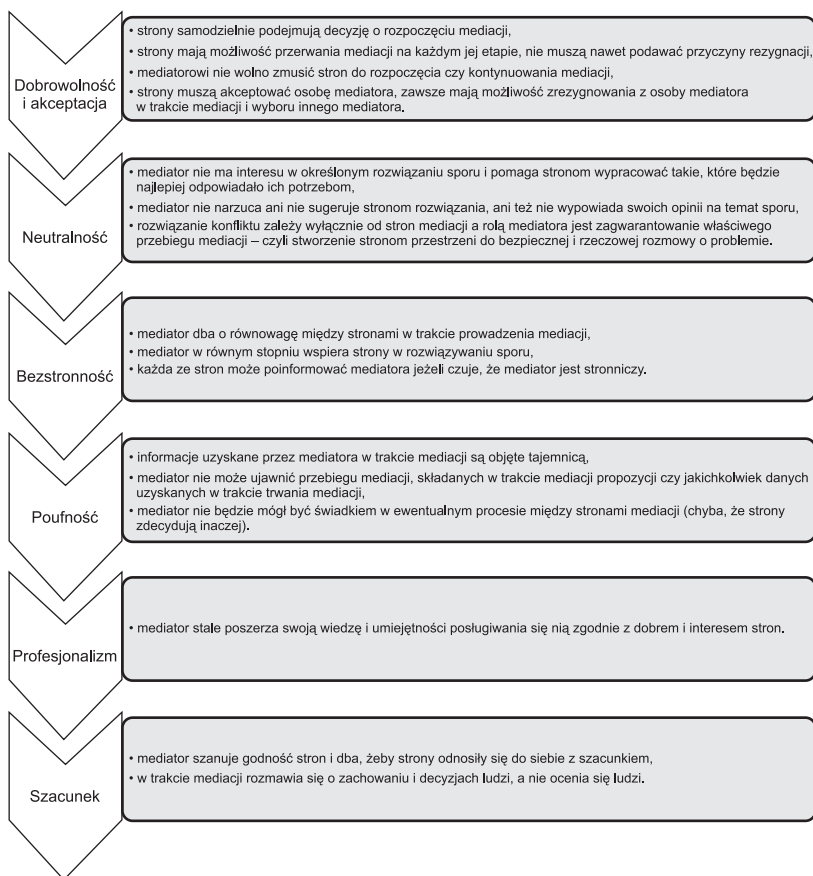
- osiągnięcie pozasądowego konsensusu między ofiarą a sprawcą,
- umożliwienie zwerbalizowanej interakcji mającej na celu redukcję przykrych doznań ofiary,
- ustalenie sposobu rekompensaty osobie pokrzywdzonej za wyrządzoną krzywdę (naprawienie szkody, zadośćuczynienie),
- utworzenie drogi dla sprawcy w celu zwerbalizowania przez niego swojej skruchy wobec popełnionego czynu i przeproszenia ofiary,
- poniesienie odpowiedzialności przez sprawcę za popełniony czyn (uwzględniającej rozmiar szkody i postawę sprawcy wobec czynu i ofiary),
- oddalenie perspektywy kary więzienia dla sprawcy poprzez zmianę kwalifikacji prawnej czynu lub złagodzenie środka karnego.

Mediator jest osobą niezależną względem stron, nie odnosi osobistego interesu w procesie mediacji, w jednakowy sposób traktuje obie strony procesu i zapewnia stronom równy udział w procesie mediacyjnym. Mediator czuwa nad przestrzeganiem zasad mediacji i jej prawidłowym przebiegiem. Mimo, iż mediacja jest przedstawiana jako nieformalny sposób

rozwiązywania sporów, porównywalna nierzadko z negocjacjami, to należy mieć na uwadze, że zarówno strony jak i mediator są związani zasadami takimi jak: dobrowolność; akceptacja; neutralność; bezstronność; poufność; profesjonalizm i szacunek, mającymi wpływ na kształt mediacji.

Zasady i etapy mediacji

Etapy mediacji według Christophera Moore'a

Christopher W. Moore, światowy specjalista w dziedzinie mediacji i zarządzania konfliktami, zaprezentował, krok po kroku, sprawdzone metody mediacji i wyróżnił w niej 12 etapów.⁵

Zgodnie z § 11 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości⁶ realizacja postępowania mediacyjnego nakłada na mediatora:

1. nawiązanie kontaktu z pokrzywdzonym i podejrzanym lub oskarżonym, ustalenie terminu i miejsca spotkania z każdym z nich;

2. przeprowadzenia z podejrzanym lub oskarżonym i pokrzywdzonym spotkań indywidualnych, informując o istocie i zasadach postępowania mediacyjnego oraz przysługujących im uprawnieniach;

3. przeprowadzenie spotkania mediacyjnego z udziałem podejrzanego lub oskarżonego i pokrzywdzonego;

4. pomoc w sformułowaniu treści ugody między podejrzanym lub oskarżonym i pokrzywdzonym oraz sprawdzenie wykonania wnioskujących z niej zobowiązań.

2. Mediacje w polskim prawie karnym.

Polska jako państwo członkowskie Unii Europejskiej jest zobowiązana do wprowadzenia i uregulowania w swoim prawie karnym mediacji. Jest to związane z Rekomendacją nr R (99) 19 Komitetu Ministrów Rady Europy dla Państw Członkowskich dotyczącej mediacji w sprawach karnych z 19 września 1999 r.⁷, w której szczegółowo opisano zasady kształtowania instytucji mediacji jako instytucji prawa karnego oraz z ramową decyzją Rady Unii Europejskiej z dnia 15 marca 2001 r. w sprawie pozycji ofiar w postępowaniu karnym⁸, której art. 10 głosi, że:

"1. Każde Państwo Członkowskie dąży do promowania mediacji w sprawach karnych w odniesieniu do przestępstw, dla których uzna taki środek za właściwy.

2. Każde Państwo Członkowskie zapewnia, aby wszelkie porozumienia między ofiarą a przestępcą osiągnięte w toku takiej mediacji w sprawach karnych mogły zostać uwzględnione".⁹

W polski system prawa karnego mediacja jako instytucja procesowa została wpisana 6 czerwca 1997 r. z mocą obowiązującą od 1 września 1998 r. Wprowadzone przepisy przewidywały stosowanie mediacji przede wszystkim prokuratora na etapie postępowania przygotowawczego i to w ściśle określonych przypadkach. Przepisy te zostały jednak w zasadniczy sposób zmienione za sprawą ustawy z 10 stycznia 2003 r. nowelizującej przepisy kodeksu postępowania karnego (zwanego dalej k. p. k.) z 1997 r.¹⁰ z mocą obowiązującą od 1 lipca 2003 r. do teraz. Kwestię me-

diacji reguluje art. 23a k.p.k. Przepisem wykonawczym do tej ustawy jest rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych.¹¹ Aktualnie z instytucji mediacji można skorzystać między innymi w sprawach karnych:

- w toku postępowania przygotowawczego,
- w toku postępowania sądowego,
- w toku wykonywania kary ("mediacja po wyroku").

2.1. Mediacja karna w sprawach z oskarżenia publicznego.

W polskim systemie prawnym brak jest podstaw umożliwiających umorzenie postępowania karnego już na etapie postępowania przygotowawczego po zakończonej sukcesem mediacji z wyjątkiem spraw z pogranicza tzw. znikomej szkodliwości społecznej, które jednak wymagają interwencji karnej ze względu na ochronę ofiary. Satysfakcjonujące dla ofiary rozstrzygnięcie w wyniku postępowania mediacyjnego zakończonego ugodą może stanowić podstawę do odmowy wszczęcia lub umorzenia postępowania na podstawie art. 17 § 1 pkt 3 k.p.k. Oczywiście takie rozwiązanie musi uwzględniać współczesne trendy wiktymologii, a w szczególności zapobieganie pojawieniu się wiktymizacji wtórnej, kiedy ofiara przestępstwa ponownie doznaje krzywdy i cierpienia wskutek niewłaściwych procedur. Na etapie postępowania przygotowawczego zasadność mediacji jest celowa, gdy dotyczy:

- rozważenia decyzji o tzw. umorzeniu absorpcyjnym na podstawie art. 11 k. p. k. – przesłanką może tu być brak sprzeciwu pokrzywdzonego uzgodnionego w wyniku ugody mediacyjnej,
- rozważenia decyzji o warunkowym umorzeniu sprawy na zasadach ogólnych – art. 336 §1 k.p.k. zgodnie z art. 66 i 67 kodeksu karnego (zwanego dalej k.k.),

gdzie przesłanką może być naprawienie wyrządzonej szkody, bądź ustalenie sposobu naprawienia szkody w ugodzie poprzedzonej postępowaniem mediacyjnym zakończonym pojednaniem stron,

- wniosku prokuratora o skazanie i wymierzenie uzgodnionych z oskarżonym kary lub środka karnego bez przeprowadzania rozprawy – art. 335 k.p.k. – przesłanką może być należycie zabezpieczony interes ofiary zgodnie z art. 2 §1 pkt 3 k.p.k. poprzedzony ugodą zawartą podczas postępowania mediacyjnego,
- decyzji o uchyleniu lub zmiany na łagodniejszy środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania – art. 253 §2 k.p.k. – przesłanką może być właściwie zabezpieczony interes ofiary i jej ochrona w trakcie trwania całego postępowania karnego zgodnie z ustaleniami podjętymi w wyniku postępowania mediacyjnego.¹²

Art. 53 §3 k.k. mówi, że *"Wymierzając karę sąd bierze także pod uwagę pozytywne wyniki przeprowadzonej mediacji pomiędzy pokrzywdzonym a sprawcą albo ugodę pomiędzy nimi osiągniętą w postępowaniu przed sądem lub prokuratorem."*¹³ Wynika z tego, że mediacja zakończona ugodą lub w inny, zadowalający pokrzywdzonego sposób, stanowi okoliczność łagodzącą przy wymierzaniu przez sąd kary. Pozytywnie zakończona mediacja może – w zależności od konkretnego przypadku – w szczególności skutkować:¹⁴

- orzeczeniem przez sąd kary grzywny lub ograniczenia wolności zamiast kary pozbawienia wolności do lat 5 zwłaszcza, jeśli sąd orzeka równocześnie środek karny (art. 58 §3 k.k.);
- odstąpieniem od wymierzenia kary z równoczesnym orzeczeniem środka karnego (art. 59 §1 k.k.);
- nadzwyczajnym złagodzeniem kary, zwłaszcza wobec wprowadzenia samoist-

nej przesłanki umożliwiającej zastosowanie tej instytucji w razie pojednania się pokrzywdzonego z oskarżonym, naprawienia przez sprawcę szkody lub uzgodnienia przez strony konfliktu karnego sposobu jej naprawienia (art. 60 §2 pkt 1 k.k.);

- odstąpieniem od wymierzenia kary, a nawet od obligatoryjnego orzeczenia środka karnego we wszystkich wskazanych w ustawie przypadkach, jak np. w razie przekroczenia granic obrony koniecznej (art. 25 §2 i 3 k.k.);
- uznaniem, iż w danym przypadku zdarzenie można ocenić jako przypadek mniejszej wagi, jak np. w odniesieniu do czynów wymienionych w art. 283 k.k.;
- zastosowaniem środków przewidzianych w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich wobec sprawców występków, którzy ukończyli 17, ale nie skończyli jeszcze 18 lat (art. 10 §4 k.k.).

2.2. Mediacja karna w sprawach z oskarżenia prywatnego.

W sprawach z oskarżenia prywatnego na wniosek lub za zgodą stron sąd może zamiast posiedzenia pojednawczego wyznaczyć odpowiedni termin dla przeprowadzenia postępowania mediacyjnego. Należy tutaj podkreślić, że decyzja o skierowaniu sprawy z oskarżenia prywatnego do postępowania mediacyjnego należy wyłącznie do kompetencji sądu. Termin postępowania mediacyjnego określony jest w art. 23a § 2 k.p.k., który głosi, że *"Postępowanie mediacyjne nie powinno trwać dłużej niż miesiąc, a jego okresu nie wlicza się do czasu trwania postępowania przygotowawczego"*. Zgodnie z treścią art. 492 k.p.k. pozytywny rezultat mediacji skutkujący pojednaniem stron stanowi podstawę do umorzenia postępowania. W sprawach prywatnoscargowych mediacja – inaczej niż w publiczno- skargowych – jest alternatywą

formalnego postępowania sądowego: pozytywny wynik mediacji skutkuje umorzeniem postępowania.¹⁵ Aby właściwie zabezpieczyć interesy pokrzywdzonego sąd może warunkowo umorzyć postępowanie powtarzając w swym orzeczeniu warunki ustalone między stronami w postępowaniu mediacyjnym (np. sposób naprawienia szkody, zadośćuczynienia, określonego zachowania się oskarżonego itp.). W efekcie mediacji, strony mogą sformułować ugodę, której treść dotyczyć może spraw będących przedmiotem konfliktu między nimi, a zatem niekoniecznie dotyczących czynów opisanych w zawiadomieniu o popełnieniu przestępstwa (np. strony mogą objąć ugodą kwestie majątkowe czy dotyczące dalszych, wzajemnych relacji). Ugoda może zawierać zapisy mówiące o formie i terminie ewentualnego zadośćuczynienia. Mediacja nie kończy postępowania karnego. Dalszy tok sprawy zależy od organu kierującego, mediacja ma jednak znaczenie dla sposobu jej zakończenia. Mediacja może być szczególnie przydatna w takich przestępstwach jak stalking (uporczywe nękanie) – art. 190a k.k., znieważenie – art. 216 k.k. oraz wszystkich innych związanych z ochroną dóbr osobistych. W polskiej praktyce wiele jest postępowań mediacyjnych dotyczących szeroko rozumianych przestępstw przeciwko rodzinie, coraz częściej pojawiają się sprawy kradzieży, pobić, zniszczenia mienia. Na wysokim miejscu plasują się też konflikty sąsiedzkie, a także sprawy o zniesławienie i naruszenie nietykalności cielesnej.

2.3. Mediacja karna w sprawach dotyczących wykonywania bezwzględnej kary pozbawienia wolności.

Przepisy kodeksu karnego wykonawczego (zwanego dalej k.k.w.) dopuszczają stosowanie instytucji mediacji w przypadku rozważania przez sąd penitencjarny warunkowego przedterminowego zwolnienia skazanego. W zwią-

ku z powyższym na podstawie postanowienia sądu penitencjarnego, na wniosek przedstawiciela administracji zakładu karnego, sądowego kuratora zawodowego, zgodnie z wnioskami skazanego lub pokrzywdzonego albo z urzędu, sprawę przekazuje się do postępowania mediacyjnego – art. 162 §1 k.k.w., przepisy art. 23a k.p.k. stosuje się odpowiednio (art. 1 §2 k.k.w.). Celem postępowania mediacyjnego jest wówczas przygotowanie skazanego do życia w warunkach wolnościowych, umożliwić jemu rehabilitację społeczną, przyjęcie przez niego odpowiedzialności za swoje czyny, a przede wszystkim uchronić pokrzywdzonego przed wtórną wiktymizacją. Brak wyraźnego przepisu w k.k.w. odnośnie stosowania mediacji nie powinno jednak wyłączać możliwości stosowania wykorzystania tej ogólnoprocesowej instytucji także i w innych etapach wykonywania prawomocnie orzeczonej kary czy środka karnego.¹⁶

Postępowanie mediacyjne może być również celowe w przypadku wymierzenia przez sąd kar nieizolacyjnych. Sąd wykonujący wspomniane kary i środki karne może zatem skierować sprawę do postępowania mediacyjnego w przypadku rozważania:

- przedterminowego zwolnienia w odbycia kary ograniczenia wolności (art. 83 k.k.)
- uznania za wykonane środków karnych wskazanych w art. 39 pkt 1-3 k.k. (art. 84 §1 k.k.).¹⁷

Dopełnieniem celowości stosowania mediacji byłoby zastosowanie tej instytucji w przypadkach podejmowania przez sąd decyzji w sprawie:

- zarządzenia wykonania kary (art. 75 §2 k.k.);
- wszczęcia postępowania warunkowo umorzonego (art. 68 §2 k.k.);
- odroczenia wykonania kary (art. 151 k.k.w.);
- zastosowania przez sąd wobec skazanego dobrodziejstwa z art. 152 k.k.w.

Instytucja mediacji w postępowaniu wykonawczym może skutkować w adekwatnym doborze środków probacyjnych w szczególności resocjalizacyjnych, prewencyjnych i wspomagających proces rehabilitacji społecznej skazanego.

3. Zalety mediacji karnej.

Poczucie skrzywdzenia rodzi w ofercie określone skutki psychiczne: strach, wstyd, bezradność, chęć odwetu i zadośćuczynienia. Dlatego też pomoc ofiarom powinna iść wielotorowo. Z jednej strony oddziaływania prawne, a z drugiej psychologiczne. Jednym z podstawowych aspektów oddziaływania jest doprowadzenie do równowagi, przede wszystkim psychicznej, naprawienia szkody, zadośćuczynienia i zapewnienia ofierze względnego komfortu życia jaki byłby możliwy gdyby ofiara nie byłaby skrzywdzona. Podmiotowe traktowanie ofiary jest podstawowym warunkiem do tego, aby można jej pomagać. Jest też jednym z najważniejszych aspektów przeciwdziałającym pojawieniu się wiktymizacji wtórnej. Innym aspektem jest pomoc psychologiczna, która powinna koncentrować się między innymi na zrozumieniu sytuacji, w jakiej się znalazła ofiara, przejściu przez poczucie krzywdy, winy, chęci odwetu i rozpacz, który nie powinien być pomijany przez organy procesowe. W postępowaniu mediacyjnym ofiara, jej uczucia i potrzeby stanowią centralny punkt odniesienia. Podmiotowość ofiary jest także wyrażona w dobrowolności jej udziału w mediacji. Zasadnicze funkcje mediacji wiążą się z przeświadczeniem, że załatwienie sporu przez pokrzywdzonego i sprawcę skrzywdzenia, przekonanie o słuszności danego rozwiązania, jest najlepszą gwarancją jego realizacji oraz działaniem w celu uniknięcia dalszych skutków wyrządzonej krzywdy. Przebaczenie i pojednanie jest często postrzegane jako wyłącznie moralny obowiązek. Ludzie głęboko zranieni próbują, właśnie

dlatego, wspaniałomyślnie przebaczyć w swoim sercu zadane im rany, lecz ten tak heroiczny akt nie jest prosty do pogodzenia z ich przeżywanymi uczuciami. Wypieranie lub tłumienie tych emocji nie wystarcza do dokonania prawdziwego przebaczenia, a jego brak w dużym stopniu komplikuje i zatruwa ich własne życie. Jest przyczyną niezadowolenia i nieraz głębokiego bólu.¹⁸ Dla pełnego doświadczenia uczucia żalu człowiek musi zidentyfikować (nazwać) to, co utracił i czego doznał. Żal w pierwszej fazie pociąga za sobą szok, wściekłość, brak nadziei, smutek. Nie należy jednak unikać identyfikowania i wyrażania tych emocji. Dopóki żal ten nie zostanie przepracowany, zawsze będzie w człowieku i stanie się przeszkodą na drodze do odbudowania wewnętrznej równowagi. Dopiero po uporaniu się z uczuciami wywołanymi stratą nadchodzi czas na przyjęcie osobistej odpowiedzialności. Przeniesienie odpowiedzialności za cierpienia na tych, którzy rzeczywiście są winni nie zwalnia człowieka z podjęcia odpowiedzialności za jego własne życie. Teraz to, jak nim pokieruje, zależy tylko od niego. Doświadczone krzywdy nie wykluczają zaangażowania się w pracę nad osiągnięciem zdrowego funkcjonowania i z aktywności w realizacji wyznaczonych sobie planów. Po tym wstępnym, lecz również zasadniczym, szczególnie w sferze emocjonalnej przygotowaniu, nadchodzi czas na konfrontację, czyli odważne, świadome stanięcie "twarzą w twarz" z osobą, która zraniła. Proces ten nie raz jest bardzo trudny i skomplikowany. Zawiera konieczność przewyciężenia własnego strachu. Jego celem jest stawienie czoła osobie, która wyrządziła krzywdę, powiedzenie prawdy i wyrażenie swoich uczuć. Ważne w nim jest również wyrażenie zasad, których spełnienia oczekuje się dla podjęcia dalszych relacji z tą osobą. Bez oparcia o zdrowe zasady satysfakcjonująca więź międzyludzka nie jest możliwa. Konfrontacja nie zawsze doprowadza do tego, że krzywdziciel przyznaje się do winy, przepa-

sza czy wyraża żal z powodu sprawionego bólu i przyjmuje odpowiedzialność. Jednak nawet, gdy podjęcie tego wyzwania nie owocuje pojednaniem posiada ono niepodważalne znaczenie. Mimo olbrzymich emocji i obaw ofiary przed taką konfrontacją sam udział w mediacji może je w znacznym stopniu zminimalizować. Fakt podjęcia próby stawiania czoła temu, co budzi w człowieku niezmiernie silny strach zapoczątkowuje wiele pozytywnych zmian w funkcjonowaniu ofiary. Konfrontacja uczy odważnego podejmowania pozytywnych działań w swoim imieniu, co wzmacnia poczucie własnej godności. Pozwala na zdobywanie umiejętności zapanowywania nad własnym łękiem, poczuciem winy i gniewem, zmniejszając tym samym niebezpieczeństwo utrwalania tych uczuć lub przenoszenia ich na innych.¹⁹ Przebaczając tym, którzy nas krzywdzą, wcale nie okazujemy tolerancji lub akceptacji dla ich postępowania. Bo jak moglibyśmy im przebaczyć, gdybyśmy najpierw nie uznali, że mamy coś do przebaczenia – że ci, którym przebaczymy, uczynili coś złego? Krytyczna ocena niesprawiedliwości jest nieodzownym elementem aktu przebaczenia.

Przebaczenie nie oznacza też, że ofiara "umarza" winę, darując ją winowajcy. Każdy z nas odpowiada za swoje czyny i musi ponosić ich skutki; żyjemy w złożonym systemie społecznym, który nakłada na nas obowiązki, narzuca standardy postępowania. Przebaczenie nie usuwa winowajcy poza ten system, bo nie może: jest osobistą postawą wpływającą na zdrowie emocjonalne i duchowe jednostki, niezależną od zbiorowej woli, która formułuje normy społeczne. To, że ofiara przebacza wyrażoną jej krzywdę, nie podważa prawa do przewidzianego za nią zadośćuczynienia. Wszystko to niezbicie świadczy o uzdrawiającym charakterze mediacji dla pokrzywdzonego. Inną kwestię stanowi rola mediacji dla sprawcy. Poczucie winy z powodu popełnionego czynu nie zawsze jest artykułowane w sposób ko-

munikatywny. Często sprawca ma duże opory, aby to ujawnić w szczerzy sposób. Poczucie winy wynika z przekonania, że zrobiliśmy coś złego i chęcią naprawy, gdy będziemy się źle z tym czuli. Czucie się winnym z powodu jakiegoś błędu z przeszłości wzmacnia tylko negatywne zachowania związane z tym uczuciem i, wbrew naszemu złudzeniu, nie uwalnia nas, lecz więzi jeszcze bardziej. Uwięzienie przestępcy w nadziei, że poczuje się wystarczająco winny, by się zmienić, często wywołuje wręcz odwrotny skutek. Poczucie winy nigdy nikogo nie odmieniło, lecz wzmocniło sposób postępowania, który chcieliśmy zmienić. Więzienia nie są dobrym miejscem do nauczenia się nowych konstruktywnych zachowań. Wielu po wyjściu zaa krata znowu zaczyna popełniać przestępstwa. Dużą szansą dla sprawcy staje się zatem mediacja. Każde poczucie winy zwykle związane jest z oczekiwaniami i żądaniami innych, a przede wszystkim osób poszkodowanych. Chęć naprawienia szkody i zadośćuczynienia przez sprawcę stanowi niewątpliwie najważniejszy czynnik w podjęciu decyzji do udziału w postępowaniu mediacyjnym, które wpłynąć może na złagodzenie sytuacji dyskomfortu psychicznego odczuwanego zarówno przez ofiarę, jak i przez sprawcę. Właściwie przebiegająca konfrontacja i dialog prowadzić mogą do przebaczenia, przeproszenia i często pojednania, co jest nie tylko korzystne dla ofiary i sprawcy, ale również dla całego postępowania karnego i wszystkich osób zaangażowanych w daną sprawę.

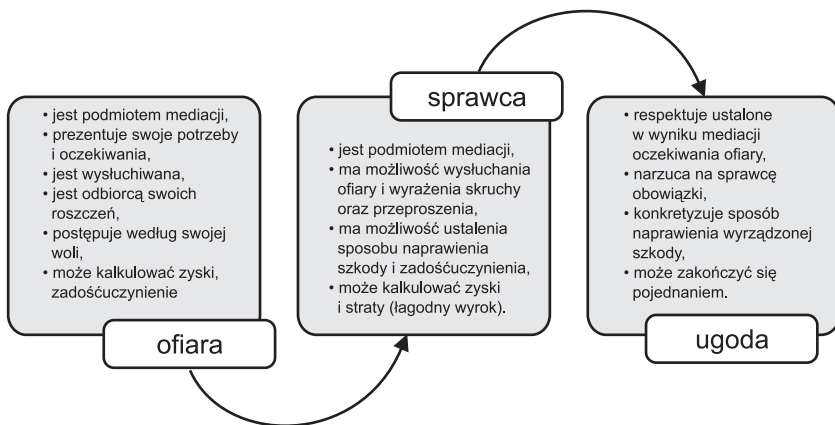
3.1. Korzyści mediacji karnej dla pokrzywdzonego.

Jak wynika z praktyki pokrzywdzonemu nie zależy tylko na wymierzeniu kary sprawcy przestępstwa, dla pełnej satysfakcji często oczekuje rekompensaty za doznaną krzywdę i cierpienie. Stając się ofiarą zabronionego czynu ze zrozumiących względów wzmacnia swo-

ją postawę obronną, chroniąc siebie i swoje interesy jak nigdy przedtem. Oprócz straty materialnej, ran cielesnych (nierzadko prowadzących do uszczerbku na zdrowiu lub kalectwa), poniżenia i uprzedmiotowienia ofiara przeżywa również dyskomfort psychiczny w postaci lęków, obaw i niemocy. Prowadzone postępowanie karne często sprzyja utrwaleniu lub (co gorsze) pogłębieniu się tego stanu. Częste przesłuchania, składanie zeznań, oględziny czy udział w wizji lokalnej z pozycji świadka mogą negatywnie wpływać na stan psychiczny ofiary utwierdzając ją w przekonaniu bezbronności. Warto tutaj wspomnieć, że poczucie skrzywdzenia może się przerodzić w bardzo głęboko przeżywany negatywny stan pozostawiający trwałe i destrukcyjne skutki w funkcjonowaniu psychicznym, wokół którego buduje się specyficzna formacja psychiczna: pułapka zamykająca człowieka na wiele lat. Życie uczuciowe człowieka zostaje zdominowane przez cierpienie i napięcie. Pojawia się jakby psychiczna bliźna zamrażająca część osobowości człowieka, czyli pułapka niewybaczonej krzywdy.²⁰ Poszkodowany podczas postępowania mediacyjnego poznając sprawcę i motywacje, jakie nim kierowały podczas dokonywania czynu uzyskuje odpowiedzi na szereg pytań, jak choćby dlaczego to on, a nie kto inny stał się ofiarą. Sprawca przestaje być demonizowany, przestaje być dla ofiary źródłem wielu nieraz lęków. To wszystko dopomaga mu w przebaczeniu. W wyniku mediacji poszkodowany ma szansę na szybkie i skuteczne uzyskanie zadośćuczynienia od sprawcy lub naprawienia szkody, ma możliwość uświadomienia sprawcy, jaką krzywdę mu wyrządził oraz wyrażenia swoich odczuć, a także uzyskania przeprosin i wrazić chęć przebaczenia, co stanowić może pierwszy krok do pojednania. Niezwykle ważne jest, aby postępowanie mediacyjne nastąpiło jak najwcześniej (po zebraniu wystarczającego materiału dowodowego pozwalającego na kwalifikację prawną czynu). Szybka reakcja w postaci

mediacji pozwoli uniknąć wiele przykrych następstw wynikających ze zwłoki i przedłużaniu się postępowania. Mediacja stwarza ogromne

szanse pokrzywdzonemu do jak najszybszego powrotu do stanu równowagi, która została zachwiana w wyniku doznanej krzywdy.

Nie ulega wątpliwości, że mediacja sprzyja budowaniu porozumienia między skonfliktowanymi stronami. Respektuje oczekiwania pokrzywdzonego, możliwości sprawcy adekwatnie do rozmiaru szkody i poniesionych strat materialnych i niematerialnych oraz wpływa na humanizację procesu karnego. Pokrzywdzonemu stwarza dogodne warunki do wyrażenia swoich uczuć, potrzeb, oczekiwań oraz uzyskania informacji o motywach i pobudkach jakimi kierował się sprawca w trakcie popełnienia czynu zabronionego. Dopelnieniem mediacji jest zadośćuczynienie, naprawienie szkody lub ustalenie sposobu jej naprawienia, przeproszenie, przebaczenie, ugoda i pojednanie.

3.2. Korzyści mediacji karnej dla sprawcy przestępstwa.

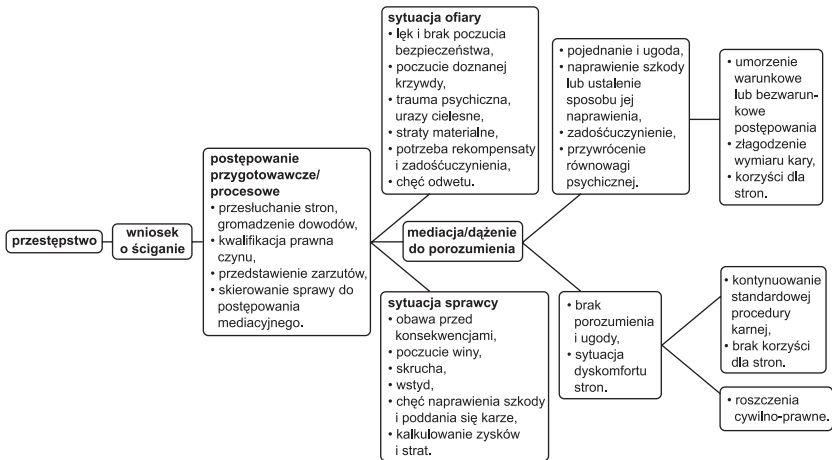
Sprawca ma szansę przeprosić pokrzywdzonego i uzyskać wybaczenie, w sprawach z oskarżenia prywatnego w razie pojednania stron postępowanie umarza się, w sprawach

z oskarżenia publicznego pozytywne wyniki przeprowadzonej mediacji albo ugoda zawarta pomiędzy sprawcą a pokrzywdzonym mają wpływ na wymiar kary. W szczególności sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, odstąpić od wymierzenia kary (przy przestępstwach zagrożonych karą pozbawienia wolności nie przekraczającą 3 lat), warunkowo umorzyć postępowanie karne (przy przestępstwach zagrożonych karą pozbawienia wolności nie przekraczającą 5 lat), zastosować warunkowo zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności nie przekraczającej 2 lat, kary ograniczenia wolności lub grzywny orzeczonej jako kara samoistna. Sprawca czerpie szereg korzyści z mediacji. W tym przypadku stosunkowo łatwo o jego pełną resocjalizację. Zamiast zaprzeczć swojej winie, minimalizować karę czy też wyciągać wnioski, co do swojej przestępczej profesji, przestępca uczy się aktywnego współdziałania w eliminowaniu skutków działania swojego występku. Współdziałania – czyli również współdecydowania w swojej sprawie,

współdecydowania o sobie i o swojej przyszłości. Pozwala mu to na zrozumienie krzywdy, wyrządzonej osobie (często anonimowej) i co za tym idzie doprowadza do przyjęcia odpowiedzialności za popełnione czyny. Sprawca nie traci też więzi społecznej, a bywa że nawet ulegają one wzmocnieniu. Z psychologicznego

punktu widzenia mediacja może pomóc sprawcy w osiągnięciu wewnętrznego spokoju związanego z redukcją stale utrzymującego się poczucia winy. Zadośćuczynienie, naprawienie szkody, przeproszenie, wyrażenie skruchy i uzyskanie przebaczenia uwolnią mogą sprawcę od przeżywania negatywnych emocji.

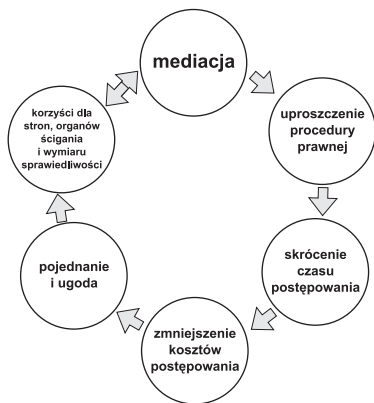
3.3. Korzyści mediacji karnej dla organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

Mediacja przynosi korzyści nie tylko stronom w konflikcie. Zakres jej pozytywnych aspektów wykracza zdecydowanie dalej, obejmując całe społeczeństwo. Ten sposób rozwiązywania spraw, które w normalnym trybie postępowania zajmowałyby czas organom ścigania i wymiarowi sprawiedliwości (Policji, Prokuratury i Sądu) umożliwia przeniesienie ich poza te instytucje. Stwarza to szansę na odciążenie tych organów i co za tym idzie na zdecydowane obniżenie kosztów wymiaru sprawiedliwości – od procesów poczynając, na karze pozbawienia wolności kończąc. W konsekwencji tego, więcej czasu można będzie poświęcić na rozpatrywanie spraw nie nadających się

z racji swej wagi do mediacji. Oczywiście jest, że odciążenie Policji, prokuratury i sądu i umożliwienie im zajęcia się innymi ważnymi sprawami, z punktu widzenia społeczeństwa, spowoduje odbudowę zaufania społeczeństwa do wymiaru sprawiedliwości.

Wśród zalet i korzyści mediacji dla organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości należy wymienić, że instytucja mediacji:

- uzupełnia pragmatykę prawniczą o dodatkowe instrumenty służące funkcjonowaniu sprawiedliwości w ogólnej formie,
- zapewnia większą bezstronność w postępowaniu zarówno dla ofiary jak i sprawcy i jest bardziej humanitarnym sposobem reagowania na przestępstwa niż tradycyjne postępowanie karne,

- zapewnia bardziej efektywne wyniki, takie jak zmniejszenie recydywy, wzrost działań naprawczych (związanych z rekompensatą doznanej szkody), zmniejszenia przestępstw z zemsty,
- skraca czas prowadzenia i rozpoznawania spraw,
- znacznie upraszcza procedury prawno-karne,
- pozwala na rezygnację z tradycyjnych sposobów interwencji prawnokarnej (kary pozbawienia wolności, aresztu i innych środków zapobiegawczych i probacyjnych),
- zmniejsza koszty postępowań karnych, rozpoznawania spraw i funkcjonowania całego systemu wymiaru sprawiedliwości,
- sprzyja wzrostowi zaufania społecznego do organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

3.4. Korzyści mediacji karnej dla społeczeństwa.

Mediacja okazuje się być lepszym sposobem na stworzenie bezpiecznego i sprawiedliwego społeczeństwa²¹, gdyż sprawiedliwość naprawcza nie opiera się na strachu, a na szacunku wzajemnego ludzkiego odczuwania i jest dla

ludzi, a nie dla wymiaru sprawiedliwości. Dla ludzi, którzy uczestnicząc w postępowaniu mediacyjnym uczą się jak można rozwiązywać konflikty drogą bez przemocy, jak można w sposób właściwy komunikować się z innym człowiekiem, jak można nauczyć się aktywnie go słuchać. W sensie społecznym mediacja umożliwia:

- podmiotowe uczestnictwo obywateli w postępowaniu i procesie karnym,
- zwiększenie poczucia bezpieczeństwa poprzez adekwatne stosowanie środków probacyjnych i ograniczenie recydywy,
- zmianę postaw społecznych z represyjnej polityki karnej w kierunku polityki edukacyjnej, kompensacyjnej i prewencyjnej,
- uaktywnienie społeczeństwa w działania naprawcze,
- oszczędności finansowe w wydatkowaniu środków publicznych.

W szerszym ujęciu może prowadzić do zwiększenia tolerancji wśród społeczeństwa i wpłynąć na poprawę komunikacji społecznej.

4. Zakończenie.

Rozwój praktyk obejmujących ideę pojednania i zadośćuczynienia może skutkować pozytywną reorientacją w świecie wartości sprawców i ofiar. Wydaje się, że w łączenie wszystkich potencjalnych sił społecznych w system wymiaru sprawiedliwości może przynieść większe efekty w profilaktyce społecznej i resocjalizacyjnej, a także wpłynąć na skuteczność działań prewencyjnych. W tej sytuacji mediacja, a w jej rezultacie pojednanie między sprawcą i ofiarą pozwala dostrzec most, po którym droga do normalności jest bliższa i krótsza. Mediacja zmienia relacje walki między stronami na relację obustronnego współdziałania w celu osiągnięcia konsensusu. Pozwala to też na odreagowanie, w czasie procesu mediacji, emocji związanych z zaistniałą sytuacją konfliktową i sytuacją kryzysu. Poszko-

dowany w przeciwieństwie do tradycyjnego procesu sądowego ma poczucie kontroli nad mediacją, współdecyduje on o własnych losach i o rozstrzygnięciu własnej sprawy. Powoduje to zniwelowanie tzw. szoku przestępczego, w wyniku którego traci zaufanie do społeczeństwa, zmienia wobec niego swoje nastawienie, aż do wykształcenia się u niego poczucia alie-

nacji społecznej. Mediacja poprawiając stan psychiczny ofiary, normalizuje jej stosunek do życia społecznego.

Dzięki temu mediacja stanowi jedną z ważnych metod rozjemczych oraz profilaktyki społecznej, nowoczesną, pozytywną ideę w polskiej polityce prawnokarnej.

Bibliografia

1. Bieńkowska E., *Mediacja w sprawach karnych*. Oficyna wydawnicza MS, Warszawa 2009 r.
2. Bieńkowska E., Mazowiecka L., *Ofiara przestępstwa w dokumentach międzynarodowych*, Wolters Kluwer Polska – Oficyna, Warszawa 2009 r.
3. Dz. U. W. E. L. 82 z 22 marca 2001 r.
4. Dz. U. z 2003 r., nr 17, poz. 155.
5. Dz. U. z 2003 r., nr 108, poz. 1020.
6. Encyklopedia popularna PWN, Warszawa, 1998 r. Tom 9,
7. Mellibruda, J. *Pułapka nie wybaczonej krzywdy*. Instytut Psychologii Zdrowia i Trzeźwości, Warszawa, 1995 r.
8. Monbourquette, J. *Jak przebaczać? Droga przez dwanaście etapów przebaczenia*. Wydawnictwo "M", Kraków, 1996 r.
9. Moore Christopher W., *Mediacja, praktyczne strategie rozwiązywania konfliktów.*, Wolters Kluwer Polska – Oficyna, Warszawa, 2009 r.
10. Rękas A., *Mediacja w polskim prawie karnym*, Oficyna Wydawnicza MS, Warszawa, 2004 r.
11. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych (Dz. U. z 2003 r., nr 108, poz. 1020).
12. Słownik współczesnego języka polskiego, PRD, Warszawa 1998 r. Tom 2
13. Tokarski S., *Od przebaczenia do pojednania – psychologiczne uwarunkowania pojednania z Bogiem i ludźmi*, www.psychologia.net.pl, 2008 r.
14. Wright M., *Probacyjne środki polityki karnej – stan i perspektywy*, wyd. Kancelarii Senatu, 2001r.

Źródła internetowe

1. Wikipedia. Wolna Encyklopedia, 09. 2011 r.,
2. www.mediacja.com, 09.2011 r.
3. www.psychologia.net.pl, 09.2011 r.
4. www.mediator.org.pl, 09.2011 r.

Przypisy

1. Wikipedia. Wolna Encyklopedia 2011 r.
2. Encyklopedia popularna PWN, Warszawa 1998 r. Tom 9, s. 40-41
3. Słownik współczesnego języka polskiego, PRD, Warszawa 1998 r. Tom 2, s. 143
4. Bieńkowska E., *Mediacja w sprawach karnych*. Oficyna wydawnicza MS, Warszawa 2009 r., s. 3
5. Christopher W. Moore, *Mediacja, praktyczne strategie rozwiązywania konfliktów.*, Wolters Kluwer Polska – Oficyna, Warszawa, 2009 r.
6. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych (Dz. U. z 2003 r., nr 108, poz. 1020).

- 7 Bieńkowska E., Mazowiecka L., Ofiara przestępstwa w dokumentach międzynarodowych, Wolters Kluwer Polska – Oficyna, Warszawa 2009 r., pkt II. 2.4
- 8 4 Dz. Urz. WE L. 82 z 22 marca 2001 r.
- 9 Tamże j. w.
- 10 Dz. U. z 2003 r., nr 17, poz. 155.
- 11 Dz. U. z 2003 r., nr 108, poz. 1020.
- 12 Obecnie brak jest szczegółowych regulacji prawnych dotyczących organizacji spotkań mediacyjnych w warunkach izolacji sprawcy przestępstwa.
- 13 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r. nr 88, poz. 553 z późn. zm.).
- 14 Bieńkowska E., Mediacja w sprawach karnych. Oficyna Wydawnicza MS, Warszawa 2009 r., s. 12-13.
- 15 Bieńkowska E., Mediacja w sprawach karnych. Oficyna Wydawnicza MS, Warszawa 2009 r., s. 13.
- 16 Rękas A., Mediacja w polskim prawie karnym, Oficyna Wydawnicza MS, Warszawa, 2004 r., s. 15
- 17 Bieńkowska E., Mediacja w sprawach karnych. Oficyna Wydawnicza MS, Warszawa 2009 r., s. 14
- 18 Monbourquette, J. Jak przebaczać? Droga przez dwanaście etapów przebaczenia. Wydawnictwo "M", Kraków 1996 r.
- 19 Tokarski S., Od przebaczenia do pojednania – psychologiczne uwarunkowania pojednania z Bogiem i ludźmi, www.psychologia.net.pl, 2008 r.
- 20 Mellibruda, J. Pułapka nie wybaczonej krzywdy. Instytut Psychologii Zdrowia i Trzeźwości, Warszawa, 1995 r.
- 21 Wright M., Probacyjne środki polityki karnej – stan i perspektywy" wyd. Kancelarii Senatu, 2001r. str. 266

Zalety Mediacji Karnej – Konkurs Prokuratora Generalnego

Pojęcie mediacja pochodzi z j. greckiego – *medos*, co oznacza – pośredniczący, neutralny, nie przynależny do żadnej ze stron. Rzymskie *mediatio* oznacza pośrednictwo.¹ Nie jest łatwo uchwycić mediację w poprawną metodologicznie definicję. Wpływ na to mają rozmaite trudności związane zazwyczaj z wielością i różnorodnością rodzajów mediacji i technik mediacyjnych, a także oczekiwań co do celów i funkcji, które mediacja powinna spełniać.² Jest ona fenomenem społecznym i szczególnym rodzajem działalności człowieka. W polskim prawie brakuje ustawowej definicji mediacji.³ Definicja mediacji w prawie węgierskim zwraca uwagę na jej dobrowolność oraz podkreśla wymóg bezstronności mediatora, natomiast ustawowa definicja mediacji w Austrii odwołuje się do czterech elementów: zasady fachowości, neutralności mediatora, wspierania stron w komunikowaniu się, oraz zasady odpowiedzialności samych stron za rozwiązanie konfliktu.⁴ Podobne korelaty, możemy odnaleźć w dwóch nieustawowych definicjach, które przedstawiam poniżej. Mediacja – to porozumiewanie się między znajdującymi się w konflikcie stronami przy pomocy bezstronnego i neutralnego mediatora, w atmosferze życzliwości i poufności. Chroni ona prawdziwą godność człowieka i pomaga ją przywrócić, gdy jest poniewierana w trwającym latami konflikcie lub przewlekłym postępowaniu sądowym.⁵ Natomiast we-

dług C. Moora: Mediacja – to interwencja w negocjacje lub konflikt akceptowalnej trzeciej strony, która ma minimalną możliwość podejmowania decyzji lub w ogóle pozbawiona jest tej możliwości, która towarzyszy zaangażowanym stronom w dobrowolnym zmierzaniu do obustronnie akceptowalnego porozumienia.⁶ Mediacja jest zaliczana do tzw. alternatywnych metod rozwiązywania sporów, określanych w skrócie mianem ADR (alternative dispute resolution). Stanowi najważniejszą, a jednocześnie najprostszą formę ADR, nazywaną niekiedy królową ADR.⁷ Między mediacją a sesją sprawiedliwości naprawczej, zdaniem Jima Consedine, występuje istotna różnica. Celem pierwszej jest rozwiązanie konfliktu i zawarcie kompromisu między przestępcą a jego ofiarą.⁸ Celem drugiej jest umocnienie ofiary przy wsparciu rodziny sprawcy i jego otoczenia, np. wychowawców, nauczycieli, przedstawicieli miejscowych władz oraz uwzględnienie potrzeb społeczności lokalnej.⁹

W mediacji chodzi przede wszystkim o pojednanie, które ma znaczenie wychowawcze dla sprawcy oraz jest rodzajem ekspiacji, dla ofiary natomiast ma znaczenie terapeutyczne – wyzbycie się lęku, przywrócenie poczucia bezpieczeństwa. Sesje sprawiedliwości naprawczej odsuwają pojednanie i przebaczenie na dalszy plan. W nich chodzi przede wszystkim o osiągnięcie porozumienia, naprawienie szkód wy-

rządzonych przez przestępstwo, którym została dotknięci wszyscy – ofiara, rodzina, społeczność lokalna. Nawiązując do tytułu książki J. Consedina, chodzi o przywrócenie ładu społecznego, który został naruszony czynem zabronionym przez prawo oraz o wyciągnięcie wniosków na przyszłość. Dlatego w sesjach sprawiedliwości naprawczej udział bierze tak dużo podmiotów. Wszyscy wspólnie zastanawiają się, jak osiągnąć porozumienie, naprawić szkodę i przywrócić jednostkę społeczeństwu, by ponownie nie naruszała norm i zasad w nim panujących.

Zasadniczym celem mediacji jest wypracowanie ugody satysfakcjonującej obie strony.¹⁰ Niektórzy zwolennicy mediacji uważają, że celem nadrzędnym mediacji jest pojednanie ofiary (przebaczenie ofiary) i sprawcy (przyjęcie odpowiedzialności za czyn przez sprawcę). Do nich należy na przykład A. Staszewska, ale zdaje sobie ona sprawę, że pojednanie nie zawsze jest możliwe. Natomiast w 70-80% możliwa jest ugoda, zawierająca najlepsze warunki dla strony pokrzywdzonej.¹¹ Mediacja ma również na celu uproszczenie działania wymiaru sprawiedliwości. Zaletą jej jest niewątpliwie możliwość szybkiego i realnego uzyskania przez ofiarę satysfakcjonującego ją zadośćuczynienia, bez potrzeby podejmowania dodatkowych, często stresujących, czasochłonnych i kosztownych kroków. Można powiedzieć, że celem mediacji jest sprawiedliwość naprawcza. Poprzez mediację naprawiamy to wszystko, co tylko da się naprawić i w takim stopniu, który jest najbardziej korzystny dla stron.¹² Według A. Zienkiewicza cele mediacji (dyskursu mediacyjnego), jako instytucji prawno – społecznej, są generalnie zbieżne z celami samego prawa prowadzonymi często do czterech stanowisk, tj. realizacji sprawiedliwości, wprowadzenia pokoju i porządku (bezpieczeństwa prawnego), pomocy w realizacji wartości moralnych oraz dobra jednostkowego i wspólnego.¹³ Autor dzieli cele mediacji na dwie kategorie – cele

nadrzędne (dalsze) oraz na cele podrzędne (bliższe), jednocześnie zdając sobie sprawę, że zakładane cele powinny być dobrane indywidualnie do wymagań konkretnej sprawy.¹⁴

Do celów nadrzędnych A. Zienkiewicz zalicza:

- cele w wymiarze personalnym (osobistym), np. strony sporu nabywają pewności siebie, wzrasta u nich poczucie autonomii, uczą się argumentować swoje zdanie oraz uznawać zdanie odmienne od swojego,
- cele w wymiarze interpersonalnym, np. przywrócenie pozytywnych relacji pomiędzy stronami, zlikwidowanie przyczyn konfliktu między stronami,
- cele w wymiarze społecznym, np. uzupełnienie, odciążenie oraz podniesienie sprawności sądowego wymiaru sprawiedliwości, rozszerzenie dostępu do wymiaru sprawiedliwości.¹⁵

Do celów podrzędnych autor zalicza:

- cele w wymiarze komunikacyjnym, np. doprowadzenie do właściwego rozumienia wzajemnych przekazów i ich kontekstów, doprowadzenie do wzajemnego słuchania się stron,
- cele w wymiarze psychologicznym, np. potrzeba bycia wysłuchanym, potrzeba bycia akceptowanym i zrozumianym,
- cele w wymiarze negocjacyjnym – informacyjnym, np. właściwe przygotowanie i zaplanowanie procesu mediacji, uświadomienie stronom stopnia realności ich oczekiwań.¹⁶

Zalety jakie wynikają z mediacji karnej są następujące:

- podstawową zaletą mediacji jest jej skuteczność i duża trwałość samodzielnie wypracowanych rozwiązań. Badania wskazują, że statystyki porozumień zawieranych w mediacji wynoszą między 50-80%, z tendencją raczej ku wyższej niż niższej częstotliwości,¹⁷
- szybkie rozwiązanie sporu. W postępowaniu mediacyjnym zazwyczaj jest to krótki czas

obejmujący kilka dni lub tygodni w przeciwieństwie do postępowania sądowego, gdzie może to trwać latami, szczególnie w sprawach gospodarczych,¹⁸

- obniżenie kosztów. Koszty wynikające z mediacji, są bardzo niskie w porównaniu do postępowania sądowego, gdzie musimy się liczyć z wysokimi opłatami, a ponadto prawo premiuje finansowo zawarcie ugody, gwarantując zwrot części opłaty sądowej,¹⁹

- poufność. W przypadku mediacji pełna, natomiast w przypadku postępowania sądowego jej brak,

- komunikacja stron. W postępowaniu mediacyjnym intensywna, natomiast w sądowym jej brak,

- zasady postępowania dowodowego. W mediacji jest ich brak, natomiast w postępowaniu sądowym, są bardzo sformalizowane,

- problemy z jurysdykcją (trudności związane z egzekwowaniem prawa) w postępowaniu mediacyjnym jest ich brak, w sądowym istnieją,

- rezultat. W postępowaniu mediacyjnym zwycięzcami, są obydwie strony, w sądowym jedna ze stron jest zawsze przegrana,

- czynnik napięcia. W postępowaniu mediacyjnym likwidacja stresu, w sądowym dalsza kontynuacja stresu,

- utrzymanie stosunków z drugą osobą lub ich zakończenie w atmosferze zrozumienia i akceptacji. Jeżeli zerwanie więzi jest konieczne, mediacja pozwala uczynić, to bez wrogości czy agresji,²⁰

- elastyczne i łatwe w realizacji rozwiązania. Strony negocjujące treść porozumienia mediacyjnego, mogą precyzyjnie określić warunki jego realizacji, szczegółowy opis wykonania postanowień, kto, gdzie, kiedy, jak, itd., co zwiększa prawdopodobieństwo, że zrealizują założone postanowienia,²¹

- kontrola nad przebiegiem i wynikiem mediacji. Strony mają wpływ na ostateczne rozwiązanie, rozstrzygając spór między sobą. Zyski

i straty są łatwiejsze do przewidzenia, niż ma to miejsce w postępowaniu sądowym. Bez dobrowolnej zgody nikt w mediacji nikogo nie zmusi do podpisania ugody,²²

- skupienie na tym, co wspólne, a nie na tym, co dzieli. W mediacji szuka się rozwiązań wspólnych problemów, a nie winnych. Spotkanie mediacyjne jest dobrą okazją, by sprawdzić, czy istnieje szansa na pojednawcze rozwiązanie sporu. W postępowaniu sądowym zawsze któraś ze stron zostaje osądzona i naznaczona społecznie za wyrządzoną szkodę, bądź krzywdę. Poprzez postępowanie mediacyjne sprawa może takiej stygmatyzacji uniknąć,²³

- poprzez postępowanie mediacyjne istnieje szansa, że sprawca zrozumie krzywdę, jaką wyrządził ofierze, przeprosi za nią, a ze strony ofiary może niekiedy uzyskać wybaczenie,²⁴

- mediacja, może spowodować uwolnienie wymiaru sprawiedliwości od zajmowania się mniej poważnymi przestępstwami, dzięki czemu sąd mógłby koncentrować się na przestępstwach uznawanych za najgroźniejsze,²⁵

- mediacja pozwala w niektórych przypadkach na rezygnację z kary pozbawienia wolności, co może spowodować zmniejszenie osób osadzonych w zakładach karnych i kosztów związanych z funkcjonowaniem całej infrastruktury więziennej,²⁶

- mediacja pomiędzy ofiarą i przestępcą jest korzystna również z uwagi na skutki psychologiczne w postaci złagodzenia i przywrócenia zaufania w stosunkach społecznych, które może ona stworzyć,²⁷

- Wykorzystanie mediacji daje szansę na wstępną selekcję sporów trafiających do wymiaru sprawiedliwości i pozwala na odsianie i rozwiązanie na wczesnym etapie wielu konfliktów, które rozstrzygane przez sądy uległyby eskalacji,²⁸

- Poszkodowany w wyniku przestępstwa może dzięki spotkaniu twarzą w twarz ze sprawcą poznać motyw jego działania oraz przyjąć przez niego linię obrony,²⁹

- Mediacja umożliwia odbudowę zaufania między stronami. Jest to szczególnie istotne, gdy strony z różnych względów muszą ze sobą pozostawać w dalszych kontaktach lub, gdy przynajmniej byłoby to korzystne dla nich, np. w sporach sąsiedzkich,³⁰

- W przypadku niepowodzenia mediacji – można wrócić na drogę sądową,³¹

- Kontrola wykonania w terminie ugody przez sprawcę,³²

- Ofiara odczuwa komfort psychiczny, jaki daje wypowiedzenie słów: "przebaczam ci",³³

- Pokrzywdzony może zdobyć doświadczenie, w jaki sposób uchronić siebie przed byciem ofiarą.³⁴

- Sprawca współdecyduje o sobie i uczestniczy w rozwiązywaniu własnej sprawy,³⁵

- Sprawca otrzymuje szansę uniknięcia stygmatyzacji, a także niekiedy uniknie bardziej surowych sankcji i rozgłosu,³⁶

- Mediacja przywraca zaufanie do wymiaru sprawiedliwości,³⁷

- Korzyścią jest to, że mediacja nie musi oznaczać spotkania twarzą w twarz, może odbywać się jako tzw. mediacja pośrednia (wahałowa), kiedy strony spotykają się oddzielnie tylko z mediatorem, aż do zawarcia ugody,³⁸

- Mediacja sprzyja szeroko pojętej edukacji społeczeństwa, w tym również edukacji prawnej,³⁹

- Mediacja odbudowuje społeczne poczucie bezpieczeństwa i jest korzystna dla społeczności lokalnej,⁴⁰

- Konflikt zgodnie z koncepcją dezintegracji pozytywnej – K. Dąbrowskiego, może sprawić, że sytuacje trudne (a taką sytuacją jest na pewno dla sprawcy spotkanie się z ofiarą przestępstwa) mogą powodować pozytywne zmiany w zachowaniu człowieka prowadzące do jego pozytywnej zmiany i rozwoju.⁴¹ Konkludując mediacja może stanowić pomocne narzędzie w oddziaływaniu na prawidłowy przebieg procesu resocjalizacji sprawcy,

- Możliwość uzyskania ugody zatwierdzonej przez sąd bez skomplikowanego postępowania sądowego,⁴²

- Pozytywne skutki, jakie może osiągnąć sprawca w wyniku udanie zakończonej mediacji, są następujące: warunkowe umorzenie postępowania karnego, bezwarunkowe umorzenie postępowania karnego (niska szkodliwość społeczna czynu), powtórzenie w orzeczeniu sądu warunków ustalonych między stronami w postępowaniu mediacyjnym, nadzwyczajne złagodzenie kary, skazanie bez przeprowadzenia rozprawy,⁴³

- Dzięki mediacji ofiara może uniknąć wiktymizacji wtórnej, związanej z udziałem w systemie wymiaru sprawiedliwości (ofiara jest całkowicie lekceważona przez ten system, nie są uwzględniane jej interesy),⁴⁴

- Pojednanie stwarza szansę uniknięcia izolacji, a tym samym zapobiega jej negatywnym skutkom,⁴⁵

- Mediacja i porozumienie się stron mogą wpłynąć na zapobieganie wtórnej przestępczości. Kontakt z pokrzywdzonym, jego postawa może mieć wpływ na zmianę osobowości popełniającego przestępstwo,⁴⁶ (w Austrii w ciągu 3 lat po mediacji odnotowano 14% recydywy, a wobec grupy kontrolnej skazanych na grzywny – 33%⁴⁷);

- Sprawca popełniając przestępstwo stosuje szereg technik neutralizacji (teoria D. Matzy, G. M. Sykesa, która opisuje techniki neutralizacji stosowane przez sprawcę pozwalające mu na dokonywanie przestępstw, przy jednoczesnym zachowaniu pozytywnego obrazu samego siebie). Sprawca stosuje techniki neutralizacji, aby znieść lub ograniczyć skutki tego, co zrobił lub usprawiedliwić swoje działanie. Konfrontacja z ofiarą utrudnia utrzymanie takiej fikcji i sprawia, że przestępca staje wobec rzeczywistości wyrządzonych szkód,⁴⁸

- Mediacja realizuje konstytucyjną zasadę dostępu do wymiaru sprawiedliwości, zwaną potocznie prawem do sądu, w praktyce zaś ro-

zumianym nie tylko jako zapewnienie szybkich i niedrogich procedur sądowych, ale także alternatywnych pozasądowych procedur rozwiązywania sporów.⁴⁹

- Korzyścią uzyskaną z mediacji może być wzrost indywidualnych kompetencji społecznych (strony uczą się poprawnie komunikować i umiejętnie rozwiązywać problemy);⁵⁰

- Mediacja przyczynia się do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, które będzie otwarte i przyjazne oraz będzie potrafiło zgodnie z prawami człowieka, samodzielnie rozwiązywać swoje problemy.⁵¹

- *"więźniacy mówią, że sposób postrzegania pomocy postpenitencjarnej mogłaby zmienić praktyka naprawiania przez sprawcę wyrządzonej przestępstwem szkody (element sprawiedliwości naprawczej)".*⁵² Zwróciłoby to uwagę społeczeństwa na związek jaki występuje pomiędzy przestępstwem, karą i naprawieniem szkody a ofertą pomocy dla powracającego na dobrą drogę przestępcy.⁵³

W swojej pracy zarysowałem zalety mediacji karnej, która jest stosowana w sposób powszechny w Polsce na etapie postępowania przygotowawczego i jurysdykcyjnego. Chciałbym zasygnalizować w tym miejscu, że powinna być ona włączona również w fazę wykonawczą odbywania kary pozbawienia wolności. W obecnym stanie, na tym etapie postępowania – jest o niej mowa w Kodeksie Karnym Wykonawczym, tylko w kontekście warunkowego przedterminowego zwolnienia (art. 162 par. 1 k.k.w.). Uważam, że należy wprowadzić *expressis verbis* (wprost) instytucję mediacji do k.k.w. Jest to potrzebne, ażeby rozwiązać wszelkie wątpliwości, które występują wśród Służby Więziennej i CZZK (Centralnego Zarządu Zakładów Karnych). Pomimo wielu innych uregulowań wątpliwości te nie pozwalają na upowszechnienie idei mediacji w zakładach karnych. Służba Więzienna, która chce tworzyć nową, opartą na profesjonalizmie formację, nie może się zamykać na nowoczesne rozwiązania

i nie powinna blokować wprowadzania mediacji po wyroku, tylko ją wspomagać.

Najlepszym rozwiązaniem byłoby wprowadzenie w Polsce, korzystając ze wzoru czeskiego Ustawy o służbach mediacyjnych i probacyjnych (dzięki tej Ustawie powołane służby realizują w Czechach mediację we wszystkich stadiach postępowania karnego).⁵⁴

Do tej pory w Polsce został przeprowadzony tylko jeden eksperymentalny program mediacji po wyroku (pozostałe Służba Więzienna odrzuciła), w zakładzie karnym w Jastrzębiu Zdroju. Dyrektor tej jednostki penitencjarnej odwołał się do przepisu art. 95 § 2 k. k. w. i uznał mediację po wyroku jednym z elementów indywidualnego programu oddziaływania opracowywanego dla skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania.⁵⁵ Do czasu przerwania tego eksperymentu, kilka mediacji zakończyło się ugodą, a skierowanie przez wychowawcę sprawy do mediacji, za pomocą wypełnienia odpowiedniego wniosku zajmowało 5 minut.⁵⁶ Na pewno nie przysparzało to nadmiaru nowych obowiązków, jakich mogli obawiać się wychowawcy. Myślę, że wprowadzenie mediacji do Kodeksu karnego wykonawczego i umożliwienie jej stosowania po wyroku bez żadnych przeszkód, to tylko kwestia czasu. Nowelizacja ta jest potrzebna do wypełnienia luki w prawie karnym. Mediacja w toku postępowania karnego (przygotowawczego i jurysdykcyjnego), znalazła już swoje miejsce w praktyce organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, a więc naturalną konsekwencją tego stanu rzeczy byłoby przeniesienie jej także do etapu wykonania kary.⁵⁷

Optymistycznym akcentem jest fakt, że przedstawiciele Służby Więziennej, oprócz postulatów dotyczących wprowadzenia jasnych przepisów dotyczących mediacji po wyroku (choć przypominę, że od 2003 r. dzięki zmianom w procedurze mediacja może być stosowana na każdym etapie postępowania karnego.

Ponadto obecnie, przy dobrej woli, można byłoby ją stosować w oparciu o art. 1 § 2 k.k.w., który mówi, że w sprawach nieuregulowanych niniejszym kodeksem stosuje się przepisy Kodeksu postępowania karnego, a ten przecież zezwala na stosowanie mediacji.⁵⁸), zaczynają patrzeć szerzej na perspektywę jej wprowadzenia po wyroku i dostrzegać korzyści jakie może przynieść jej stosowanie.

Świadczą o tym może wypowiedź P. Nasiłowskiego, jednego z byłych dyrektorów Służby Więziennej, który podczas jednej z konferencji mówił: *"Mediacja jest idealną drogą, aby w więzieniu sprawca doznał ekspiacji i poprzez danie mu szansy zadośćuczynienia naprawił szkody wyrządzone przestępstwem"*.⁵⁹

Również podczas konferencji zorganizowanej 21 października 2010 roku, pt. "Mediacja – nowa droga rozwiązywania konfliktów", dyskutowano o mediacji po wyroku i zasygnalizowane zostało, że może być ona skuteczną metodą w procesie resocjalizacji. Konferencja związana była z obchodami Międzynarodowego Dnia Mediacji w Polsce.⁶⁰

Podczas tego samego spotkania mówiono o tym, że dopóki instytucja mediacji nie zostanie zalegalizowana w k.k.w., dopóty rola Służby Więziennej powinna ograniczać się do funkcji edukacyjnej i informacyjnej w tym zakresie, a po wprowadzeniu uregulowań prawnych, do zapewnienia na terenie jednostki penitencjarnej odpowiedniego pomieszczenia do prowadzenia mediacji.⁶¹

Również Senat RP nie miał wątpliwości, że mediacja powinna być dostępna na każdym etapie postępowania, pisząc w Uchwale z czerwca 2004 roku, następujące słowa: *"Należy zapewnić powszechną dostępność mediacji w sprawach karnych oraz w sprawach o czyny karalne nieletnich na każdym etapie postępowania, w szczególności w postępowaniu przygotowawczym oraz wyśnającym, a także w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności"*.⁶² Senatorowie określili też w jakim kierunku powinna zmierzać polityka

karna państwa Polskiego, zawierając w Uchwale następujące słowa: *"nowa polityka karna powinna być oparta na idei sprawiedliwości naprawczej (mediacja jest najpowszechniejszą formą sprawiedliwości naprawczej), zgodnie z którą postępowanie karne nie koncentruje się na odwiecie, lecz zmierza do zadośćuczynienia pokrzywdzonemu i społeczności oraz do poprawy sprawcy (...)"*.⁶³

Także w Aneksie do Zalecenia nr R (99) 19 Komitetu Ministrów Krajów Członkowskich Unii Europejskiej znajdziemy wytyczne, aby stosować mediacje w sprawach karnych na każdym etapie postępowania.⁶⁴

Kolejnym dokumentem, w którym są zamieszczone postulaty dotyczące mediacji po wyroku, są Europejskie Reguły Więzienne (ERW 2006), w których jako jedną z dróg wskazuje się konieczność kompensacji na rzecz pokrzywdzonego (naprawienie szkody, mediacje między osobą sprawcy a osobą pokrzywdzoną).⁶⁵

Za mediacją po wyroku przemawiać mogłyby również korzyści jakie może ona przynieść.

Są one następujące:

- mediacja po wyroku przyczyniłaby się do wzrostu profesjonalizmu pracowników Służby Więziennej oraz pomogłaby pracownikom tej formacji w budowaniu etosu ich pracy;⁶⁶

- jednostki penitencjarne poprzez zastosowanie mediacji ukierunkowałyby się na bardziej społeczny system resocjalizacji skazanego;⁶⁷

- mediacja po wyroku mogłaby pomóc rozwiązać problem przeludnienia jednostek penitencjarnych;⁶⁸

- mogłaby złagodzić napięcie związane z konfliktem pomiędzy ofiarą a sprawcą przestępstwa doprowadzając niejednokrotnie do naprawienia krzywdy, jakiej poszkodowany doznał w wyniku popełnienia przestępstwa;⁶⁹

- spełniałaby funkcję wychowawczo-resocjalizacyjną, przygotowującą więźnia do życia na wolności, umożliwiającą mu integrację z rodziną i społecznością lokalną;⁷⁰

- mogłaby wpłynąć na ograniczenie powrotu do przestępstwa;⁷¹

- mediacja po wyroku pozwoliłaby na wyzbycie się obaw (związanych z zemstą ofiary, bądź sprawcy), jakie pojawiają się przed opuszczeniem zakładu karnego przez sprawcę u niego i jego ofiary. Pozwoliłaby w tej sytuacji przywrócić poczucie bezpieczeństwa.

Na pewno warto jest wprowadzić mediacje po wyroku. Uczestniczenie więźniów w mediacji byłoby czynnikiem, który umożliwiłby przejście od "więzienia oglądającego się wstecz" do "więzienia patrzącego w przyszłość",⁷² a naprawa krzywdy wyrządzonej ofierze, sprzyjałaby "naprawie człowieka".⁷³

W Polsce świadomość społeczna w zakresie mediacji jest niska, ale systematycznie się ona zwiększa, dzięki popularyzacji tej idei przez Polskie Centrum Mediacji, Alternatywną Radę ds. Rozwiązywania Konfliktów i Sporów, działającą przy Ministerstwie Sprawiedliwości, stowarzyszenia mediatorów i wszystkie osoby, które są sympatykami i pasjonatami mediacji. Kampania informacyjna z zakresu mediacji i coraz większa liczba mediacji przeprowadzanych w każdej dziedzinie życia – mam nadzieję, że przyczyni się do zmiany przekonań chociaż części nastawionego punitywnie polskiego społeczeństwa, że można rozwiązywać konflikty w sposób konsensualny. Swoje założenie opieram na tym, że jeżeli ci ludzie zobaczą – pisząc kolokwialnie, że mediacja działa, to będą z niej korzystać. Mediacja jest instytucją uniwersalną, którą można stosować wszędzie i powinniśmy z niej korzystać zawsze tam, gdzie jest to możliwe i potrzebne. Począwszy od konfliktów szkolnych, a skończywszy na zakładach karnych i aresztach śledczych. Przede wszystkim należy ją wykorzystywać wśród nieletnich

– skoro przynosi ona tak dobre rezultaty (ponad 80% skuteczność, na przestrzeni lat 2004-2009⁷⁴). W tym przypadku kierujemy się zasadą dobra nieletniego, o której mówi ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich. Stosowany jest środek wychowawczy o lżejszym charakterze po to, ażeby dać młodemu człowiekowi szansę, którą wykorzysta, bądź zaprzepaści – zależy to tylko i wyłącznie od niego. W jego opinii mediacja może być czymś upokarzającym i stresującym – ale pamiętajmy, że może się ona przyczynić do zmiany jego życia. Powinna również o tym pamiętać Policja i Prokuratura rozpatrując sprawy dotyczące nieletnich, że warto jest skierować sprawę do mediacji na etapie postępowania przygotowawczego, jeżeli wszystkie okoliczności przemawiają za tym, że spełni ona swoje zadania względem nieletniego, czyli nie popełni on ponownie czynu zabronionego przez prawo. Mediacja w odniesieniu do nieletnich może być środkiem profilaktycznym (np. spory szkolne), wychowawczym (gdy został popełniony czyn karalny i kierowana jest ona do mediacji), resocjalizacyjnym (np. skorzystanie z niej przy rozważaniu warunkowego zwolnienia z zakładu poprawczego).

Osobiście wierzę w mediację i jest to wiara głęboka, że w Polsce mediacja będzie się stale rozwijała, zyskiwała coraz większą liczbę zwolenników. Jej łatwe do zrozumienia zasady będą zachęcały do przystąpienia do niej. Działalność stowarzyszeń, coraz więcej publikacji ukazujących się na jej temat oraz stale poszerzające się grono specjalistów w tej dziedzinie i doskonale przeszkolonych mediatorów sprawiają, że mediacja, jako sposób rozwiązywania konfliktów stanie się niezastąpiona, o czym osobiście jestem przekonany.

- 1 A. Olszewska, E. Tomczyk, P. Dowgwiłowicz, *A może mediacja wysoki sędzie?* Elbląskie Centrum Mediacji i Aktywizacji Społecznej, Elbląg 2008, ss. 4-9
- 2 E. Gmurzyńska, R. Morek, *Mediacje Teoria i praktyka*, Warszawa 2009, s. 15

- 3 Tamże, s. 15
- 4 Tamże, ss. 16-17
- 5 A. Lewicka, E. Grudzińska, *Mediacja Sądowa Alternatywna Metoda Resocjalizacyjna*, Lublin 2010, s. 68
- 6 C. Moore, *Mediacje praktyczne strategie rozwiązywania konfliktów*, Warszawa 2009, s. 30
- 7 E. Gmurzyńska, R. Morek, *Mediacje Teoria i praktyka*, Warszawa 2009, s. 21
- 8 H. Świączakowska, *Naprawić zło*, "Forum Penitencjarne" nr 8 (88) 2005
- 9 H. Świączakowska, *Naprawić zło*, "Forum Penitencjarne" nr 8 (88) 2005
- 10 A. Olszewska, E. Tomczyk, P. Dowgwiłłowicz, *A może mediacja Wysoki Sądzie?*, Elbląskie Centrum Mediacji i Aktywizacji Społecznej, Elbląg 2008, s. 4
- 11 A. Staszewska, *Sprawiedliwość naprawcza*, "Niebieska linia", nr 2/2003
- 12 A. Staszewska, *Sprawiedliwość naprawcza*, "Niebieska linia", nr 2/2003
- 13 A. Zienkiewicz, *Studium mediacji, Od teorii ku praktyce*, Warszawa 2007, s. 115
- 14 A. Zienkiewicz, *op. Cit.*, s. 115
- 15 A. Zienkiewicz, *Studium mediacji, Od teorii ku praktyce*, Warszawa 2007, ss. 115-117
- 16 Tamże, ss. 119-121
- 17 A. Gójska, V. Huryn, *Mediacja w rozwiązywaniu konfliktów rodzinnych*, Warszawa 2007, s. 41
- 18 M. Tański, *49 Pytań o Mediację Rodzinną, Praktyczny przewodnik*, Wydanie I, Polskie Centrum Mediacji 2008, ss. 7-9
- 19 M. Tański, *op. Cit.*, ss. 7-9
- 20 M. Tański, *49 Pytań o Mediację Rodzinną, Praktyczny przewodnik*, Wydanie I, Polskie Centrum Mediacji 2008, ss. 7-9
- 21 M. Tański, *op. Cit.*, ss. 7-9
- 22 M. Tański, *op. Cit.*, ss. 7-9
- 23 M. Tański, *op. Cit.*, ss. 7-9
- 24 *Historia Mediacji na świecie i w Polsce*, Materiały Elbląskiego Centrum Mediacji i Aktywizacji Społecznej, Elbląg 2008, ss. 3-4
- 25 E. Bieńkowska, *Poradnik Mediatora*, Warszawa 1999, s. 12
- 26 Tamże, s. 12
- 27 Tamże, s. 15
- 28 R. Świeżak, *Idea Mediacji*, "Jurysta" nr 3-4, s. 30
- 29 D. Wójcik, *Psychologiczne problemy mediacji w postępowaniu z nieletnimi*, "Jurysta" nr 3-4, s. 14
- 30 R. Świeżak, *op. Cit.*, "Jurysta" nr 3-4, s. 30
- 31 R. Świeżak, *op. Cit.*, "Jurysta" nr 3-4, s. 30
- 32 D. Wójcik, *Psychologiczne problemy mediacji w postępowaniu z nieletnimi*, "Jurysta" nr 3-4, s. 14
- 33 J. Waluk, *Mediacja i sprawiedliwość naprawcza w Polsce. Doświadczenia Polskiego Centrum Mediacji* [w:] *Prawno-psychologiczne uwarunkowania mediacji i negocjacji*, pod red. S. L. Stadniczenko, Opole 2006, s. 79
- 34 J. Waluk, *op. Cit.*, s. 79
- 35 J. Waluk, *op. Cit.*, s. 80
- 36 J. Waluk, *op. Cit.*, s. 80
- 37 J. Waluk, *Mediacja jako forma sprawiedliwości naprawczej – korzyści dla stron* [w:] *Archiwum Kryminologii*, T. XXIX – XXX, 2007 – 2008, s. 882
- 38 J. Waluk, *op. Cit.*, s. 882
- 39 J. Waluk, *op. Cit.*, s. 883
- 40 J. Waluk, *op. Cit.*, s. 883
- 41 M. Kruk, *Mediacja między pokrzywdzonym a sprawcą przestępstwa jako forma rozwiązywania konfliktów* [w:] *Archiwum Kryminologii*, T. XXIX – XXX, 2007 – 2008, s. 837
- 42 A. Olszewska, E. Tomczyk, P. Dowgwiłłowicz, *A może mediacja Wysoki Sądzie?*, Elbląskie Centrum Mediacji i Aktywizacji Społecznej, Elbląg 2008, s. 9
- 43 A. Rękas, *Rozwój mediacji w Polsce*, "Mediator" nr 43 (4/2007), s. 13

- 44 A. Klarman, *Mediacja i porozumienie się stron a korzyści psychologiczne dla jej uczestników*, "Przegląd Prawa i Administracji LXXII", Wrocław 2005, ss. 169 – 170
- 45 A. Klarman, *op. Cit.*, s. 173
- 46 A. Klarman, *op. Cit.*, s. 176
- 47 T. Cielecki, *Problemy z mediacją karną (bezdroża mediacji I)* [w:] L. Mazowiecka, *Mediacja dla każdego*, Warszawa 2010, s. 115
- 48 B. Czarnecka – Działuk, D. Wójcik, *Mediacja w sprawach nieletnich w świetle teorii i badań*, Warszawa 2001, s. 12
- 49 A. Rękas, *Czy Tylko Sąd Rozstrzygnie Nasz Spór? Mediacja i Sądownictwo Polubowne*, Informator o Alternatywnych Sposobach Rozwiązywania Sporów, Warszawa 2010, s. 16
- 50 A. Gójska, V. Huryn, *op. Cit.*, s. 43
- 51 List otwarty Ministra Sprawiedliwości – Prokuratora Generalnego z okazji Międzynarodowego Dnia Mediacji [w:] L. Mazowiecka, *Mediacja dla każdego*, Warszawa 2010, s. 9
- 52 G. Korwin – Szymanowski, *Biletów nie dajemy*, "Forum Penitencjarne" nr 07 (146) lipiec 2010, s. 19
- 53 Tamże, s. 19
- 54 A. Nawój, J. Nawój, *Mediacja po wyroku – czyli problemy więziennictwa z mediacją*, "Mediator" nr 25 (2/2003), s. 63
- 55 J. Nawój, *Mediacja po wyroku – bezpieczna droga do wolności* [w:] Służba więzienna wobec problemów resocjalizacji penitencjarnej, red. W. Ambrozik, P. Stępiak, Poznań – Warszawa – Kalisz 2004, s. 848
- 56 J. Nawój, *op. Cit.*, s. 848
- 57 E. Dobiejewska, A. Rękas, *Mediacja po wyroku skazującym – mediacją bezpieczną* [w:] L. Mazowiecka, *Mediacja*, Warszawa 2009, s. 187
- 58 A. Murzynowski, *Pod prąd*, "Forum Penitencjarne" nr 12 (93) grudzień 2005, s. 11
- 59 J. Cegielska, *Mediacja na cale zło*, "Forum Penitencjarne", grudzień 2006
- 60 *Mediacja – nowa droga rozwiązywania konfliktów*, www.sw.gov.pl, 2010 – 10 -28
- 61 *Mediacja – nowa droga rozwiązywania konfliktów*, www.sw.gov.pl, 2010 – 10 -28
- 62 H. Świeszczakowska, *Sprawiedliwość zamiast odwetu*, "Forum Penitencjarne" nr 04 (96) 2006, s. 15
- 63 H. Świeszczakowska, *op. Cit.*, s. 15
- 64 J. Karbarz – Górka, *Rozważania na temat pozytywnych aspektów mediacji po wyroku* [w:] Prawno – psychologiczne uwarunkowania mediacji i negocjacji, red. Nauk. S. L. Stadniczenko, Opole 2006, s. 167
- 65 E. Dobiejewska, A. Rękas, *Mediacja po wyroku skazującym – mediacją bezpieczną* [w:] L. Mazowiecka, *Mediacja*, Warszawa 2009, s. 190
- 66 J. Nawój, *Mediacja po wyroku – bezpieczna droga do wolności* [w:] Służba więzienna wobec problemów resocjalizacji penitencjarnej, red. W. Ambrozik, P. Stępiak, Poznań – Warszawa – Kalisz 2004, s. 841
- 67 J. Karbarz – Górka, *Perspektywy mediacji karnej po wyroku skazującym*, "Mediator" nr (48) 1/2009, s. 45
- 68 J. Karbarz – Górka, *Rozważania na temat pozytywnych aspektów mediacji po wyroku* [w:] Prawno – psychologiczne uwarunkowania mediacji i negocjacji, red. Nauk. S. L. Stadniczenko, Opole 2006, s. 173
- 69 J. Karbarz – Górka, *op. Cit.*, s. 172
- 70 E. Dobiejewska, A. Rękas, *Mediacja po wyroku skazującym – mediacją bezpieczną* [w:] L. Mazowiecka, *Mediacja*, Warszawa 2009, s. 187
- 71 E. Dobiejewska, A. Rękas, *op. Cit.*, s. 191
- 72 E. Dobiejewska, A. Rękas, *op. Cit.*, s. 192
- 73 J. Nawój, *Mediacja po wyroku – bezpieczna droga do wolności* [w:] Służba więzienna wobec problemów resocjalizacji penitencjarnej, red. W. Ambrozik, P. Stępiak, Poznań – Warszawa – Kalisz 2004, s. 850
- 74 <http://ms.gov.pl/dzialalnosc/mediacje/>

Zalety mediacji karnej

Rozpoczynając rozważania o zaletach mediacji karnej należy słowem wstępu wspomnieć o jej źródłach. Mediacja historycznie jest instytucją znaną już w starożytności. Etymologicznie słowo, „mediacja” oznacza: pośredniczący, neutralny, nie przynależny do żadnej ze stron. Znaczący rozwój zawdzięcza kulturze i systemowi prawnemu starożytnego Rzymu. Już, Justyniańskie Digesta z VI w. n. e. zawierały przepisy regulujące instytucję mediacji, (...)¹¹.

Nowożytne regulacje dotyczące tej instytucji najsilniej rozwinęły się w porządku prawnym – *common law*, który jest charakterystyczny dla krajów anglosaskich. Spektakularny rozwój tej instytucji nastąpił w latach 60 i 70 XX wieku w Stanach Zjednoczonych. Upatrywano w niej alternatywę dla sądownictwa powszechnego, które wówczas borykało się ze wzrostem ilości spraw sądowych, wydłużonym czasem postępowania oraz wzrostem jego kosztów.

Współcześnie mediacja, przez niektórych specjalistów nazwana matką ADR (*Alternative Dispute Resolution*), jest jedną z metod rozwiązywania konfliktów. „Instytucje ADR, zwłaszcza w swoich formach podstawowych, zostały recypowane do kultury prawa stanowionego najpierw w Europie Zachodniej, a następnie także Środkowo – Wschodniej”¹².

Ustawodawcę polskiego mediacja, jako element procesu sądowego, zainteresowała w latach 90 ub. w.. Stało się to na skutek przemian ustrojowych oraz uwarunkowań wynikających z rekomendacji Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich.

„W doktrynie prawa karnego po modelu wymiaru sprawiedliwości nastawionym na wymierzenie sprawy kary traktowanej głównie jako odплата za popełnione przez niego przestępstwo (model retributywny) oraz skoncentrowanym na resocjalizacji sprawcy (model rehabilitacyjny, wychowawczy) uwidoczniła się tendencja do podkreślania znaczenia problemu naprawienia krzywdy wyrządzonej przestępstwem (model sprawiedliwości naprawczej)”¹³.

Efektom rozpoczętych działań było m. in. wprowadzenie *expressis verbis* mediacji, jako elementu postępowania karnego. W pierwszej wersji instytucja ta znalazła uregulowanie w art. 320 kodeksu postępowania karnego z 06.06.1997 r. Aktualnie został on skreślony nowelą ze stycznia 2003 roku, i zastąpił go artykuł 23a k. p. k.. Owa nowelizacja wprowadziła znaczące zmiany „(...) mediacja nabrała charakteru ogólniejszego, bez mała dyrektywy procesu, umieszczona jest bowiem w ogólnych przepisach obok zasad i przesłanek procesowych, ale w końcowej części tych norm”¹⁴.

Przestępstwo to swoiste naruszenie równowagi w życiu każdego człowieka. Świadomie bądź nie postawiony zostaje w nowych rolach: pokrzywdzonego lub sprawcy. Po przez przestępstwo wkracza w ten układ wymiar sprawiedliwości. Prawo karne zainteresowane jest głównie przestępstwem i przestępcą. Mediacja karna to zmienia. „Wzrost roli pokrzywdzonego, czy po prostu zauważenie go w toku całego postępowania jako istotnego podmiotu z określonymi prawami materialnymi i procesowymi, wymaga od każdego organu procesowego bacz-

nego analizowania i uwzględniania uprawnień także i tej strony, a nie tylko podejrzanego (oskarżonego) uznanego dotychczas za postać centralną postępowania karnego.¹⁵

Nowela z 2003 roku wprowadziła liczne zmiany wśród których należy wymienić m. in. ograniczenie czasu trwania mediacji do jednego miesiąca, nie wliczenia czasu trwania mediacji do czasu trwania postępowania przygotowawczego oraz możliwość skierowania przez organy ścigania takiego postępowania do mediacji już we wstępnej fazie postępowania. Zachęca to do podjęcia decyzji o skierowaniu sprawy do postępowania mediacyjnego już w fazie postępowania przygotowawczego. W tym miejscu należy dodać, iż „(...) miesięczny okres mediacji ma charakter instrukcyjny i w uzasadnionych wypadkach można dłużej oczekiwać na jego zakończenie, jeżeli istnieją szanse porozumienia albo gdy np. jego opóźnienie nastąpiło z przyczyn obiektywnych.¹⁶ Stan ten przekłada się niestety na zimne statystyki, które dążą do jak największej ilości załatwionych spraw w danym miesiącu. Nie należy się tym stanem rzeczy jednak zniechęcać. „Nie wliczanie okresu mediacji do czasu trwania dochodzenia w znaczeniu procesowym nie oznacza nie wykazywania tej samej sprawy jako otwartej i trwającej w znaczeniu statystycznym¹⁷. Również zarządzenie Nr 5/10 Prokuratora Generalnego z dnia 21.03.2010r., nie pozwala na wykazanie sprawy przekazanej do mediacji jako zakończonej statystycznie. Mimo faktycznego (a nie procesowego) wydłużenia okresu trwania postępowania przygotowawczego o 1 miesiąc, dzięki mediacji, znacząco skracają się czas trwania wszelkich czynności w danej sprawie (prokuratorskich, przed sądem), co zmniejsza ilość prowadzonych spraw przez przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości, ich większą dyspozycyjność oraz zmniejsza już i tak duże koszty postępowania w sprawach.

Mediacja pełni rolę pomocniczą. Przede wszystkim wyniki mediacji ułatwiają organom

ścigania bądź sądowi zajęcie stanowiska w sprawie. I tak „(...) pozytywny wynik mediacji w wielu przypadkach pozwala na bezwarunkowe umorzenie postępowania karnego na mocy art. 17 § 1 pkt. 3 k.p.k. w zw. z art. 1§2 k.k., a także na warunkowe umorzenie postępowania karnego – co do sprawcy przestępstwa zagrożonego karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności (art. 66 § 3 k.k.). Taki wynik mediacji umożliwia bowiem prokuratorowi wystąpienie z takim wnioskiem do sądu. W takiej sytuacji pozytywny wynik mediacji będzie też niewątpliwie miał wpływ na możliwość wystąpienia prokuratora z wnioskiem o wydanie wyroku skazującego uzgodnionego z oskarżonym w trybie art. 335 k.p.k.¹⁸

Należy pamiętać, że celem postępowania mediacyjnego jest pojednanie się sprawcy z pokrzywdzonym i ugoda. Taka sytuacja wpływa na rodzaj i wysokość orzeczonej kary lub środka karnego, w myśl art. 53 § 3 k.k., art. 56 k.k., art. 59 k.k., art. 60 § 2 pkt. 1 i 2 k.k., art. 66 § 3 k.k., art. 69 § 2 k.k. Powtórzenie w orzeczeniu sądu warunków ugody a po jego uprawomocnieniu nadanie klauzuli wykonalności powoduje, iż staje się on tytułem egzekucyjnym. Co za tym idzie, nie występuje już konieczność występowania na drogę z powództwa cywilnego o zadośćuczynienie za szkody wyrządzone przestępstwem.

Wspomnieć należy, iż cel mediacji, jakim jest pojednanie „(...) w sprawach z oskarżenia publicznego nie rodzi bezpośrednich skutków procesowych – postępowanie toczy się nadal aż do merytorycznego zakończenia, z uwzględnieniem tego faktu i jego wpływu na to rozstrzygnięcie¹⁹. Pojednanie nie musi być także elementem wstępnym do zawarcia ugody. Jednak brak tego elementu rodzi skutek w postaci nie dopuszczalności warunkowego umorzenia postępowania karnego „(...) co do przestępstw zagrożonych karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności, chyba, że oskarżyciel cofnie akt oskarżenia¹⁰.

Reasumując powyższe mediacja unowocześnia proces karny. Odciąża policję, prokuratury i sądy od spraw mniejszej wagi. Zapewnia sprawność i upraszcza postępowanie karne. Z punktu ekonomicznego skierowanie sprawy na drogę postępowania mediacyjnego to obniżenie kosztów postępowania przez zmniejszenie liczby rozpraw głównych na rzecz posiedzeń.

Pomimo powyższych zalet idee mediacji ciągle bywają nierozumiane i źle interpretowana przez społeczeństwo i praktyków wymiaru sprawiedliwości. Wynika to zapewne z modelu retributywnego, na który jest nastawione polskie prawo karne. Mediacja to model sprawiedliwości naprawczej. „W przeciwieństwie do procedury sądowej celem mediacji nie jest przykładowe ukaranie sprawcy, a naprawienie krzywdy wyrządzonej przestępstwem w sposób satysfakcjonujący i akceptowalny przez wszystkie zaangażowane strony”¹¹.

Mediacja karna w szczególności skierowana jest do osoby pokrzywdzonej. Dzięki niej w bezpiecznym miejscu może odreagować emocje, które nagromadziły się od momentu zaistnienia przestępstwa. Rozładowanie ich jest o tyle ważne, że zapobiega powtórnej wiktymizacji i pozwala przywrócić wewnętrzną harmonię. Nie zawsze jest to możliwe w postępowaniu przygotowawczym lub sądowym. „Emocje, które pojawiają się w sali rozpraw, z reguły należą do tych nieprzyjemnych, często niszczących – agresja, strach, rozpacz, gniew, złość”¹².

Zarówno prokurator jak i sędzia zanim skieruje sprawę do postępowania mediacyjnego powinien uwzględnić jej charakter i właściwości osób występujących w charakterze stron. Pokrzywdzony, który ma nadmierną postawę roszczeniową, jest wrogo nastawiony do sprawcy może spotkanie mediacyjne potraktować jako dogodną okoliczność do zemsty za wyrządzoną krzywdę. Takie osoby nie są skłonne wypracować warunków ugody a jeżeli do ta-

kowego dojdzie to organ orzekający powinien ocenić otrzymane, (...) wyniki mediacji pod kątem jej konkretnego celu, celów postępowania karnego oraz zgodności z prawem – i mieć to na względzie przy wydawaniu orzeczenia”¹³.

Należy pamiętać, że mediacja to nie resocjalizacja, dlatego sprawcy o wysokim stopniu demoralizacji, oraz przejawiający się brakiem empatii, nie powinni uczestniczyć w postępowaniu mediacyjnym. Takowi sprawcy nie są w stanie wziąć odpowiedzialności za własne czyny i decyzje.

Czas mediacji to dla podejrzanego lub oskarżonego możliwość przeproszenia za krzywdę jaką wyrządził drugiemu człowiekowi. „Zdarza się, że ofiara chce, aby sprawca wykonał jako zadośćuczynienie, pracę społeczną użyteczną lub spełnił określone świadczenie na cel społeczny. Bywa, że chce usłyszeć jedynie od sprawcy słowo – przepraszam”¹⁴. Zrozumienie konsekwencji swojego czynu i naprawienie skutków przestępstwa to łatwiejszy powrót do społeczeństwa i uniknięcie stygmatyzacji z jego strony.

Należy w tym miejscu dodać, że pozytywne zakończone postępowanie mediacyjne pozwala niekiedy na rezygnację z kary pozbawienia wolności. Powinno jednak działać się to jedynie w przypadku sprawców drobnych przestępstw. Taką możliwość daje Kodeks karny wykonawczy gdzie: „(...) wyraźnie wskazuje mediację po wyroku w przypadku rozważenia warunkowego przedterminowego zwolnienia skazanego (art. 162 §1 k. k. w.)”¹⁵. Pozwoli to na przezwyciężenie kryzysu w polityce penitencjarnej, który uwidocznił się w przepelnionych więzieniach i kolejkach skazanych czekających na odbycie wyroku.

Dobrowolny charakter mediacji karnej, pozwala na odstąpienie od uczestniczenia w niej na każdym etapie. Wtedy sprawa wraca do organów wymiaru sprawiedliwości. Nie wypracowanie konsensusu nie wpływa na decyzję kończącą postępowanie. Dlatego warto pamię-

tać, iż pomimo zalet tej instytucji proces sądowy może być lepszą formą do rozstrzygnięcia sporu.

Szerzenie idei mediacji, mówienie o płynącej z niej korzyściach wpływa na jej spopularyzowanie. Nie można popadać jednak w euforie i traktować ją jak panaceum na całe zło wyrządzone przestępstwem. Ze strony ustawy nie ma ograniczeń w kwalifikacji prawnej czynu, gdzie może być stosowana mediacja karna. Powinna mieć jednak ona miejsce tam gdzie widnieje możliwość pojednania stron i wypracowania ewentualnej ugody.

Daje to większą gwarancję trwałego usunięcia konfliktu. Skutkuje również pozytywnie dla stron, ich rodzin i naruszonego porządku prawnego.

Przedstawiając powyżej wszelkie znane mi argumenty przemawiające za stosowaniem postępowania mediacyjnego (oczywiście w granicach rozsądku i nie traktując go jako zamiennika postępowania przed sądem), mam nadzieję, że stanie się ono w przyszłości szeroko stosowanym i nieodłącznym składnikiem polskiego wymiaru sprawiedliwości.

Bibliografia

1. T. Grzegorzczak, Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym, Komentarz, Wyd. Oficyna a Wolters Kluwer business 2008, wydanie 5;
2. T. Grzegorzczak, J. Tylman, Polskie postępowanie karne, Wyd. LexisNexis, Warszawa 2005;
3. E. Samborski, Zarys metodyki pracy prokuratora, Wyd. LexisNexis, Wydanie 1, Warszawa 2007;
4. Mediacja teoria i praktyka, (red.) E. Gmurzyńska i R. Morka, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2009;
5. A. Kalisz, E. Prokop-Perzyńska, Mediacja w sprawach cywilnych w prawie polskim i europejskim, „Europejski Przegląd Sądowy” listopad 2010;
6. K. Zawistowski, Mediacja w postępowaniu przygotowawczym, Prokuratura i Prawo 11, 2005;
7. A. Rękas, Mediacja w polskim prawie karnym, Oficyna Wydawnicza MS, Warszawa 2004;
8. Informator o alternatywnych sposobach rozwiązywania sporów, (red.) A. Rękas;
9. M. Najda, Emocje na sali rozpraw, „Na wokandzie”, Nr 2/2010.

Przypisy

1. A. Kalisz, E. Prokop-Perzyńska, Mediacja w sprawach cywilnych w prawie polskim i europejskim, „Europejski Przegląd Sądowy” listopad 2010 s. 14.
2. Ibidem s. 15
3. Mediacja teoria i praktyka, (red.) E. Gmurzyńska i R. Morka, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2009, s. 19
4. T. Grzegorzczak, Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym, Komentarz, wydanie 5, s. 136
5. E. Samborski, Zarys metodyki pracy prokuratora, Wydawnictwo LexisNexis, Wydanie 1, Warszawa 2007, s. 123
6. T. Grzegorzczak, Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym, Komentarz, wydanie 5, s. 138
7. K. Zawistowski, Mediacja w postępowaniu przygotowawczym, Prokuratura i Prawo 11, 2005, s. 100
8. E. Samborski, Zarys metodyki pracy prokuratora, Wydawnictwo LexisNexis, Wydanie 1, Warszawa 2007, s. 124
9. E. Samborski, Zarys metodyki pracy prokuratora, Wyd. LexisNexis, Wydanie 1, Warszawa 2007, k. 124
10. E. Samborski, Zarys metodyki pracy prokuratora, Wyd. LexisNexis, Wydanie 1, Warszawa 2007, k. 125

- 11 Informator o alternatywnych sposobach rozwiązywania sporów, (red.) A. Rękas, s. 3
- 12 M. Najda, Emocje na sali rozpraw,, Na wokandzie", Nr 2/2010, s. 28
- 13 T. Grzegorzczak, J. Tylman, Polskie postępowanie karne, Wyd. LexisNexis, Warszawa 2005, s. 56
- 14 A. Rękas, Mediacja w polskim prawie karnym, Oficyna Wydawnicza MS, Warszawa 2004, s. 16
- 15 Ibidem s. 15

Polskie Centrum Mediacji

Zarząd Główny: ul. Jagiellońska 58 lok. 122, 03-468 Warszawa, tel.: 022 826 06 63, fax: 022 692 48 16, www.mediator.org.pl

Szkolenie podstawowe z zakresu mediacji

zgodne ze standardami szkolenia mediatorów określonymi w załączniku do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 maja 2001 oraz zgodne z Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003.

Szkolenie trwające 55 godzin dydaktycznych uprawnia do prowadzenia mediacji w sprawach karnych i z nieletnim sprawcą czynu karalnego. Jednocześnie dostarcza wiedzę i praktyczne umiejętności z zakresu mediacji, stanowiące punkt wyjścia do kontynuowania rozwoju swojej kariery mediatora zarówno w kierunku mediacji rodzinnych (szkolenie uzupełniające z zakresu mediacji rodzinnych), jak i mediacji gospodarczych (szkolenie uzupełniające z zakresu mediacji gospodarczych).

Szkolenie prowadzone jest metodą warsztatową, interaktywną, przede wszystkim z nastawieniem na przekazywanie wiedzy i praktyki mediacyjnej opartej na doświadczeniach trenerów – mediatorów (większość z trenerów przeprowadziła ponad 1500 mediacji) oraz ćwiczenie umiejętności mediacyjnych, m.in. w symulacjach mediacji – nagrywanych w krótkich sekwencjach, a następnie wspólnie omawianych.

Plusem szkolenia jest ograniczenie teorii do minimum w trakcie szkolenia (uczestnicy szkolenia otrzymują obszerne skrypty, które stanowią podstawę do późniejszego ugruntowania wiedzy teoretycznej). Większość czasu poświęcona będzie na zdobywanie praktycznych umiejętności prowadzenia mediacji, w oparciu o rzeczywiste przypadki mediacyjne z praktyki mediatorów PCM.

Najbliższe terminy:

10 - 14 maj 2012 r

20 - 24 wrzesień 2012 r

29 listopad - 03 grudzień 2012 r

koszt szkolenia 1270zł

Istnieje możliwość wystawienia faktury zwolnionej z podatku VAT, o ile otrzymamy pisemne oświadczenie o spełnieniu art. 43 pkt. 29 lit. C ustawy z dnia 11 marca 2004 o podatku od towarów i usług.

Kontakt: Magdalena Hanczarska (koordynator ds. szkoleń) tel. 022/ 826 06 63,
fax 022/ 692 48 16;

e-mail: szkolenia_podstawowe@mediator.org.pl

strona internetowa: www.mediator.org.pl

Szkolenie z mediacji cywilnych – gospodarczych z elementami mediacji pracowniczych

Szkolenie obejmujące 60 godzin dydaktycznych uprawnia do prowadzenia mediacji cywilnych – gospodarczych i pracowniczych. Polskie Centrum Mediacji wszystkim osobom, które pozytywnie ukończyły szkolenie i uzyskały rekomendację do członkostwa PCM **gwarantuje wpis na prowadzoną przez Stowarzyszenie listę stałych mediatorów w sprawach gospodarczych i pracowniczych**

Szkolenie prowadzone jest metodą warsztatową, interaktywną, przede wszystkim z nastawieniem na przekazywanie wiedzy i praktyki mediacyjnej opartej na doświadczeniach trenerów – mediatorów (większość z trenerów przeprowadziła ponad 1500 mediacji) oraz ćwiczenie umiejętności mediacyjnych m.in. w symulacjach mediacji – nagrywanych w krótkich sekwencjach, a następnie wspólnie omawianych. Ważnym elementem szkolenia są zagadnienia prawne w aspekcie mediacji.

Plusem szkolenia jest ograniczenie teorii do minimum w trakcie szkolenia (uczestnicy szkolenia otrzymują obszerne skrypty, które stanowią podstawę do późniejszego ugruntowania wiedzy teoretycznej). Większość czasu poświęcona będzie na zdobywanie praktycznych umiejętności prowadzenia mediacji, w oparciu o rzeczywiste przypadki mediacyjne z praktyki mediatorów PCM. **Przekazywana praktyczna wiedza oparta jest na wieloletnich doświadczeniach w pracy mediacyjnej i wymianie doświadczeń z praktykami wymiaru sprawiedliwości: sędziami, adwokatami, radcami prawnymi zarówno w mediacjach sądowych, jak i przedsądowych.**

Najbliższy termin: 18-22 październik 2012

koszt szkolenia: 2200 zł

Istnieje możliwość wystawienia faktury zwolnionej z podatku VAT, o ile otrzymamy pisemne oświadczenie o spełnieniu art. 43 pkt. 29 lit. C ustawy z dnia 11 marca 2004 o podatku od towarów i usług.

Kontakt: Magdalena Hanczarska (koordynator ds szkoleń) tel. 022/ 826 06 63,

fax 022/ 692 48 16;

e-mail: szkolenia.cywilne@mediator.org.pl

strona internetowa: www.mediator.org.pl

Polskie Centrum Mediacji

Zarząd Główny: ul. Jagiellońska 58 lok. 122, 03-468 Warszawa, tel.: 022 826 06 63, fax: 022 692 48 16, www.mediator.org.pl

Szkolenie z mediacji rodzinnych

Szkolenie obejmujące 80 godzin dydaktycznych uprawnia do prowadzenia mediacji cywilnych – rodzinnych. Polskie Centrum Mediacji wszystkim osobom, które pozytywnie ukończyły szkolenie i uzyskały rekomendację do członkostwa PCM **gwarantuje wpis na prowadzoną przez Stowarzyszenie listę stałych mediatorów w sprawach rodzinnych.**

Szkolenie prowadzone jest metodą warsztatową, interaktywną, przede wszystkim z nastawieniem na przekazywanie wiedzy i praktyki mediacyjnej opartej na doświadczeniach trenerów – mediatorów (większość z trenerów przeprowadziła ponad 1500 mediacji) oraz ćwiczenie umiejętności mediacyjnych, m.in. w symulacjach mediacji – nagrywanych w krótkich sekwencjach, a następnie wspólnie omawianych.

Plusem szkolenia jest ograniczenie teorii do minimum w trakcie szkolenia (uczestnicy szkolenia otrzymują obszerny skrypty, które stanowią podstawę do późniejszego ugruntowania wiedzy teoretycznej). Większość czasu poświęcona będzie na zdobywanie praktycznych umiejętności prowadzenia mediacji, w oparciu o rzeczywiste przypadki mediacyjne z praktyki mediatorów PCM. **Przekazywana praktyczna wiedza oparta jest na wieloletnich doświadczeniach w pracy mediacyjnej i wymianie doświadczeń z praktykami wymiaru sprawiedliwości: sędziami, adwokatami w sprawach rodzinnych, kuratorami rodzinnymi.**

Terminy szkolenia:

16-17 czerwiec 2012 r. i 29 czerwiec - 01 lipiec 2012 r. i 10-12 sierpień 2012r. (szkolenie weekendowe) miejsce szkolenia - Biuro ZG PCM
Bielany ul. Schroegera 82 lok.5

12-18 listopad 2012 r. (miejsce szkolenia Warszawa-Falenica)

koszt szkolenia: 1799,99 zł

Istnieje możliwość wystawienia faktury zwolnionej z podatku VAT, o ile otrzymamy pisemne oświadczenie o spełnieniu art. 43 pkt. 29 lit. C ustawy z dnia 11 marca 2004 o podatku od towarów i usług.

Kontakt Magdalena Hanczarska (koordynator ds. szkoleń): tel. 022/ 826 06 63,

fax 022/ 692 48 16;

e-mail: szkolenia.rodzinne@mediator.org.pl

strona internetowa: www.mediator.org.pl

Polskie Centrum Mediacji

Zarząd Główny: ul. Jagiellońska 58 lok. 122, 03-468 Warszawa, tel.: 022 826 06 63, fax: 022 692 48 16, www.mediator.org.pl

Szkolenie uzupełniające z mediacji cywilnych - gospodarczych z elementami mediacji pracowniczych

Szkolenie przeznaczone dla osób, które ukończyły szkolenie podstawowe z mediacji, chcących rozwijać swoją karierę mediacyjną w pracy mediatora ds. gospodarczych i pracowniczych.

Szkolenie obejmujące 37 godzin dydaktycznych uprawnia do prowadzenia mediacji cywilnych – gospodarczych i pracowniczych. Polskie Centrum Mediacji wszystkim osobom, które pozytywnie ukończyły szkolenie i uzyskały rekomendację do członkostwa PCM **gwarantuje wpis na prowadzoną przez Stowarzyszenie listę stałych mediatorów w sprawach gospodarczych i pracowniczych.**

Najbliższy termin: 20-22 październik 2012

Koszt szkolenia

1100 zł - dla członków PCM

1240 zł - dla osób, które ukończyły inne szkolenia PCM.

1350 zł - dla osób, które ukończyły co najmniej 40 godzinne szkolenie z mediacji w innych ośrodkach szkoleniowych

Istnieje możliwość wystawienia faktury zwolnionej z podatku VAT, o ile otrzymamy pisemne oświadczenie o spełnieniu art. 43 pkt. 29 lit. C ustawy z dnia 11 marca 2004 o podatku od towarów i usług.

Kontakt: Magdalena Hanczarska (koordynator ds. szkoleń) tel. 022/ 826 06 63,

fax 022/ 692 48 16;

e-mail: szkolenia.cywilne@mediator.org.pl

strona internetowa: www.mediator.org.pl

Polskie Centrum Mediacji

Zarząd Główny: ul. Jagiellońska 58 lok. 122, 03-468 Warszawa, tel.: 022 826 06 63, fax: 022 692 48 16, www.mediator.org.pl

Szkolenie uzupełniające z zakresu mediacji rodzinnych

Szkolenie dla osób, które ukończyły szkolenie podstawowe z mediacji, chcących rozwijać swoją karierę mediacyjną w pracy mediatora rodzinnego.

Szkolenie obejmujące 55 godzin dydaktycznych uprawnia do prowadzenia mediacji cywilnych – rodzinnych. Polskie Centrum Mediacji wszystkim osobom, które pozytywnie ukończyły szkolenie i uzyskały rekomendację do członkostwa PCM **gwarantuje wpis na prowadzoną przez Stowarzyszenie listę stałych mediatorów w sprawach rodzinnych.**

Najbliższe terminy:

29 czerwiec - 01 lipiec 2012 r. i 10-12 sierpień 2012r.
 miejsce szkolenia - Biuro ZG PCM Bielany ul. Schroegera 82 lok.5
14-18 listopad 2012 r. (miejsce szkolenia Warszawa-Falenica)

Koszt szkolenia :

980 zł - dla członków PCM

1070 zł - dla osób, które ukończyły inne szkolenia PCM.

1240 zł - dla osób, które ukończyły co najmniej 40 godzinne szkolenie z mediacji w innych ośrodkach szkoleniowych

Istnieje możliwość wystawienia faktury zwolnionej z podatku VAT, o ile otrzymamy pisemne oświadczenie o spełnieniu art. 43 pkt. 29 lit. C ustawy z dnia 11 marca 2004 o podatku od towarów i usług.

Kontakt: Magdalena Hanczarska (koordynator ds. szkoleń) tel. 022/ 826 06 63,

fax 022/ 692 48 16;

e-mail: szkolenia.cywilne@mediator.org.pl

strona internetowa: www.mediator.org.pl

ROZPORZĄDZENIE
MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI
z dnia 25 stycznia 2012 r.
**zmieniające rozporządzenie w sprawie wysokości wynagrodzenia i podlegających
zwrotowi wydatków mediatora w postępowaniu cywilnym**

Na podstawie art. 98¹ § 4 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, z późn. zm.¹⁾) zarządza się, co następuje:

§ 1. W rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 listopada 2005 r. w sprawie wysokości wynagrodzenia i podlegających zwrotowi wydatków mediatora w postępowaniu cywilnym (Dz. U. Nr 239, poz. 2018) po § 3 dodaje się § 3a w brzmieniu:

"§ 3a. Wynagrodzenie mediatora, będącego podatnikiem zobowiązanym do rozliczenia podatku od towarów i usług, określone w § 2 ust. 1 i 2, oraz wydatki mediatora, o których mowa w § 3, podwyższa się o obowiązującą stawkę podatku od towarów i usług przewidzianą dla tego rodzaju czynności w przepisach o podatku od towarów i usług."

§ 2. Rozporządzenie wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

Minister Sprawiedliwości: J. Gowin

1) Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 1965 r. Nr 15, poz. 113, z 1974 r. Nr 27, poz. 157 i Nr 39, poz. 231, z 1975 r. Nr 45, poz. 234, z 1982 r. Nr 11, poz. 82 i Nr 30, poz. 210, z 1983 r. Nr 5, poz. 33, z 1984 r. Nr 45, poz. 241 i 242, z 1985 r. Nr 20, poz. 86, z 1987 r. Nr 21, poz. 123, z 1988 r. Nr 41, poz. 324, z 1989 r. Nr 4, poz. 21 i Nr 33, poz. 175, z 1990 r. Nr 14, poz. 88, Nr 34, poz. 198, Nr 53, poz. 306, Nr 55, poz. 318 i Nr 79, poz. 464, z 1991 r. Nr 7, poz. 24, Nr 22, poz. 92 i Nr 115, poz. 496, z 1993 r. Nr 12, poz. 53, z 1994 r. Nr 105, poz. 509, z 1995 r. Nr 83, poz. 417, z 1996 r. Nr 24, poz. 110, Nr 43, poz. 189, Nr 73, poz. 350 i Nr 149, poz. 703, z 1997 r. Nr 43, poz. 270, Nr 54, poz. 348, Nr 75, poz. 471, Nr 102, poz. 643, Nr 117, poz. 752, Nr 121, poz. 769 i 770, Nr 133, poz. 882, Nr 139, poz. 934, Nr 140, poz. 940 i Nr 141, poz. 944, z 1998 r. Nr 106, poz. 668 i Nr 117, poz. 757, z 1999 r. Nr 52, poz. 532, z 2000 r. Nr 22, poz. 269 i 271, Nr 48, poz. 552 i 554, Nr 55, poz. 665, Nr 73, poz. 852, Nr 94, poz. 1037, Nr 114, poz. 1191 i 1193 i Nr 122, poz. 1314, 1319 i 1322, z 2001 r. Nr 4, poz. 27, Nr 49, poz. 508, Nr 63, poz. 635, Nr 98, poz. 1069, 1070 i 1071, Nr 123, poz. 1353, Nr 125, poz. 1368 i Nr 138, poz. 1546, z 2002 r. Nr 25, poz. 253, Nr 26, poz. 265, Nr 74, poz. 676, Nr 84, poz. 764, Nr 126, poz. 1069 i 1070, Nr 129, poz. 1102, Nr 153, poz. 1271, Nr 219, poz. 1849 i Nr 240, poz. 2058, z 2003 r. Nr 41, poz. 360, Nr 42, poz. 363, Nr 60, poz. 535, Nr 109, poz. 1035, Nr 119, poz. 1121, Nr 130, poz. 1188, Nr 139, poz. 1323, Nr 199, poz. 1939 i Nr 228, poz. 2255, z 2004 r. Nr 9, poz. 75, Nr 11, poz. 101, Nr 68, poz. 623, Nr 91, poz. 871, Nr 93, poz. 891, Nr 121, poz. 1264, Nr 162, poz. 1691, Nr 169, poz. 1783, Nr 172, poz. 1804, Nr 204, poz. 2091, Nr 210, poz. 2135, Nr 236, poz. 2356 i Nr 237, poz. 2384, z 2005 r. Nr 13, poz. 98, Nr 22, poz. 185, Nr 86, poz. 732, Nr 122, poz. 1024, Nr 143, poz. 1199, Nr 150, poz. 1239, Nr 167, poz. 1398, Nr 169, poz. 1413 i 1417, Nr 172, poz. 1438, Nr 178, poz. 1478, Nr 183, poz. 1538, Nr 264, poz. 2205 i Nr 267, poz. 2258, z 2006 r. Nr 12, poz. 66, Nr 66, poz. 466, Nr 104, poz. 708 i 711, Nr 186, poz. 1379, Nr 208, poz. 1537 i 1540, Nr 226, poz. 1656 i Nr 235, poz. 1699, z 2007 r. Nr 7, poz. 58, Nr 47, poz. 319, Nr 50, poz. 331, Nr 99, poz. 662, Nr 106, poz. 731, Nr 112, poz. 766 i 769, Nr 115, poz. 794, Nr 121, poz. 831, Nr 123, poz. 849, Nr 176, poz. 1243, Nr 181, poz. 1287, Nr 192, poz. 1378 i Nr 247, poz. 1845, z 2008 r. Nr 59, poz. 367, Nr 96, poz. 609 i 619, Nr 110, poz. 706, Nr 116, poz. 731, Nr 119, poz. 772, Nr 120, poz. 779, Nr 122, poz. 796, Nr 171, poz. 1056, Nr 220, poz. 1431, Nr 228, poz. 1507, Nr 231, poz. 1547 i Nr 234, poz. 1571, z 2009 r. Nr 26, poz. 156, Nr 67, poz. 571, Nr 69, poz. 592 i 593, Nr 131, poz. 1075, Nr 179, poz. 1395 i Nr 216, poz. 1676, z 2010 r. Nr 3, poz. 13, Nr 7, poz. 45, Nr 40, poz. 229, Nr 108, poz. 684, Nr 109, poz. 724, Nr 125, poz. 842, Nr 152, poz. 1018, Nr 155, poz. 1037, Nr 182, poz. 1228, Nr 197, poz. 1307, Nr 215, poz. 1418, Nr 217, poz. 1435 i Nr 241, poz. 1621 oraz z 2011 r. Nr 34, poz. 173, Nr 85, poz. 458, Nr 87, poz. 482, Nr 92, poz. 531, Nr 112, poz. 654, Nr 129, poz. 735, Nr 138, poz. 806 i 807, Nr 144, poz. 854, Nr 149, poz. 887, Nr 224, poz. 1342, Nr 233, poz. 1381 i Nr 234, poz. 1391